

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542 (การสืบพยานเด็ก) ได้มีการประกาศใช้ในประเทศไทย เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2542 และมีผลบังคับใช้วันที่ 15 กันยายน 2543 โดยมีเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากในปัจจุบันการถามปากคำเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีในฐานะเป็นผู้เสียหายหรือพยานในชั้นสอบสวน และการสืบพยานบุคคลซึ่งเป็นเด็กในชั้นศาลนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดวิธีปฏิบัติไว้เช่นเดียวกับกรณีของผู้ใหญ่ โดยในชั้นสอบสวน พนักงานสอบสวนยังมีความชำนาญในด้านจิตวิทยาเด็กไม่เพียงพอ รวมทั้งมิได้คำนึงถึงสภาพร่างกายและจิตใจของเด็กที่อ่อนแอเท่าที่ควร และการใช้ภาษากับเด็กยังไม่เหมาะสม อันเป็นเหตุให้การถามปากคำเด็กส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของเด็ก และส่งผลให้การสอบสวนคลาดเคลื่อน ส่วนการสืบพยานในชั้นศาลนั้น นอกจากเด็กจะต้องเผชิญหน้ากับจำเลยในห้องพิจารณาและตอบคำถามซ้ำกับในชั้นสอบสวนเสมือนหนึ่งต้องตกเป็นเหยื่อซ้ำอีก คำถามที่ใช้ถามเด็กยังอาจเป็นคำถามที่ตอกย้ำจิตใจของเด็กซึ่งบอบช้ำให้เลวร้ายยิ่งขึ้น และยังส่งผลให้ข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบพยานคลาดเคลื่อนอีกเช่นกัน นอกจากนี้ในการจัดบันทึกคำร้องทุกข์ การชันสูตรพลิกศพ การไต่สวนมูลฟ้อง และการพิจารณาคดีที่เกี่ยวกับเด็กก็อาจเกิดผลในลักษณะทำนองเดียวกันได้ ฉะนั้นจึงได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในเรื่องดังกล่าวให้มีกระบวนการถามปากคำและสืบพยานสำหรับเด็กเป็นพิเศษ เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้นและสอดคล้องกับมาตรฐานตามข้อ 12 แห่งอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ.1989 และบทบัญญัติในมาตรา 4 และมาตรา 53 วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และนำวิธีสืบพยานสำหรับเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีในชั้นศาลไปใช้กับการสืบพยานไว้ก่อนการฟ้องคดีต่อศาลด้วย โดยได้กำหนดให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมดำเนินการในการถาม

ปากคำด้วยขั้นตอนการดำเนินงานในทุกเรื่อง จึงนับเป็นเรื่องใหม่ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการเตรียมความพร้อมผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินงานเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง เนื่องจากข้อจำกัดด้านการบริหารจัดการต่างๆ ทำให้การดำเนินงานตามพระราชบัญญัติฯ มีปัญหาอุปสรรคค่อนข้างมาก โดยเฉพาะรูปแบบและแนวปฏิบัติ ซึ่งไม่สอดคล้องกันไปใน ทิศทางเดียวกัน

หลังการบังคับใช้กฎหมายจนถึงปัจจุบัน รวมระยะเวลา 1 ปีเศษ หลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อาทิ กรมประชาสงเคราะห์ ศาลยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด กระทรวงยุติธรรม สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมสุขภาพจิต มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก สถานทูตอังกฤษ องค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (ยูนิเซฟ) ได้ประสานความร่วมมือกัน โดยมีการประชุมสรุปผลการฝึกอบรม การทำงานในระบบสหวิชาชีพ การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน รวมทั้งการสอบถามความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวข้อง เพื่อสรุปประเมินผลการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติฯ พร้อมทั้งร่วมกันพัฒนารูปแบบแนวทางการดำเนินงานให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และมุ่งประโยชน์สูงสุดในการที่จะพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิเด็กทางกระบวนการยุติธรรม

ผู้ศึกษาในฐานะผู้มีส่วนร่วมรับผิดชอบการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติฯ ของกรมประชาสงเคราะห์ในการพิจารณาหลักสูตรฝึกอบรม ผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ และการกำกับดูแลภาพรวมการดำเนินงาน จึงมีความมุ่งมั่นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบและรูปแบบ โดยเฉพาะแนวทางดำเนินงานของผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ยังไม่มีผู้ใดศึกษามาก่อน ประกอบกับผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ตามพระราชบัญญัติฯ นั้น ได้เปิดกว้างให้กับผู้จบปริญญาสาขาอื่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน จึงนับเป็นโอกาสอันดียิ่งที่จะได้มีการจัดทำมาตรฐานการดำเนินงานทั้งด้านความรู้ ทักษะ ทัศนคติ จรรยาบรรณในการทำงานสังคมสงเคราะห์ทางกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรที่รับรองหรือจัดโดยกรมประชาสงเคราะห์ได้นำไปเป็นกรอบแนวทางดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการ

ทำงานตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ตามหลักการทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ และการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กทางกระบวนการยุติธรรม

1.2 วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อจัดทำแนวทางการปฏิบัติงานของผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2.2 เพื่อกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในการดำเนินงานตามหลักการทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์

1.3 ขอบเขตการศึกษา

3.1 การจัดทำแนวทางการปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะทำการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ตามบทบาทภารกิจในชั้นพนักงานสอบสวนและชั้นการพิจารณา สรุปวิเคราะห์ เสนอแนะเป็นแนวทางการปฏิบัติงาน และข้อสังเกตในการดำเนินงานเรื่องสืบพยานเด็ก

3.2 กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน จะศึกษา วิเคราะห์รูปแบบ แนวทาง และหลักเกณฑ์เบื้องต้น กำหนดเป็นมาตรฐานงานและข้อบ่งชี้ในการดำเนินงานเรื่องสืบพยานเด็ก ทั้งนี้เป็นไปตามหลักการ มาตรฐานงาน และจรรยาบรรณทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์

1.4 กลุ่มเป้าหมาย

4.1 ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รุ่น 1-7 ที่จัดดำเนินการโดยกรมประชาสงเคราะห์ ระหว่างเดือนเมษายน 2543 – เดือนธันวาคม 2544 โดยมีคุณสมบัติ คือ

- จบการศึกษาปริญญาตรี หรือปริญญาโท ทางสังคมสงเคราะห์
- มีประสบการณ์ในการสืบพยานเด็กทั้งในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณา

มาแล้วไม่น้อยกว่า 30 คน

4.2 ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานในการสืบพยานเด็ก ทั้งภาคราชการและภาคเอกชน

1.5 วิธีการศึกษา

5.1 ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร บทความทางวิชาการ การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลจากการประชุมสัมมนาติดตามผลการดำเนินงานขององค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

5.2 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานเรื่องสืบพยานเด็ก อาทิ ตำรวจ อัยการ ผู้พิพากษา นักวิชาการ องค์กรภาคเอกชน เพื่อรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางดำเนินงานและมาตรฐานการปฏิบัติงานเรื่องสืบพยานเด็กของนักสังคมสงเคราะห์

5.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อศึกษาข้อมูลความคิดเห็นเชิงลึกเกี่ยวกับประเด็นที่ทำการศึกษา เน้นเฉพาะผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ที่สำเร็จการศึกษาด้านสังคมสงเคราะห์

5.4 การใช้แบบสอบถามความคิดเห็นผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ที่ผ่านการอบรมหลักสูตรที่จัดโดยกรมประชาสงเคราะห์ จำนวน 50 ราย

1.6 ระยะเวลาการศึกษา

ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2544 – มีนาคม 2545 รวม 4 เดือน

1.7 นิยามคำศัพท์เฉพาะ

มาตรฐานการปฏิบัติงาน หมายถึง มาตรฐานเบื้องต้นทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ที่ควรใช้ในการปฏิบัติงานเรื่องสืบพยานเด็กของผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ หมายถึง ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และขึ้นทะเบียนไว้ที่กระทรวงยุติธรรม เพื่อปฏิบัติหน้าที่เรื่องการสืบพยานเด็ก

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หมายถึง พระราชบัญญัติ
แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542

1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

8.1 แนวทางการปฏิบัติงานของผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ ตามประมวล
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ชัดเจน เป็นระบบ เหมาะสม สอดคล้องกับ
เจตนารมณ์ของกฎหมาย และสถานการณ์จริงของการดำเนินงานในประเทศไทย และ
มาตรฐานสากล

8.2 มาตรฐานเบื้องต้นในการปฏิบัติงานของผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์
ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เหมาะสม สอดคล้องกับหลักการ
วิธีการ และจรรยาบรรณทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ เพื่อการปกป้องคุ้มครองเด็ก

บทที่ 2

แนวคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางและมาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้ที่ทำหน้าที่
นักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้ศึกษาจากแนวคิด
วรรณกรรม ผลงานวิจัย ตามลำดับดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์
- 2.2 ความรู้เกี่ยวกับจรรยาบรรณนักสังคมสงเคราะห์
- 2.3 แนวคิดเรื่องมาตรฐานและเครื่องชี้วัด
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานในระบบสหวิชาชีพ
- 2.5 แนวคิดในการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ตามพระราชบัญญัติแก้ไข

เพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์

การสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มีพัฒนาการมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ได้มีผู้
ให้ความหมายของการสังคมสงเคราะห์ หลักการปฏิบัติงาน ตลอดจนกระบวนการ
วิธีการทางสังคมสงเคราะห์ที่หลากหลาย แต่โดยทั่วไปแล้วแนวความคิดเกี่ยวกับสังคม
สงเคราะห์อาจกล่าวได้ ดังนี้

2.1.1 ความหมายของสังคมสงเคราะห์

Mary Richmond (1992 : 98-99) ได้ให้ความหมายว่า สังคม
สงเคราะห์เป็นศิลปะของการให้ความช่วยเหลือบุคคลให้สามารถพัฒนาบุคลิกภาพของ
ตนเอง และปรับตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เพื่อสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้
โดยปกติสุข

Herbert H.Stropu (1960 : 1-2) ได้ให้คำจำกัดความว่า การสังคม
สงเคราะห์ คือ ศิลปะการนำเอาทรัพยากร ตลอดจนจนความคิดพิจารณามาใช้ประโยชน์
เพื่อช่วยบรรเทาความต้องการของบุคคล กลุ่ม และชุมชน โดยใช้วิธีการตามหลัก
วิทยาศาสตร์ เพื่อให้ผู้รับบริการเหล่านั้นช่วยตัวเองได้

นันทนีย์ ไชยสุด (2516 : 6) ได้ให้ความหมายว่า สังคมสงเคราะห์ หมายถึง การจัดให้มีมาตรการต่าง ๆ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของบุคคล กลุ่ม หรือทั้งชุมชน โดยใช้หลักทฤษฎีของการสังคมสงเคราะห์เป็นแนวปฏิบัติ ผู้ที่ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์หรือที่เรียกว่า "นักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพ" จะต้องปฏิบัติงานนี้โดยใช้หลักการ วิธีการ และกระบวนการของการสังคมสงเคราะห์ โดยไม่ใช่เป็นเพียงแต่การหยิบยื่นสิ่งที่มีปัญหาต้องการเท่านั้น

Donald S.Howard (1968 : 193-194) ได้ให้ความหมายว่า สังคมสงเคราะห์ หมายถึง งานวิชาชีพที่ต้องใช้ความรู้เฉพาะด้าน ทักษะ (Attitudes) ความสามารถ (Competence) ความเป็นผู้มีความคิดกว้างไกล

สังคมสงเคราะห์ (กรมประชาสงเคราะห์, 2543 : 64) หมายถึง ศาสตร์และศิลป์ในการป้องกัน แก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาบุคคล กลุ่ม ชุมชน ทั้งที่ประสบและไม่ประสบปัญหาความเดือดร้อน ให้สามารถช่วยเหลือตนเองและสังคมได้

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่าการสังคมสงเคราะห์ หมายถึง กระบวนการที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการปฏิบัติงานเพื่อนำไปสู่การป้องกัน แก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาบุคคลกลุ่มชุมชนให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ และสามารถป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้

2.1.2 จุดมุ่งหมายและขอบเขตงานสังคมสงเคราะห์

การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์นั้น มีจุดมุ่งหมายและขอบเขตที่มุ่งไปสู่กระบวนการในการสงเคราะห์ ฟื้นฟู และปรับสภาพบุคคล กลุ่มและชุมชนที่ประสบปัญหาให้สามารถตระหนักถึงปัญหาของตนเอง และสามารถแก้ไขปัญหาได้ และนอกจากนี้แล้ว จุดมุ่งหมายของงานสังคมสงเคราะห์ยังครอบคลุมไปถึงกระบวนการทำงานในการป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นแก่บุคคล กลุ่ม และชุมชน ได้มีผู้ให้ความหมายของจุดมุ่งหมายและขอบเขตงานสังคมสงเคราะห์ ไว้ดังนี้

พงษ์อินทิรา ตันติวัฒนา (2524 : 43-44) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายและขอบเขตงานสังคมสงเคราะห์ไว้ว่า จุดมุ่งหมายที่สำคัญยิ่งของงานสังคมสงเคราะห์นั้น ก็เพื่อที่จะนำเอาพลังของมนุษย์ในปัจจุบันบุคคลทั้งหลาย และนำเอาพลัง ตลอดจน

ทรัพยากรของสังคมมาใช้ในการสร้างสรรค์สถาบันและนโยบาย เพื่อให้สามารถสนองตอบความต้องการของคนในสังคมทั้งหมดได้อย่างทั่วถึงเท่าที่จะเป็นไปได้ จุดมุ่งหมายของงานสังคมสงเคราะห์ไม่ว่าจะเป็นจุดมุ่งหมายของโครงการหรือโครงการอะไรก็ตาม มักจะมีค่านิยมที่สำคัญอยู่ 2 ประการ คือ การเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน อีกประการหนึ่งก็คือ จะต้องตระหนักว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่สามารถสร้างประโยชน์ให้กับสังคมได้

นั่นย่อมหมายถึงว่า สังคมสงเคราะห์นั้นมีจุดมุ่งหมายที่จะส่งเสริมระบบต่างๆ ในสังคมให้สามารถดำรงอยู่อย่างมีศักยภาพสูง ในขณะที่เดียวกันก็ควรจะต้องป้องกัน บรรเทา และแก้ไขสภาวะไร้คุณภาพในตัวของมนุษย์เอง หรือระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

พงษ์อินทิรา ตันติวัฒนา (2524 : 45-46) ได้กล่าวว่าจุดมุ่งหมายหลักของการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์นั้นก็คือ การทำให้เกิดความพอเหมาะพอดีในตัวบุคคลและสภาวะการณ์นั่นเอง ดังนั้นวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมายของงานสังคมสงเคราะห์จึงสรุปได้ดังนี้คือ

- 1) เพื่อให้คนมีความสามารถในการเผชิญและแก้ไขปัญหาของตน
- 2) เพื่อให้คนรู้จักระบบต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม ซึ่งจะช่วยให้เขาได้ใช้ทรัพยากรและบริการต่างๆ ในฐานะสมาชิกของสังคมเช่นเดียวกับคนอื่น
- 3) ส่งเสริมให้ระบบต่างๆ ในสังคมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ
- 4) ช่วยให้การพัฒนาและปรับปรุงนโยบายสังคมทุกระดับ เพื่อสนับสนุนให้คนและระบบต่างๆ ในสังคมมีการประสานสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

จากข้อมูลข้างต้น กล่าวได้ว่าศาสตร์ทางสังคมสงเคราะห์เป็นการปฏิบัติงานที่มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน ชัดเจน ซึ่งจุดมุ่งหมายและขอบเขตของการทำงานสังคมสงเคราะห์นั้นมุ่งที่จะก่อให้เกิดกระบวนการป้องกัน แก้ไขปัญหาที่เกิดแก่บุคคล กลุ่ม และชุมชน เพื่อให้เกิดจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ ความเป็นสวัสดิการสังคมนั่นเอง

2.1.3 หลักการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์

การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติในระดับใด หรือกลุ่มเป้าหมายใดก็ตาม จะต้องปฏิบัติอยู่บนความรู้ ความเข้าใจ และพื้นฐานตาม หลักการสังคมสงเคราะห์ โดยนงลักษณ์ เอมประดิษฐ์ (2541 : 3-4) ได้แบ่งหลักการ สังคมสงเคราะห์ออกเป็น 7 ข้อ คือ

1) มนุษย์ทุกคนแตกต่างกันโดยหลายๆ ปัจจัย เช่น การอบรมเลี้ยงดู แต่เยาว์วัย การศึกษา อาชีพ ค่านิยม วัฒนธรรม บุคลิกภาพ เป็นต้น ฉะนั้นการให้บริการ แก่ผู้บริการ ให้คำนึงถึงปัจจัยเหล่านี้ให้มาก

2) มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรี คนเราไม่ว่าจะอยู่สถานภาพใดทุกคนมี ศักดิ์ศรีของตนเองทั้งสิ้น ฉะนั้นการให้บริการแก่ผู้รับบริการ ผู้ให้บริการจะต้องให้เกียรติ และไม่ตำหนิติฉินผู้รับบริการโดยเด็ดขาด

3) ยอมรับผู้รับบริการ ทั้งในด้านตัวผู้รับบริการและปัญหาของผู้รับ บริการ โดยพร้อมจะช่วยให้ผู้รับบริการหาทางแก้ไขปัญหของเขาได้ต่อไป

4) เข้าใจและเห็นใจผู้รับบริการ โดยความเชื่อว่าคนเราทุกคนไม่ได้มี ชีวิตที่ราบเรียบเสมอไป ฉะนั้นเมื่อเขามีเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจ เขาย่อมต้องการผู้ที่เข้าใจ เขามาร่วมรับรู้ปัญหา ผู้ให้บริการเป็นผู้หนึ่งที่ผู้รับบริการต้องการให้รับรู้ปัญหาของเขา ต้องการให้ เห็นใจเขา และผู้ให้บริการต้องปฏิบัติตัวเข้าทำนอง "เอาใจเขามาใส่ใจเรา"

5) มนุษย์มีศักยภาพ จากความเชื่อดังกล่าวผู้ให้บริการจึงต้องใช้ ความรู้ความสามารถในการกระตุ้นให้ผู้รับบริการแสดงความสามารถของเขาเองออกมา เพื่อจะดึงเอาความสามารถนั้นไปใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญห และดำเนินชีวิตของ ผู้รับบริการเองต่อไป

6) มนุษย์เปลี่ยนแปลงได้ ฉะนั้นผู้รับบริการซึ่งแต่เดิมยังอาจสับสน ไม่ทราบหนทางในการแก้ไขปัญห แต่เมื่อได้มีการสนทนาและได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น กับผู้ให้บริการแล้วสักระยะหนึ่ง โดยผู้ให้บริการพยายามจะดึงศักยภาพของผู้รับ บริการออกมา ในที่สุดผู้รับบริการก็จะสามารถเปลี่ยนแปลงมาช่วยเหลือตัวเองได้

7) รักษาความลับของผู้รับบริการ ปัญหาบางปัญหาผู้รับบริการยัง ต้องการปกปิดไว้เป็นความลับ จะล่วงรู้เฉพาะผู้ให้บริการกับคณะทำงานที่ร่วม

กระบวนการช่วยเหลือกับผู้รับบริการเท่านั้น ผู้ให้บริการจึงต้องเพิ่มความสามารถให้แก่ตัวเอง โดยถือเป็นจรรยาบรรณว่าจะรักษาความลับของผู้รับบริการให้สมกับที่ผู้รับบริการให้ความไว้วางใจ อย่างไรก็ตาม ถ้าเป็นเรื่องการเผยแพร่เพื่อเป็นวิทยาทาน และเพื่อผลในการช่วยเหลือแล้ว อาจเปิดเผยความลับได้โดยผู้รับบริการไม่ขัดข้อง โดยจะต้องไม่ก่อความเสียหายให้เกิดแก่ผู้รับบริการ

2.1.4 กระบวนการทางสังคมสงเคราะห์ (Social Work Process)

ในการให้ความช่วยเหลือผู้รับบริการ นักสังคมสงเคราะห์จำเป็นต้องดำเนินการไปตามขั้นตอน การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์จะมีขั้นตอนดังนี้คือ (กองฝึกอบรม กรมประชาสงเคราะห์ : 13)

1) การแสวงหาข้อเท็จจริง (Fact Finding) คือ การศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับบุคคล ครอบครัว กลุ่ม และชุมชน ในปัญหาความเดือดร้อนและข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องทุกๆ ด้าน ซึ่งสามารถกระทำได้หลายวิธี เช่น การสัมภาษณ์ ศึกษาเอกสาร เยี่ยมบ้าน สังเกต บันทึกเรื่องราว

2) การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาของผู้รับบริการ (Diagnosis) คือ เมื่อได้ข้อเท็จจริงหรือสาเหตุของปัญหาแล้ว ก็นำมาศึกษาและแยกแยะอย่างละเอียดเพื่อค้นหาปัญหาที่แท้จริง และเรียงลำดับของปัญหาตามความสำคัญเพื่อการพิจารณาวางแผนช่วยเหลือต่อไป

3) การวางแผนให้การช่วยเหลือ (Planning) ดูว่าปัญหาต่างๆ ที่แยกแยะออกมานั้นจะให้ความช่วยเหลืออย่างไรดีจึงจะบรรเทาความเดือดร้อน จะต้องใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในตัวบุคคล ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน มาช่วยอย่างไร เช่น ความสามารถของผู้รับบริการหรือด้านวัสดุอุปกรณ์ที่พอจะปรับมาช่วยเหลือได้

4) การดำเนินงานช่วยเหลือ (Helping or Treatment or Intervention) คือ ดำเนินการช่วยเหลือผู้รับบริการให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ และต้องการตระหนักถึงความมีศักยภาพโดยใช้ค่านิยม หลักการทางสังคมสงเคราะห์ และจรรยาบรรณทางวิชาชีพ

5) การติดตามและประเมินผล (Follow up and Evaluation) เป็นการประเมินผลว่าการบริการที่กระทำไปนั้นได้บรรลุตามแผนหรือไม่ ตรงตามวัตถุประสงค์ มีปัญหาอุปสรรคใดๆ เกิดขึ้นอีก ผู้รับบริการมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นไหม

กระบวนการทางสังคมสงเคราะห์ ตามที่กล่าวข้างต้นเป็นสิ่งที่นักสังคมสงเคราะห์ใช้ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ แต่ในบางกรณีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์อาจมีกระบวนการที่ไม่ดำเนินไปตามขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น นักสังคมสงเคราะห์อาจใช้กระบวนการใดก่อนหลัง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยและสถานการณ์แวดล้อมของการปฏิบัติงานที่แตกต่างกัน แต่โดยทั่วไปรูปแบบของกระบวนการสังคมสงเคราะห์จะมีขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น

2.1.5 วิธีการสังคมสงเคราะห์

งานสังคมสงเคราะห์มีวิวัฒนาการโดยลำดับจากประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติงานที่เริ่มจากความเชื่ออาหารต่อผู้ประสบปัญหา ตั้งแต่การช่วยเหลือรายคน ตระหนักได้ถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดบริการกลุ่มและปฏิบัติงานในชุมชน จนกระทั่งต้องมีระบบการบริหารงาน การจัดการ และการทำวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลมาพิจารณาปรับปรุงงาน และจากการที่ได้มีผู้เสนอผลงานแนะถึงวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้มีวิธีการที่ดี และเป็นผลตามความประสงค์ในการช่วยเหลือผู้รับบริการ จึงมีวรรณกรรมหรือตำราเกี่ยวกับวิธีการสังคมสงเคราะห์ ดังนี้คือ

ศรีหัทธิม พานิชพันธ์ (2525 : 42-43) ได้กล่าวถึงวิธีการสังคมสงเคราะห์ไว้ดังนี้

วิธีการสังคมสงเคราะห์ (Social Work Method) หมายถึง วิธีการที่จะปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์โดยคำนึงถึงสภาพของปัญหา (Statement of Problems) ลักษณะของผู้รับบริการ (Types of Clients) และลักษณะของการให้บริการ เพื่อให้งานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและจุดมุ่งหมายของงานสังคมสงเคราะห์

ในที่นี้จะขอเสนอวิธีการสังคมสงเคราะห์ โดยแบ่งออกเป็น 2 วิธีใหญ่ๆ คือ การสังคมสงเคราะห์จุลภาค และการสังคมสงเคราะห์มหภาค

1) การสังคมสงเคราะห์จุลภาค (Micro Social Work) "เป็นการให้บริการสังคมสงเคราะห์โดยตรง (Direct Services) แก่ผู้รับบริการและผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นรายบุคคล กลุ่ม หรือชุมชน โดยใช้วิธีการสังคมสงเคราะห์แบบผสมผสาน (Integrated Social Work Method) แบบ Generic Social Work หรือ Unitary Approach เข้ามาใช้ในสังคมสงเคราะห์ระดับนี้ การสังคมสงเคราะห์ในแบบที่เป็นการให้บริการแก่ผู้รับบริการโดยตรง นักสังคมสงเคราะห์ที่ทำงานในระดับนี้เรียกว่า Practitioner โดยแบ่งออกได้เป็น 3 แบบ คือ

1.1) การสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (Social Case Work) ผู้รับบริการ คือ บัณฑิตบุคคลที่ต้องการรับบริการ อาจเรียกว่าวิธีการสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย

1.2) การสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน (Social Group Work) ผู้รับบริการเป็นกลุ่มชน

1.3) การจัดระเบียบชุมชน (Community Development) ผู้รับบริการก็คือ ชุมชนในสังคมนั่นเอง เรียกว่าเป็นวิธีการสังคมสงเคราะห์ชุมชน

2) การสังคมสงเคราะห์มหภาค (Macro Social Work) หมายถึง การสังคมสงเคราะห์ในระดับสูงขึ้นไป หรือในระดับเบื้องต้น เช่น ในระดับผู้บริหารงาน สังคมสงเคราะห์หรืองานบริการสังคม ผู้ร่างหรือกำหนดนโยบาย ผู้วิเคราะห์นโยบาย และผู้วางแผนสังคม ระดับหน่วยงาน องค์กร ชาติ และนานาชาติ รวมทั้งนักวิจัยทางสังคมสงเคราะห์หรือบริการสังคม ตลอดจนนักสังคมสงเคราะห์ที่ทำหน้าที่เป็นฝ่ายจัดการแก่ผู้รับบริการเป็นรายบุคคล กลุ่ม ชุมชน โดยอาศัยวิธีการบริหารงานสังคมสงเคราะห์ (Social Work Research) เป็นหลักสำคัญ การสังคมสงเคราะห์มหภาคเป็นการให้บริการทางอ้อม (Indirect Services) แก่ผู้รับบริการ หมายถึง การดำเนินการใดๆ ในการกำหนดนโยบายการวางแผนสังคม การจัดสรรทรัพยากร ตลอดจนงบประมาณต่างๆ การศึกษา สำรวจ และวิจัย ตลอดจนเสนอผลการวิจัยในลักษณะต่างๆ เพื่อช่วยส่งเสริมการบริหารงาน การจัดการ การร่างนโยบาย และการวางแผนในการให้บริการ โดยตรงเป็นไปด้วยความสัมฤทธิ์ผล และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สามารถตอบสนองของความ

ต้องการของบุคคล กลุ่มและสังคม รวมทั้งสอดคล้องและกลมกลืนกับวัตถุประสงค์และนโยบายที่วางไว้ทุกระดับ

ได้มีการนำเอาวิธีการสังคมสงเคราะห์มาประยุกต์ใช้ในระดั
มภาค ดังนี้

1) การบริหารงานสังคมสงเคราะห์ (Social Work Administration)

2) การวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ (Social Work Research)

กล่าวโดยสรุปก็คือ วิธีการสังคมสงเคราะห์นั้นในทางปฏิบัติจริงๆ
แล้วก็มีอยู่ด้วยกัน 5 แบบ คือ การสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย การสังคมสงเคราะห์
กลุ่มชน การสังคมสงเคราะห์ชุมชน การบริหารงานสังคมสงเคราะห์ และการวิจัยทาง
สังคมสงเคราะห์

2.1.6 ทักษะพื้นฐานสำหรับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์

การที่นักสังคมสงเคราะห์จะสามารถปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์
ของงานสังคมสงเคราะห์ที่ได้วางไว้ นั้น นักสังคมสงเคราะห์จำเป็นที่จะต้องฝึกฝนทักษะ
อยู่เสมอ ซึ่งหากนักสังคมสงเคราะห์มีทักษะในการปฏิบัติงานมากเพียงใด ความสำเร็จ
ในการปฏิบัติงานก็จะมากขึ้นตามไปด้วย

สุรางค์รัตน์ วศินารมณ (2542 : 12-18) ได้แบ่งทักษะพื้นฐานที่จำเป็น
สำหรับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ไว้ 5 ทักษะ ดังนี้

1) ทักษะการให้ความช่วยเหลือขั้นพื้นฐาน เป็นเป้าหมาย
อย่างหนึ่งในการสนองตอบความต้องการของบุคคล กลุ่ม และชุมชนที่มีความต้องการ
รวมทั้งเป็นการวางแผนโดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานกับ
นักสังคมสงเคราะห์ ทักษะพื้นฐานที่สำคัญในเรื่องนี้คือ การทำความเข้าใจกับข้อมูล
ของผู้รับบริการ จะด้วยการสังเกตพฤติกรรมอย่างมีความชำนาญ หรือจะโดยการสร้าง
สัมพันธภาพก็ได้ ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหาและสถานการณ์ต่างๆ รวมตลอดถึงการที่
นักสังคมสงเคราะห์รู้จักเลือกใช้กลวิธีต่างๆ ในการให้บริการได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้
นั้นการที่นักสังคมสงเคราะห์มีความสามารถพิเศษในด้านการสร้างความสามารถให้แก่
ผู้รับบริการ ก็ถือเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นอีกประการหนึ่งด้วยเช่นกัน

2) **ทักษะการจัดการ** การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ตามกระบวนการให้ความช่วยเหลืออย่างมีประสิทธิภาพนั้น สิ่งหนึ่งที่สำคัญคือ นักสังคมสงเคราะห์จะต้องพยายามเข้าใจในวัตถุประสงค์และเป้าหมายของงาน รวมถึงตลอดถึงเรื่องบทบาทและตำแหน่ง (role and position) ที่นักสังคมสงเคราะห์พึงมีต่อผู้รับบริการ การเข้าไปจัดการสถานการณ์ของปัญหา นักสังคมสงเคราะห์จึงต้องใช้ทักษะการจัดการซึ่งประกอบด้วยการสร้างสัมพันธภาพที่ดี การแสดงความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมของผู้รับบริการ เข้าใจในเรื่องชนชั้นทางสังคม พฤติกรรมเบี่ยงเบนชนกลุ่มน้อย และแบบแผนของชีวิต (Life Style) และโดยเหตุที่ขั้นตอนแรกของกระบวนการให้ความช่วยเหลือครอบคลุมถึงเรื่องการหาข้อเท็จจริงด้วยการสัมภาษณ์ จึงเป็นการยากให้เห็นว่าสัมพันธภาพทางวิชาชีพเกี่ยวข้องโดยตรงกับความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวข้างต้น เพราะถ้าขาดความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว ย่อมมีผลต่อการสร้างทักษะในเรื่องการจัดการ เนื่องจากผู้รับบริการไม่ไว้วางใจและขาดความเชื่อมั่นในการให้บริการ

3) **ทักษะการสังเกต** การสังเกตเป็นเรื่องที่ลึกซึ้งมากกว่าการมอง และรวมถึงการเลือกลักษณะที่ต้องการจะมอง การสังเกตเป็นการใช้ประสาทสัมผัส ซึ่งได้แก่ หู ตา จมูก ปาก ลิ้น และกาย เพื่อศึกษาพฤติกรรมหรือปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น นักสังคมสงเคราะห์จะสังเกตเฉพาะคำพูดของภรรยา หรือมารดา หรือผู้นำครอบครัวเพียงอย่างเดียวไม่ได้ แต่ต้องสังเกตพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวที่มีต่อมารดาด้วยว่า ในขณะที่มารดากล่าวถ้อยคำต่างๆ นั้น สมาชิกมีพฤติกรรมอย่างไร เช่น เบื่อหน่าย และหรือจะละเลยเหมือนหนึ่งไม่มีมารดาอยู่ตรงนั้น ตามปกติการสังเกตจะต้องมีการกำหนดจุดมุ่งหมายโดยตรง เพื่อจะนำสิ่งที่สังเกตได้มาใช้ในการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ของปัญหาต่อไป พึงระลึกว่าการสังเกตที่ขาดความชำนาญจะทำให้ผู้ถูกสังเกตแสดงอาการที่ไม่เป็นธรรมชาติ รู้สึกอึดอัดและไม่ไว้วางใจในตัวนักสังคมสงเคราะห์ได้

4) **ทักษะการติดต่อสื่อสาร** Wilbur Schramm (1981 : 3) ให้ความหมายคือ ความพยายามของมนุษย์ที่จะติดต่อกันโดยอาศัยสิ่งที่เป็นที่เข้าใจร่วมกัน สิ่งนั้นก็คือนความพยายามที่มนุษย์จะมีส่วนร่วมในการรับ-ส่งข่าวสาร ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดหรือที่เรียกว่าทัศนคติให้แก่กันและกัน สิ่งที่จะเป็นสำหรับการสร้าง

ทักษะทางด้านนี้ก็คือ นักสังคมสงเคราะห์จะต้องพยายามสื่อให้ผู้รับบริการเข้าใจในข้อมูลที่ตนเองได้รับ โดยพยายามให้มีทั้งการรับรู้และยอมรับในข้อมูลดังกล่าวนั้นด้วยการสื่อสารในงานสังคมสงเคราะห์ตามปกติจะเป็นการสื่อสารแบบสองทาง และจะใช้ทั้งคำพูดและภาษาท่าทาง ซึ่งเชื่อว่าจะช่วยให้เกิดความสัมฤทธิ์ผลในการปฏิบัติงานได้

5) ทักษะการแสดงความเข้าใจ คำว่า ความเข้าใจ (Empathy) เป็นภาวะทางอารมณ์ที่สามารถอธิบายถึงภาพของความรู้สึกภายในที่แสดงออกมาให้ผู้อื่นรับรู้ได้ คำว่าความเข้าใจอาจมองได้ทั้งในแง่ที่ความรู้ความเข้าใจ (Cognitive) และเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก (Affective) ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการคือ

5.1) ความสามารถที่จะสังเกตความผิดปกติต่างๆ ทั้งทางด้านความคิดและความรู้สึกของอีกฝ่ายหนึ่ง

5.2) ความสามารถที่จะใช้สติปัญญาในการไตร่ตรอง และรับรู้บทบาทของผู้อื่น เหมือนหนึ่งว่าตนเป็นบุคคลคนนั้น

5.3) ความสามารถที่จะได้ตอบทางอารมณ์ไปสู่ความรู้สึกของผู้อื่นด้วยการรับรู้และเข้าใจ

ความสามารถทั้ง 3 ส่วนนี้ นอกจากจะทำให้เกิดภาวะความเข้าใจแล้ว ในทางสังคมสงเคราะห์ยังเป็นพื้นฐานสำหรับการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างนักสังคมสงเคราะห์ และผู้รับบริการอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ทักษะด้านนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนักสังคมสงเคราะห์จะต้องเป็นฝ่ายเปิดตนเอง ยอมรับและมีท่าทีที่นุ่มนวล ซึ่งแสดงออกมาทั้งทางด้านคำพูดและท่าทางที่ปฏิบัติต่อผู้รับบริการ การใช้ทักษะในเรื่องนี้นอกจากจะมีผลดีในแง่ของการสร้างสัมพันธภาพดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังสามารถช่วยให้ผู้รับบริการเกิดการมีส่วนร่วมในกระบวนการให้ความช่วยเหลือได้มากยิ่งขึ้นด้วย

ทักษะดังกล่าวข้างต้นถือว่าเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ก็ด้วยเหตุผลที่ว่าความชำนาญต่างๆ เหล่านี้นักสังคมสงเคราะห์จะสามารถใช้ทักษะเหล่านี้ได้อย่างเป็นธรรมชาติในทุกขั้นตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการปฏิบัติงานซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงต่อการให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นได้

ความสำเร็จเบื้องต้นที่เกิดจากการใช้ทักษะอย่างเหมาะสม ย่อมทำให้เกิดผลต่อการช่วยเหลือในระยะยาวตามเป้าหมายและปรัชญาของงานสังคมสงเคราะห์

สุรางค์รัตน์ วศินารมณ (2542 : 14-16) ให้ข้อพิจารณาว่าในการปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์ที่จะต้องทำงานกับบุคคล นอกจากจะต้องใช้ทักษะพื้นฐานข้างต้นแล้ว ยังมีความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ความสามารถ และการใช้ทักษะอื่นๆ ประกอบด้วยอีก 8 ข้อด้วยกัน โดยกล่าวถึงไว้ว่า

1. ทักษะการพัฒนาการตัดสินใจของผู้รับบริการ เป็นทักษะที่นักสังคมสงเคราะห์ควรใช้ เพื่อช่วยให้ผู้รับบริการสามารถตัดสินใจด้วยตนเอง เพื่อเลือกทางเดินของชีวิตโดยไม่สร้างความสะดวกร้อนให้แก่สังคมส่วนรวม

2. ทักษะการยอมรับ เป็นทักษะที่เน้นเรื่องความสามารถในการเปลี่ยนแปลง โดยใช้ทรัพยากรต่างๆ ภายในตัวผู้รับบริการ เพื่อนำมาปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ทางสังคม

3. ทักษะการสร้างความเข้มแข็งให้ผู้รับบริการ เป็นทักษะที่เน้นการพัฒนาผู้รับบริการให้เกิดความเข้มแข็ง โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งภายในตัวของผู้รับบริการและภายนอก (ทรัพยากรชุมชน) มิใช่เน้นที่การรักษาทางด้านพยาธิวิทยา

4. ทักษะการสร้างความเข้าใจ เป็นทักษะที่จะช่วยลดการตัดสินใจที่เตี้ยนหรือทำให้ผู้รับบริการเกิดความสำนึกในความผิด รวมทั้งยังช่วยลดในด้านการตัดสินใจหรือมีข้อสรุปว่าผู้รับบริการเป็นคนดีหรือไม่ดี

5. ทักษะการเรียนรู้ เป็นทักษะที่นักสังคมสงเคราะห์พึงรู้ถึงลักษณะครอบครัว และแผนการดำเนินชีวิต สถานการณ์ต่างๆ ของผู้รับบริการที่ทำให้เกิดความรับผิดชอบต่อสวัสดิภาพครอบครัวและสังคม

6. ทักษะการสร้างควมรับผิดชอบต่อสวัสดิภาพครอบครัวและสังคมส่วนรวม เป็นทักษะที่นักสังคมสงเคราะห์จะต้องปลูกจิตสำนึกให้ผู้รับบริการตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน และสังคมส่วนรวม

7. ทักษะการคิดริเริ่มสร้างสรรค์กิจกรรมต่างๆ ทางสังคม ทักษะประเภทนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยทำให้ผู้รับบริการมีความผูกพันทางสังคม และสามารถปรับตนเองได้ในภาวะการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนั้น

8. ทักษะการเตรียมทรัพยากร การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและจิตใจ เป็นทักษะที่เชื่อกันว่าจะก่อให้เกิดความสมดุลในปัญหาและความต้องการของผู้รับบริการ รวมทั้งช่วยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งง่ายต่อการแก้ไขและป้องกันปัญหาในระดับบุคคล

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับจรรยาบรรณนักสังคมสงเคราะห์

เนื่องจากมีผู้ให้คำจำกัดความของคำว่าจรรยาบรรณไว้หลายท่าน จึงเลือกมาเฉพาะบางความหมายเพื่อความเหมาะสมและรัดกุม ดังนี้คือ

2.2.1) ความรู้เกี่ยวกับจรรยาบรรณ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ให้ความหมายของคำว่าจรรยาบรรณไว้ว่า เป็นประมวลความประพฤติที่ผู้ประกอบอาชีพการงานแต่ละอย่างกำหนดขึ้น เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง และฐานะของสมาชิก อาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้

กฎ ก.พ.ว่าด้วยจรรยาบรรณของข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2537 ได้ให้ความหมายของคำว่าจรรยาบรรณไว้ว่า เป็นประมวลความประพฤติเพื่อรักษาไว้ซึ่งศักดิ์ศรี และส่งเสริมชื่อเสียง เกียรติคุณ ฐานะของข้าราชการพลเรือน อันจะส่งผลให้ผู้ประพฤติเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาและยกย่องของบุคคลทั่วไป

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2541 : 6) ได้กล่าวว่า จรรยาบรรณเป็นบรรทัดฐานของพฤติกรรมที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่สมาชิกขององค์กรหรือวงการอาชีพเดียวกันพึงปฏิบัติตาม

จรรยาบรรณวิชาชีพ หมายถึง (โครงการบัณฑิตศึกษา, 2535 : 8) ประมวลความประพฤติที่มีผู้ประกอบวิชาชีพแต่ละวิชาชีพกำหนดขึ้น เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียงและฐานะของสมาชิกและวงการวิชาชีพนั้น ซึ่งอาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้ บางที่เรียกสั้นๆ ว่าจรรยาบรรณบ้าง จรรยาบรรณวิชาชีพบ้าง ซึ่งมีได้ใช้สำหรับคนทั่วไปหรือคนในแต่ละศาสนา แต่ใช้สำหรับคุ้มครองความประพฤติและเป็นแนวปฏิบัติสำหรับเฉพาะกลุ่มคนในวิชาชีพหนึ่ง ๆ เท่านั้น

จรรยาบรรณ หมายถึง (คุนยฺสงเสริมจริยธรรม, 2542 : 24) หลักความประพฤติอันเหมาะสม แสดงถึงคุณธรรมและจริยธรรมในการประกอบอาชีพที่กลุ่มบุคคลแต่ละวิชาชีพประมวลขึ้นไว้เป็นหลัก เพื่อให้สมาชิกในสาขาวิชาชีพนั้นๆ ยึดถือปฏิบัติเพื่อรักษาชื่อเสียงและส่งเสริมเกียรติคุณของสาขาวิชาชีพตน

จรรยาวิชาชีพ หรือจรรยาบรรณ คือ จริยธรรมในทางวิชาชีพอันเป็นข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับกลุ่มวิชาชีพกำหนดขึ้นไว้ (คุนยฺสงเสริมจริยธรรม, 2542 : 3)

ไชยา ณ พล (1993 : 56-57) ได้กล่าวถึงที่มาของจรรยาบรรณ และเกณฑ์ในการกำหนดมาตรฐานจรรยาบรรณ ดังนี้คือ

ประโยชน์นิยม คือ การถือเอาประโยชน์ที่ได้รับเป็นเกณฑ์ หากพฤติกรรมใดก่อให้เกิดประโยชน์ยิ่งใหญ่มาก และมีผลดีต่อสังคมอย่างกว้างขวาง ถือว่านั่นคือมาตรฐานแห่งจรรยาบรรณ

สัจนิยม ถือว่าจรรยาบรรณ คือ ความดีสากล ซึ่งไม่อาจเปลี่ยนแปลงตามประโยชน์ของผู้ใด ความดีสากลนี้ส่วนใหญ่จะถูกกำหนดโดยศาสนาต่าง ๆ

มนุษยธรรมนิยม ถือว่าสิ่งที่เรียกว่าจรรยาบรรณคือ การกระทำใดๆ ที่เป็นไปเพื่อคุณภาพของความเป็นมนุษย์ เช่น การพัฒนาประสิทธิภาพ สติปัญญา ความสามัคคี ความเป็นอยู่ และความเป็นธรรม เป็นต้น

นั่นคือแนวคิดเกี่ยวกับมาตรฐานจรรยาบรรณที่ปรากฏอยู่ในโลกขณะนี้ จากมาตรฐานจรรยาบรรณต่างๆ นั้น ถูกนำมาบัญญัติเป็นกฎบัตรจรรยาบรรณเพื่อเป็นแบบฉบับของพฤติกรรมอันพึงประสงค์ กฎบัตรจรรยาบรรณมี 4 ประเภท คือ 1) กฎบัตรจรรยาบรรณของบุคคล 2) กฎบัตรจรรยาบรรณของบริษัท 3) กฎบัตรจรรยาบรรณในวงการ และ 4) กฎบัตรจรรยาบรรณวิชาชีพ

กฎบัตรจรรยาบรรณของบุคคล ในองค์การธุรกิจประกอบด้วยบุคคลทำหน้าที่ต่างๆ กันหลายบุคคล ซึ่งแต่ละบุคคลมีพื้นเพหลากหลายไป บุคคลเหล่านั้นอาจมีพื้นฐานคุณธรรมที่ได้รับการอบรมขัดเกลามาจากพ่อแม่ ครู-อาจารย์ พี่น้อง เพื่อน และสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เขาอยู่

วัฒนธรรมองค์กรจะเกิดจากกระสวนพฤติกรรมของบุคคลในองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่าทีเชิงคุณธรรมของผู้นำจะมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อวัฒนธรรมองค์กร ดังนั้นเพื่อมาตรฐานขององค์กรจึงต้องมีจรรยาบรรณของบุคลากรในบริษัท และในขณะที่เดียวกันระเบียบบริษัทต้องไม่ขัดแย้งกับมาตรฐานคุณธรรมของบุคคลด้วย

กฎบัตรจรรยาบรรณของบริษัท พฤติกรรมของบุคคลในบริษัทจะหล่อหลอมเป็นวัฒนธรรมองค์กร

วัฒนธรรมองค์กรเป็นเงื่อนไขในการสร้างบรรยากาศการทำงาน บรรยากาศการทำงานเป็นปัจจัยเพิ่มพูนและหรือบั่นทอนประสิทธิภาพในการทำงาน ตามคุณภาพของบรรยากาศที่เกิดขึ้น

ดังนั้นองค์กรเองก็ต้องมีกติกาหรือกฎบัตรมาตรฐานของจรรยาบรรณด้วยว่า อะไรที่ควรจริงจัง อะไรที่ควรจำกัด และอะไรที่ควรจัดการเพื่อประสิทธิภาพ ประสิทธิผลทางธุรกิจ และความสัมพันธ์กับสมาชิกขององค์กร

กฎบัตรจรรยาบรรณในวงการ ในแต่ละวงการจึงต้องมีจรรยาบรรณของการเข้ามาอยู่ในหรืออยู่ร่วมในวงการเดียวกัน เช่น จรรยาบรรณวงการโฆษณาประชาสัมพันธ์ จรรยาบรรณวงการกีฬา เป็นอาทิ ซึ่งหน่วยงานของรัฐและเอกชนมักจะเป็นผู้กำหนดมาตรฐานต่างๆ เหล่านั้นและเป็นผู้กำกับดูแลอยู่ เช่น สำนักงานมาตรฐานอุตสาหกรรม สำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น

กฎบัตรจรรยาบรรณวิชาชีพ นอกจากในแต่ละวงการกว้าง ๆ แล้ว ผู้ประกอบอาชีพในแต่ละวิชาชีพที่เกี่ยวกับชีวิตและสังคมก็ควรต้องมีจรรยาบรรณด้วย เพื่อรักษามาตรฐานการปฏิบัติหน้าที่และป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นโดยไม่คาดคิดมาก่อน จรรยาบรรณวิชาชีพในสังคมโลกขณะนี้มีมากมาย เช่น จรรยาบรรณแพทย์ - พยาบาล จรรยาบรรณครู - อาจารย์ จรรยาบรรณข้าราชการ จรรยาบรรณนักการเมือง ธรรมวินัยนักบวช จรรยาบรรณเลขาณุกา จรรยาบรรณกรรมการบริหาร จรรยาบรรณหัวหน้างาน จรรยาบรรณวิศวกร เป็นต้น

ในบางสายวิชาชีพจะมีหน่วยงานระดับชาติควบคุมจรรยาบรรณของผู้ประกอบอาชีพนั้นๆ เช่น แพทยสภา สมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย เป็นต้น และบางสถาบันดังกล่าวที่จำเป็นต้องควบคุมจรรยาบรรณวิชาชีพโดยเข้มงวด

จะรวบรวมอำนาจทดสอบและตรวจสอบเพื่อให้ใบอนุญาต (License) ประกอบวิชาชีพได้ เช่น ใบประกอบโรคศิลป์ เป็นอาทิ ทั้งนี้เพื่อมาตรฐานวิชาชีพและการจรรยาบรรณไว้ซึ่งจรรยาบรรณอันดีงามของสังคมผู้ประกอบอาชีพนั้นๆ

2.2.2) ความรู้เกี่ยวกับจรรยาบรรณนักสังคมสงเคราะห์

ในการปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์ให้บรรลุผลสำเร็จในการให้บริการ จำเป็นต้องยึดจรรยาบรรณเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาไว้ดังนี้

พงษ์อินทรา ตันติวัฒนา (2524 : 56) ได้กล่าวว่า จรรยาบรรณของนักสังคมสงเคราะห์ (Social Work Code of Ethics) เป็นสิ่งที่ดีงามที่นักสังคมสงเคราะห์ยอมรับแล้วว่าเป็นสิ่งที่ดี ควรปฏิบัติและยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน วิชาชีพสังคมสงเคราะห์ จรรยาบรรณนี้เป็นผลมาจากค่านิยมและหลักการของงานสังคมสงเคราะห์นั่นเอง

นฤมล นิราทร (2540 : 32-33) ได้กล่าวถึงจรรยาบรรณของนักสังคมสงเคราะห์ว่าจรรยาบรรณนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติงานประจำของสมาชิก ซึ่งเป็นนักสังคมสงเคราะห์ เป็นพื้นฐานในการพิจารณาตัดสินประเด็นทางจริยธรรม ในกรณีนักสังคมสงเคราะห์ถูกกล่าวหาว่าเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานในจรรยาบรรณ และเป็นตัวแทนของมาตรฐานทางจริยธรรมของพฤติกรรมสำหรับนักสังคมสงเคราะห์ในการรักษาความสัมพันธ์ทางวิชาชีพระหว่างนักสังคมสงเคราะห์กับผู้รับบริการ เพื่อนร่วมวิชาชีพ นายจ้าง รวมทั้งบุคคลในวิชาชีพอื่นๆ และกับชุมชนและสังคมโดยรวม นอกจากนี้จรรยาบรรณยังครอบคลุมมาตรฐานทางจริยธรรมของพฤติกรรมสำหรับปัจเจกบุคคล ซึ่งมีสถานภาพเป็นนักสังคมสงเคราะห์

จรรยาบรรณตั้งอยู่บนค่านิยมพื้นฐานของงานสังคมสงเคราะห์ ซึ่งถือว่ามีคุณค่าทุกคนมีค่า มีศักดิ์ศรี และมีลักษณะเฉพาะของตน รวมทั้งมีสิทธิ มีโอกาส และธรรมชาติของงานสังคมสงเคราะห์ที่มีหน้าที่สร้างและปกป้องรักษาเงื่อนไขเพื่อส่งเสริมให้ค่านิยมเหล่านี้เป็นจริงขึ้นมาได้

ในการยึดถือและปฏิบัติตามจรรยาบรรณนี้ นักสังคมสงเคราะห์ พึงตระหนักว่า การธำรงรักษาความรับผิดชอบต่อจริยธรรมและการใช้วิจารณญาณ อย่างมีจริยธรรม เป็นองค์ประกอบหนึ่งของสถานการณ์การทำงาน นักสังคมสงเคราะห์ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาถึงหลักการต่างๆ ในจริยธรรมนี้ การปฏิบัติงานและการแทรกแซง (Intervention) ในแง่มุมใดๆ ที่นักสังคมสงเคราะห์เลือกใช้จะต้องสอดคล้อง กับความหมายวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของจรรยาบรรณ และซึ่งปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรนี้

อย่างไรก็ตาม จรรยาบรรณมิใช่กฎตายตัวสำหรับทุกพฤติกรรมการทำงานในวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ ซึ่งโดยทั่วไปจะมีความซับซ้อนมาก จรรยาบรรณเสนอเพียงหลักการทั่วไปเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ตลอดจนการตัดสินใจในกรณีที่เกิดความคลุมเครือในการตัดสินใจประเด็นทางจริยธรรม โดยทั่วไปสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจะเป็นสิ่งที่ชี้ว่าควรใช้จริยธรรมใดเป็นหลักในการพิจารณา ซึ่งในกรณีดังกล่าว จรรยาบรรณมิได้ถูกพิจารณาตามลายลักษณ์อักษรเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงความหมายโดยรวมและวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของจรรยาบรรณด้วย นอกจากนี้การตัดสินใจว่าพฤติกรรมในสถานการณ์ใดๆ เป็นพฤติกรรมที่มีจริยธรรมหรือไม่นั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับ วิจารณญาณของนักสังคมสงเคราะห์ที่เกี่ยวข้องเท่านั้น แต่จะต้องถูกตัดสินใจโดย คณะกรรมการหรือผู้ตัดสิน ซึ่งมีประสบการณ์และปราศจากความลำเอียงใดๆ ด้วย

นักสังคมสงเคราะห์พึงระลึกว่าจรรยาบรรณนี้มิใช่เครื่องมือที่ใช้ในการขัดขวางหรือรื้อถอนการใช้วิจารณญาณโดยอิสระของนักสังคมสงเคราะห์ที่ปฏิบัติงานด้วยความเป็นนักวิชาชีพการดำเนินการใดๆ ทางวินัยต่อนักสังคมสงเคราะห์ยังต้องคำนึงถึงการปกป้องสิทธิของนักสังคมสงเคราะห์ที่ได้รับผลกระทบด้วย

ความจริงแล้วจริยธรรมในการทำงานของนักสังคมสงเคราะห์ย่อมจะต้องเกิดขึ้นจากความผูกพันในวิชาชีพของนักสังคมสงเคราะห์ไม่ใช่ด้วยการบังคับ จรรยาบรรณจึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยยืนยันความถูกต้อง และจริยธรรมในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เท่านั้น

นอกจากนั้นจรรยาบรรณยังเป็นแนวทางสำหรับนักสังคมสงเคราะห์ สำหรับการกำหนดบทบาทและความสัมพันธ์ในระดับต่างๆ ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์

ในการยึดถือจรรยาบรรณ นักสังคมสงเคราะห์ต้องให้ความร่วมมือในการนำไปปฏิบัติและการปฏิบัติตามการตัดสินใจใดๆ ที่ใช้จรรยาบรรณนี้เป็นพื้นฐาน นักสังคมสงเคราะห์ยังต้องใช้มาตรการที่เหมาะสมในการห้ามปราม ป้องกัน แสวง และแก้ไขการปฏิบัติที่ขาดจริยธรรมของเพื่อนร่วมวิชาชีพ และท้ายสุดนักสังคมสงเคราะห์ต้องใช้ความพยายามไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ในการปกป้องช่วยเหลือเพื่อนร่วมวิชาชีพที่ถูกกล่าวหาอย่างไม่เป็นธรรมว่าไร้จริยธรรม

2.2.3) จรรยาบรรณนักสังคมสงเคราะห์ของสหรัฐอเมริกา

ลักษณะ เสถียรสวัสดิ์ (2516 : 10) ได้แปลและเผยแพร่ประมวลจริยธรรม ซึ่งบัญญัติโดยที่ประชุมของสมาคมนักสังคมสงเคราะห์แห่งชาติของสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2503 และแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2510 โดยเขียนไว้ดังนี้คือ

1) ประมวลจรรยาบรรณของนักสังคมสงเคราะห์

การสังคมสงเคราะห์มีรากฐานจากความมีใจกุศล และอุดมการณ์ทางประชาธิปไตย นักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพเป็นผู้อุทิศตนเพื่อความผาสุกของมนุษยชาติ เพื่อการใช้ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์และการกระทำของมนุษย์อย่างมีระเบียบ และเพื่อการระดมทรัพยากรชุมชนเพื่อความอยู่ดีของประชาชน โดยปราศจากการถือชั้นวรรณะหรือเลือกที่รักมักที่ชัง

งานสังคมสงเคราะห์เป็นงานที่ได้รับความไว้วางใจจากประชาชน จึงจำเป็นที่ผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีความซื่อตรง รู้จักให้ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เชื่อในเกียรติภูมิและคุณค่าของมนุษย์ มีความเข้าใจว่ามนุษย์มีความแตกต่างกัน มีความทุ่มเทในการทำงาน และยึดถือความจริงเป็นที่ตั้ง นอกจากนี้ยังต้องการความสามารถในการที่จะใช้ความรู้ และทักษะที่ได้รับจากทฤษฎี และปฏิบัติการชั้นวิชาชีพตลอดถึงการตระหนักในขีดจำกัดของความรู้ ทักษะ และบริการที่เราพร้อมจะใช้ในปัจจุบัน จุดหมายปลายทางที่แท้จริงคือการให้บริการด้วยความซื่อตรงและมีประสิทธิภาพ

สมาชิกทุกคนในวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ มีความรับผิดชอบในการดำรงไว้และปรับปรุงบริการทางสังคมสงเคราะห์ให้ดีขึ้น หมั่นทดสอบใช้ประโยชน์และเพิ่มพูนความรู้อันจะนำไปสู่แนวทางปฏิบัติและการวางนโยบายสังคม ตลอดจนช่วยกันพัฒนาแนวความคิดทางปรัชญา ทักษะในวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

ประมวลจรรยาบรรณนี้ จะมีข้อบัญญัติการประพฤติปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานสำหรับนักสังคมสงเคราะห์ ในการใช้สัมพันธภาพทางวิชาชีพกับผู้ที่นักสังคมสงเคราะห์ให้บริการกับผู้ร่วมวิชาชีพเดียวกันกับผู้ร่วมงานในหน่วยงานที่ตนสังกัดกับวิชาชีพอื่นๆ และชุมชนในการปฏิบัติตามจรรยาบรรณนักสังคมสงเคราะห์ จะมองภาระความรับผิดชอบของตนในความหมายและขอบเขตที่กว้างขวางเท่าที่สถานการณ์จะอำนวย นำหลักการทั้งหมดมาพิจารณาและเลือกทางปฏิบัติให้สอดคล้องตามเจตนารมณ์ของประมวลจรรยาบรรณ

ในฐานะสมาชิกของนักสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ข้าพเจ้าขอปฏิญาณตนที่จะใช้สัมพันธภาพทางวิชาชีพให้สอดคล้องกับประมวลจรรยาบรรณ โดยจะปฏิบัติตามข้อบัญญัติดังต่อไปนี้

- ข้าพเจ้าจะถือว่าสวัสดิการของบุคคลและกลุ่มชนที่มาขอรับบริการ รวมทั้งการกระทำใดๆ ที่จะปรับปรุงสภาพของสังคมให้ดีขึ้น เป็นความรับผิดชอบประการแรกของข้าพเจ้า

- ข้าพเจ้าจะไม่มีการเลือกปฏิบัติใดๆ เกี่ยวกับเชื้อชาติ ศาสนา อายุ เพศ หรือชาติพันธุ์ จะพยายามกระทำทุกอย่างเพื่อป้องกันและจัดการเลือกปฏิบัติเช่นว่า ในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย

- ข้าพเจ้าจะถือว่าความรับผิดชอบต่อวิชาชีพจะต้องมาก่อน และอยู่เหนือประโยชน์ส่วนตัวใด ๆ

- ข้าพเจ้าจะรับผิดชอบในคุณภาพ รวมถึงขอบเขตของงานที่ข้าพเจ้าทำ

- ข้าพเจ้าจะปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ภายในขอบเขตของความรู้ และทักษะอันเป็นที่ยอมรับแห่งวิชาชีพ

- ข้าพเจ้าจะเคารพต่อเรื่องส่วนตัวของบุคคลที่ข้าพเจ้าให้บริการ

- ข้าพเจ้าถือเป็นการรับผิดชอบทางวิชาชีพที่จะต้องเสริมความรู้ และแนวทางปฏิบัติทางวิชาชีพอยู่เสมอ
- ข้าพเจ้าถือเป็นการรับผิดชอบต่อที่จะป้องกันชุมชนจากการปฏิบัติที่ผิดจรรยาบรรณ โดยบุคคลหรือองค์การใด ๆ ที่เข้าร่วมงานสวัสดิการสังคม
- ข้าพเจ้าพร้อมที่จะให้บริการทางวิชาชีพที่เหมาะสมในความเดือดร้อนอย่างปัจจุบันทันด่วนของสาธารณชน
- ข้าพเจ้าจะแยกระหว่างการพูด การกระทำในฐานะส่วนตัว และในฐานะตัวแทนของหน่วยงาน
- ข้าพเจ้าสนับสนุนหลักการที่ว่า การปฏิบัติทางวิชาชีพจำเป็นต้องมีการศึกษาทางวิชาชีพ
- ข้าพเจ้าถือเป็นการรับผิดชอบต่อการทำงานที่จะสร้างและธำรงไว้ซึ่งสภาพการณ์ภายในหน่วยงานที่จะช่วยให้นักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติตามจรรยาบรรณ
- ข้าพเจ้าจะใช้ความรู้ทักษะและให้การสนับสนุนแก่โครงการเพื่อสวัสดิภาพของมนุษย์ชน

นฤมล นิราทร (2540 : 33-38) ได้แปลจรรยาบรรณนักสังคมสงเคราะห์ของปี ค.ศ.1979 ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 1980 ดังนี้คือ

1. การปฏิบัติตัวในฐานะนักสังคมสงเคราะห์

ก. ความถูกต้องเหมาะสม ในฐานะนักสังคมสงเคราะห์ นักสังคมสงเคราะห์ต้องรักษาระดับมาตรฐานการกระทำและการประพฤติปฏิบัติ

ข. ความสามารถในการปฏิบัติงานและการพัฒนาทางวิชาการ นักสังคมสงเคราะห์ต้องใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ เพื่อสร้างและรักษาความสามารถระดับสูงในการปฏิบัติงานใน วิชาชีพและหน้าที่ในวิชาชีพ

ค. บริการ นักสังคมสงเคราะห์พึงยึดถือไว้เสมอว่าการให้บริการเป็นภาระหน้าที่พื้นฐานของงานสังคมสงเคราะห์

ง. การปฏิบัติหน้าที่อย่างมีบูรณภาพ นักสังคมสงเคราะห์ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยมาตรฐานสูงสุดอย่างมีบูรณภาพ และโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง

๑. งานวิชาการและการวิจัย นักสังคมสงเคราะห์พึงปฏิบัติงานด้านวิชาการ และการศึกษาวิจัยตามกรอบที่ถูกต้องของความเป็นนักวิชาการ

2. จริยธรรมของนักสังคมสงเคราะห์ต่อผู้รับบริการ

จ. การให้ความสำคัญต่อประโยชน์ของผู้รับบริการ ความรับผิดชอบพื้นฐานของนักสังคมสงเคราะห์ต่อผู้รับบริการ

ข. สิทธิและสิทธิพิเศษของผู้รับบริการ นักสังคมสงเคราะห์ต้องกระทำทุกวิถีทาง เพื่อปกป้องการตัดสินใจด้วยตนเองของผู้รับบริการ

ช. การรักษาความลับและสิทธิส่วนบุคคล นักสังคมสงเคราะห์ต้องเคารพสิทธิส่วนบุคคลของผู้รับบริการ ตลอดจนรักษาข้อมูลเกี่ยวกับผู้รับบริการซึ่งได้มาระหว่างการให้บริการเป็นความลับ

ฌ. ค่าบริการ เมื่อต้องมีการคิดค่าบริการ นักสังคมสงเคราะห์ต้องแน่ใจว่าค่าบริการนั้นยุติธรรม สมเหตุสมผล โดยคำนึงถึงผู้รับบริการและความสอดคล้องกับบริการที่ให้ ตลอดจนความสามารถในการจ่ายของผู้รับบริการ

นักสังคมสงเคราะห์ต้องไม่รับส่วนแบ่งค่าบริการ ตลอดจนให้หรือรับสิ่งตอบแทนสำหรับการรับหรือส่งต่อผู้รับบริการ

3. จริยธรรมนักสังคมสงเคราะห์ต่อผู้ร่วมงานเพื่อนร่วมวิชาชีพ

ญ. ความเคารพระหว่างกัน ความยุติธรรม และความเอื้อเฟื้อระหว่างกัน นักสังคมสงเคราะห์พึงปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมวิชาชีพด้วยความเคารพเอื้อเฟื้อ ยุติธรรม และด้วยความศรัทธา

ฎ. การปฏิบัติต่อผู้รับบริการของเพื่อนร่วมวิชาชีพ (ผู้ร่วมงาน)

(1) นักสังคมสงเคราะห์ต้องไม่แย่งผู้รับบริการจากเพื่อนร่วมวิชาชีพ

(2) นักสังคมสงเคราะห์ไม่มีหน้าที่ทางวิชาชีพต่อผู้รับบริการของหน่วยงานอื่นๆ หรือของเพื่อนร่วมวิชาชีพ เว้นแต่จะได้มีการตกลงกันล่วงหน้าโดยเหมาะสม

(3) นักสังคมสงเคราะห์ที่ดูแลผู้รับบริการแทนเพื่อนร่วมวิชาชีพ ในกรณีฉุกเฉินหรือเป็นการชั่วคราว พึงปฏิบัติต่อผู้รับบริการด้วยความเห็นอกเห็นใจ เช่นเดียวกับที่ปฏิบัติต่อผู้รับบริการอื่น ๆ

4. จริยธรรมของนักสังคมสงเคราะห์ต่อนายจ้างและองค์กรที่สังกัด

ก. ข้อผูกพันต่อองค์กรที่สังกัด นักสังคมสงเคราะห์ต้องปฏิบัติตามที่ผูกพันที่ได้ให้ไว้ต่อองค์กรที่สังกัด

5. จริยธรรมของนักสังคมสงเคราะห์ต่อวิชาชีพสังคมสงเคราะห์

ฐ. การรักษาบูรณภาพของวิชาชีพ นักสังคมสงเคราะห์ต้องผดุงรักษาไว้ ตลอดจนเพิ่มพูนซึ่งค่านิยม จริยธรรม ความรู้ และพันธกิจของวิชาชีพสังคมสงเคราะห์

ฑ. การบริการชุมชน นักสังคมสงเคราะห์ต้องมีส่วนช่วยในการกระจายบริการสังคมสู่สาธารณะ

(1) นักสังคมสงเคราะห์ต้องใช้เวลา และใช้ความสามารถทางวิชาชีพให้แก่กิจกรรมซึ่งนำไปสู่ความเคารพในอรรถประโยชน์ บูรณภาพ และความสามารถของวิชาชีพสังคมสงเคราะห์

(2) นักสังคมสงเคราะห์พึงช่วยสนับสนุนการกำหนดการพัฒนา การผ่านร่าง และบังคับใช้นโยบายสังคมสงเคราะห์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ

ฒ. การพัฒนาความรู้ นักสังคมสงเคราะห์พึงถือเป็นความรับผิดชอบที่จะระบุ พัฒนา และใช้ความรู้ที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ในการปฏิบัติงานวิชาชีพสังคมสงเคราะห์

(1) นักสังคมสงเคราะห์ ต้องปฏิบัติงานบนพื้นฐานทางความรู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับงานสังคมสงเคราะห์

(2) นักสังคมสงเคราะห์ ต้องคอยตรวจสอบ และติดตาม สถานการณ์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับงานสังคมสงเคราะห์

(3) นักสังคมสงเคราะห์ ต้องมีส่วนร่วมในการสร้างพื้นฐาน ความรู้สำหรับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ รวมทั้งเผยแพร่ความรู้จากการวิจัยและ ข้อค้นพบที่สำคัญ ๆ จากการปฏิบัติแก่เพื่อนร่วมวิชาชีพ

6. จริยธรรมของนักสังคมสงเคราะห์ต่อสังคม

ณ.การส่งเสริมสวัสดิการโดยรวม (Promoting the General Welfare) นักสังคมสงเคราะห์ต้องมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม

(1) นักสังคมสงเคราะห์พึงกระทำการเพื่อป้องกันและขจัด การเลือกปฏิบัติต่อบุคคลหรือกลุ่ม บนพื้นฐานของชนชาติ ศิผิว เพศ ความโน้มเอียงทาง เพศ อายุ ศาสนา สัญชาติ สถานภาพการสมรส ความเชื่อทางการเมือง ความพิการ ทางปัญญาหรือร่างกาย ตลอดจนความพอใจอื่น ๆ คุณลักษณะส่วนบุคคล เสื่อมโทรม และ สถานภาพ

(2) นักสังคมสงเคราะห์พึงกระทำการเพื่อให้แน่ใจว่าบุคคล ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรบริการในทุกโอกาสที่จำเป็น

(3) นักสังคมสงเคราะห์พึงกระทำการเพื่อขยายโอกาสทาง เลือก สำหรับบุคคลทุกคน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสและผู้อยู่ในภาวะเดือดร้อนหรือกดดัน

(4) นักสังคมสงเคราะห์พึงสร้างเสริมเงื่อนไขอันนำไปสู่การ เคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรมของประชาชนในประเทศ

(5) นักสังคมสงเคราะห์พึงให้บริการทางวิชาชีพที่เหมาะสม ในกรณีเกิดภาวะฉุกเฉินในสังคม

(6) นักสังคมสงเคราะห์พึงสนับสนุน หรือส่งเสริมการ เปลี่ยนแปลงนโยบาย กฎหมาย เพื่อที่จะปรับปรุงสถานการณ์ทางสังคมและบุคคล เพื่อคงไว้ซึ่งความยุติธรรมในสังคม

(7) นักสังคมสงเคราะห์ควรสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วม ด้วยความเข้าใจของสาธารณะ เพื่อการปรับปรุงนโยบายสังคม และสถาบันสังคม

2) จรรยาบรรณนักสังคมสงเคราะห์ไทย

สำหรับจรรยาบรรณของนักสังคมสงเคราะห์ไทยนั้น มีความคล้ายคลึงกับจรรยาบรรณของนักสังคมสงเคราะห์สหรัฐอเมริกา (วินทนีย์ จาสิกะสิน, 2541 : 44) โดยสมาคมนักสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ได้กำหนดจรรยาบรรณเอาไว้เพียง 5 ข้อเท่านั้น คือ

1. นักสังคมสงเคราะห์จะต้องสำนึกว่า การกระทำเพื่อพัฒนาหรือก่อให้เกิดสวัสดิภาพแก่บุคคล กลุ่มชน และชุมชน เป็นความรับผิดชอบของตน
2. นักสังคมสงเคราะห์ต้องปฏิบัติงานในหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ เสียสละ มีคุณธรรมและปราศจากอคติทั้งปวง
3. นักสังคมสงเคราะห์จะต้องเคารพในศักดิ์ศรี และไม่เปิดเผยเรื่องราวส่วนตัวของผู้มารับบริการ
4. นักสังคมสงเคราะห์จะต้องประพฤติปฏิบัติตนในกรอบของวัฒนธรรมอันดีงาม เพื่อมิให้บังเกิดความเสียหายแก่วิชาชีพสังคมสงเคราะห์
5. นักสังคมสงเคราะห์จะต้องยึดมั่นในหลักวิชาเพิ่มพูนความรู้และทักษะพร้อมทั้งส่งเสริมวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ให้เจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ

2.3 แนวคิดเรื่องมาตรฐานและเครื่องชี้วัด

2.3.1 แนวคิดเรื่องมาตรฐาน

(1) ความหมายของมาตรฐาน

ผู้เชี่ยวชาญหลายสาขาได้ศึกษาไว้แตกต่างกัน ผู้ศึกษาจึงขอหยิบยกมาอธิบายไว้โดยสังเขป คือ

สำหรับความหมายของมาตรฐานนั้นได้มีการจำแนกและให้ความหมายไว้ดังนี้คือ

Dalton E. Mc Farland (1979 : 197-198)

มาตรฐาน (Standard) หมายถึง ระดับของการปฏิบัติงานที่ยอมรับได้ ซึ่งการยอมรับเกิดจากความพึงพอใจต่อผลการปฏิบัติงานนั้น มาตรฐานใน

การปฏิบัติงานจำแนกออกได้เป็น 3 ชนิดคือ มาตรฐานเชิงเวลา มาตรฐานเชิงคุณภาพ และมาตรฐานเชิงปริมาณ

มาตรฐานเชิงเวลา (Time Standard) หมายถึง ผลการปฏิบัติงานที่ต้องแล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนดขึ้นเวลาที่กำหนดถือได้ว่าเป็นมาตรฐานของการปฏิบัติงาน เช่น พนักงานพิมพ์ดีดควรพิมพ์ได้นาทีละ 35 คำ นาทีละ 35 คำ เป็นมาตรฐานเชิงเวลาของความสามารถในการพิมพ์ดีด

มาตรฐานเชิงคุณภาพ (Quality Standard) หมายถึง คุณค่าของผลการปฏิบัติงานที่ควรแก่การยอมรับคุณค่าเป็นนามธรรมที่แสดงถึงความสวยงาม ความคงทน ความดี และอื่น ๆ อันเกิดจากทัศนคติของบุคคลที่มีต่อผลงานนั้น ซึ่งเป็นมาตรฐานที่วัดได้ค่อนข้างยาก เช่น พนักงานพิมพ์ดีดพิมพ์ได้สวยงามและมีความเรียบร้อย คำว่า สวยงามและเรียบร้อย เป็นมาตรฐานเชิงคุณภาพ

มาตรฐานเชิงปริมาณ (Quantity Standard) หมายถึง ผลการปฏิบัติงานที่แสดงได้โดยจำนวนและเวลาที่กำหนดให้จำนวนเป็นรูปธรรมที่นับได้ เช่น พนักงานพิมพ์ดีด พิมพ์ได้นาทีละ 35 คำ จำนวน 35 คำ คือ มาตรฐานเชิงปริมาณของพนักงานพิมพ์ดีด

(2) การกำหนดมาตรฐาน

ประชุม รอดเพียร (2533 : 334-335) ได้กล่าวถึงการกำหนดมาตรฐานไว้ดังนี้คือ

1) การทำเป็นตัวอย่าง (Examples) หมายถึง การที่ผู้นำหรือผู้บังคับบัญชาพยายาม ทำตนเองให้เป็นปทัสถาน (Norm) ของกลุ่ม โดยมีความเชื่อว่าการทำตนเองเป็นตัวอย่างจะช่วยให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ปฏิบัติตาม และเป็นการควบคุมผลการปฏิบัติงานให้อยู่ในเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐาน เช่น ไปถึงสถานที่ทำงานแต่เช้า ทำงานอย่างมีระเบียบแบบแผน ทำตนเป็นคนตรงต่อเวลา และอื่น ๆ เป็นต้น การทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้บริหารจะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงานเข้าใจถึงหรือมองเห็นความคาดหวังมาตรฐานในการปฏิบัติงานที่ตนเองจะต้องทำให้ได้ตามมาตรฐานตัวอย่างนั้น

2) การกำหนดเป็นข้อจำกัด (Standing Limitations) หมายถึง การกำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการตัดสินใจของบุคคลในหน่วยงานให้อยู่ในขอบเขตหนึ่ง เช่น เลขานุการบดีหรือเลขานุการ มีอำนาจใช้จ่ายเงินเบ็ดเตล็ดได้ แต่ถ้าวินิจฉัยจำนวนเงินเกินกว่า 30 บาท จะต้องชี้แจงเป็นรายละเอียดต่อผู้จัดการทุกครั้ง การกำหนดมาตรฐานวิธีนี้จะช่วยควบคุมมิให้เกิดการใช้จ่ายผิดพลาดหรือใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น การควบคุมด้วยวิธีนี้มีความสำคัญ และมีความจำเป็นสำหรับหน่วยงานทุกประเภท แต่การกำหนดข้อจำกัดจะต้องปรับปรุงให้เหมาะสมกับระดับของบุคคล อำนาจหน้าที่ และความสามารถของบุคคลผู้นั้น

(3) การกำหนดเป็นระเบียบข้อบังคับ (Standing Orders) หมายถึง การกำหนดกฎระเบียบ และวิธีการในทางปฏิบัติเพื่อควบคุมพฤติกรรมในการปฏิบัติงานของบุคคลต่าง ๆ ภายในองค์การหรือภายในหน่วยงาน โดยปกติกฎ (Rules) มักจะเป็นข้อห้ามมิให้บุคคลแสดงพฤติกรรมที่อาจเป็นอันตรายหรือทำความเสียหายให้แก่บุคคลหรือองค์การโดยส่วนรวมได้ เช่น ห้ามสูบบุหรี่ในขณะที่ปฏิบัติงาน ห้ามดื่มสุรารภายในหอพัก และอื่น ๆ เป็นต้น

ระเบียบ (Orders) มักจะบอกให้บุคคลได้ปฏิบัติภารกิจภายใต้สถานการณ์ที่เกิดขึ้นหรือสถานการณ์ที่เหมาะสม เช่น ระเบียบได้ระบุไว้ว่าหน่วยปฐมพยาบาลสามารถที่จะละทิ้งหน้าที่ประจำเพื่อไปช่วยเหลือผู้ประสบเคราะห์กรรม (ด้วยเหตุใด ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างปัจจุบันทันด่วน) โดยไม่จำเป็นต้องรอการออกคำสั่งเฉพาะจากผู้บังคับบัญชาหรือหน่วยเหนือขึ้นไป เป็นต้น

วิธีการปฏิบัติ (Procedures) เป็นการกำหนดวิธีการหรือแนวทางที่จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามลำดับเหตุการณ์ เช่น เพื่อเป็นการควบคุมการขาดงาน วิธีการปฏิบัติที่ผู้เกี่ยวข้องจะต้องทำคือ ให้ผู้ขาดงานรายงานเหตุผลที่ต้องขาดงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบ เจ้าหน้าที่รับรายงานจะต้องบันทึกระเบียบลงสมุดไว้แล้วแจ้งให้ผู้รับผิดชอบโดยตรงในเรื่องนี้ได้ทราบ และอื่น ๆ เป็นต้น

อนึ่งการใช้ระเบียบข้อบังคับเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติงานอาจเกิดความผิดพลาดขึ้นได้ หากการบังคับขาดหลักการที่แน่นอน ผู้มีอำนาจขาดความยุติธรรม และไม่ใช้กับทุกคนโดยเสมอหน้ากัน อย่างไรก็ตามวิธีการควบคุมด้วยวิธีนี้จะนำไป

ด้วยดีถ้าได้มีกำรวางแผนในการใช้อย่างรอบคอบและมีการตรวจสอบเป็นระยะๆ โดยหลังจากการตรวจสอบแล้วทั้งกฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ จะต้องมีการปรับปรุงให้ดีขึ้น หรือถ้าจำเป็นอาจต้องเลิกใช้เลยก็ได้

อนึ่งในการกำหนดมาตรฐานนั้นพึงระลึกเสมอว่าไม่มีมาตรฐานใดที่จะมีความเที่ยงแท้แน่นอนในการวัด และสามารถใช้เป็นเกณฑ์ได้ตลอดไป มาตรฐานบางอย่างอาจใช้ได้ผลในช่วยระยะเวลาหนึ่ง เมื่อเวลาผ่านไปความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งภายนอกและภายในหน่วยงานหรือองค์การอาจ ทำให้มาตรฐานที่กำหนดขึ้นไว้นั้นไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้กับองค์การหรือหน่วยงานได้อีกต่อไป มาตรฐานนั้นก็จำเป็นที่จะต้องได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรืออาจเลิกใช้เลยก็ได้ ความเปลี่ยนแปลงยังมีมากเท่าใดมาตรฐานก็ยิ่งจะต้องได้รับการทบทวน และปรับปรุงมากขึ้นเพียงนั้น

2.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับเครื่องชี้วัด

นักวิชาการทางสังคมศาสตร์ ได้ให้ความสนใจต่อการกำหนดเครื่องชี้วัด และได้มีการศึกษาปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดมา ซึ่งผู้ศึกษาได้รวบรวมและนำเสนอได้ดังนี้

(1) ความหมายและลักษณะของเครื่องชี้วัด

กรมประชาสงเคราะห์ (2539:9-10) ได้รวบรวมความหมาย และลักษณะของเครื่องชี้วัดไว้ว่า

เครื่องชี้วัด (Indicator) คือ เครื่องมือที่นำมาใช้วัดผล หรือวัดการเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง

เครื่องชี้วัด เป็นมาตรฐานที่จะนำมาใช้เปรียบเทียบ หรือประเมิน หรือแสดงผลความก้าวหน้าของกิจกรรมว่าเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่

เครื่องชี้วัด ไม่ใช่เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของการทำงาน ซึ่งเป้าหมายเป็นผลที่ คาดหวังในเชิงปริมาณ เครื่องชี้วัดจะถูกนำไปใช้เป็นเครื่องแสดงว่าการดำเนินงานกำลังจะบรรลุวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายหรือไม่

เครื่องชี้วัด คือ บรรดาตัวเลข และข้อมูลที่ผ่านการเก็บอย่างมีระเบียบและระบบ โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดเก็บ เพื่อที่จะนำมาชี้ทิศทางของแนว

นโยบายที่มีอยู่ในขณะนี้ว่าดี หรือไม่ดี อย่างไร และมีแนวทางที่ควรเป็นอย่างไร เพื่อที่จะ รายงานสถานการณ์ทางสังคม และเพื่อบอกความเปลี่ยนแปลงของสังคม

เครื่องชี้วัดทางสังคม (Social Indicator) เป็นเครื่องมือและวิธีการที่สามารถช่วยในการปรับปรุงแผนงาน และการดำเนินการตามแผนทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน

เครื่องชี้วัดทางสังคม คือ ความพยายามในการจัดการ และการวัดองค์ประกอบในมิติต่าง ๆ ด้านสวัสดิการสังคม

เครื่องชี้วัดทางสังคม อาจเป็นเพียงการรายงานสภาวะทางสังคม และแนวโน้มทิศทางต่าง ๆ ของสังคมเท่านั้น

เครื่องชี้วัดสภาวะสังคม คือ ระบบของตัวบ่งชี้ทางสังคม หลายๆ ตัว ตัวบ่งชี้แต่ละตัวคือ สถิติหรือข้อมูลที่บ่งชี้สถานการณ์ หรือสภาวะทางสังคม ด้านใดด้านหนึ่ง ตัวบ่งชี้แต่ละตัวจะต้องมีการจัดทำหรือจัดเก็บขึ้นมาอย่างมีจุดมุ่งหมาย ที่จะใช้ชี้สภาพความเป็นอยู่ของสังคม หรือกลุ่มบุคคลว่ามีความเป็นอยู่ในปัจจุบัน และในอดีตที่ผ่านมาเป็นอย่างไร โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะแก้ไขสภาพความเป็นอยู่ในด้านนั้นๆ ให้ดีขึ้น โดยการกำหนดแนวทางวางแผนและโครงการ เพื่อปรับปรุงสภาพให้ดีขึ้น

ลักษณะของเครื่องชี้วัด ได้แก่

1. เครื่องชี้วัดต้องมีกระบวนการในการจัดเก็บ และต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการจัดเก็บว่า เครื่องชี้วัดนั้น สามารถชี้บอกอะไร จะเป็นการชี้บอกในแง่ของทิศทางนโยบายหรือในแง่ของความเป็นปัญหาว่ามีความรุนแรงมากขึ้น หรือลดลงอย่างไร

2. เครื่องชี้วัดไม่ใช่เป็นเฉพาะเพียงตัวเลขอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะต้องมีแนวความคิด (Concept) ที่ชัดเจนอ้างอิงด้วย เช่น เครื่องชี้วัดในทางสวัสดิการสังคม ก็จะต้องรู้แนวความคิดของคำว่า "ครอบครัวที่มั่นคงอบอุ่น" ด้วย เป็นต้น

การกำหนด หรือเลือกเครื่องชี้วัดมาใช้วัดการเปลี่ยนแปลงนั้น ต้องอาศัยประสบการณ์ ความรู้ และแหล่งข้อมูลทางสถิติ กฎเกณฑ์ รวมทั้งอาจใช้สามัญสำนึกควบคู่กันไป ซึ่งเครื่องชี้วัดที่กำหนดขึ้นนั้นจะได้รับการยอมรับหรือไม่นั้น มีหลักเกณฑ์ดังนี้คือ

1. มีความเที่ยงตรง แม่นยำ สมเหตุสมผล (Validity)
2. มีความไวต่อการเปลี่ยนแปลง (Sensitivity) มีความยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

3. มีความเชื่อถือได้ของข้อมูล (Reliability)

4. มีความเป็นไปได้เรื่องข้อมูลอย่างต่อเนื่อง (Feasibility)

จากความหมายและลักษณะของเครื่องชี้วัดที่กล่าวมา นำมา กำหนดเป็นความหมายของเครื่องชี้วัดหมู่บ้านครอบครัวมาสุกในนิคมสร้างตนเองได้ว่า คือ เครื่องมือที่มีวัตถุประสงค์ที่จะวัดระดับความมาสุกของหมู่บ้านในนิคมสร้างตนเอง

ธีรเดช ฉายอรุณ (2544 : 58-59) ได้กล่าวถึงลักษณะของ ตัวชี้วัด เกณฑ์ ดัชนี ซึ่งมักมีความสับสนกันกล่าวคือ

ตัวชี้วัด (Indicator) หมายถึง ค่าตัวเลขที่มาจากการสังเกต (Observation) ซึ่งพิจารณาแล้วว่าสามารถจะวัดหรือสะท้อนสิ่งที่นักประเมินต้องการ ทราบได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น ในต่างประเทศถือว่าความสม่ำเสมอในการเข้าโบสถ์ เป็นตัวชี้วัดของความเคร่งศาสนา (Babbie, 2001)

เกณฑ์ (Criteria) หมายถึง ระดับ (Degree) ของสิ่งที่จะวัดหรือ ตัวชี้วัดว่าแค่ไหนถึงจะเป็นที่พอใจ หรือได้มาตรฐาน เช่น การเข้าโบสถ์เป็นประจำทุก สัปดาห์ไม่น้อยกว่า 5 ปี ถือว่าได้มาตรฐานของการเคร่งศาสนา เป็นต้น ซึ่งที่มาของ เกณฑ์อาจจะมาจากแหล่งอ้างอิง หรือจากนักประเมินเอง

ดัชนี (Index) หมายถึง ชุดของตัวชี้วัด ของสภาพการณ์ทาง ธรรมชาติ ความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมมนุษย์ เช่น ดัชนี จปฐ. ประกอบด้วยชุดของ ตัวชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2543 : 544) นอกจากนี้ดัชนีอาจ หมายถึง การนำเอาตัวชี้วัดหลาย ๆ ตัวมาจัดกระทำให้เป็นตัวเลขเดียว เช่น ดัชนี

ประสิทธิภาพการของงบประมาณ ได้มาจาก (จำนวนงบประมาณที่ได้/จำนวนงบประมาณที่ขอไป) ซึ่งตัวเลขที่ได้จะอยู่ระหว่าง 0-1 ถ้าใกล้ 1 แสดงว่ามีประสิทธิภาพมาก เข้าใกล้ 0 แสดงว่ามีประสิทธิภาพต่ำ เป็นต้น

(2) ขั้นตอนในการสร้างตัวชี้วัด

ธีรเดช ฉายอรุณ (2546 : 61-63) ยังได้กล่าวถึงขั้นตอนในการสร้างตัวชี้วัด กล่าวคือ

1. ศึกษาแผนงาน/โครงการ ให้ชัดเจนถึงวัตถุประสงค์ของแผนงาน/โครงการ ที่เป็นเช่นนี้เพราะไม่ว่าจะประเมินผลผลิตหรือผลลัพธ์ของแผนงาน/โครงการ ก็ต้องยึดตามวัตถุประสงค์เป็นหลัก ดังนั้น การเขียนโครงการที่ตีจึงควรกำหนดวัตถุประสงค์ให้สามารถตรวจสอบได้ โดยวัตถุประสงค์ของแผนงาน/โครงการที่ตีนั้นควรจะ

- มีความเป็นเอกเทศ กล่าวคือ วัตถุประสงค์ของแผนงาน/โครงการแต่ละข้อนั้นควรจะแยกขาดออกจากกัน จะได้สะดวกในการตรวจสอบและประเมิน

- มีความเป็นเอกลักษณ์ กล่าวคือ วัตถุประสงค์ของแผนงาน/โครงการมีความชัดเจน เข้าใจได้ว่าต้องการจะทำอะไร

- มีความสอดคล้องกับกิจกรรมที่ดำเนินการ ซึ่งจะนำไปสู่การประเมินได้ เช่น กิจกรรมที่นำพาผู้สูงอายุไปเยี่ยมชมวัดวาอารามต่างๆ เพียง 1 วัน แต่กำหนดวัตถุประสงค์โครงการว่า เพื่อช่วยลดความหวาดให้กับผู้สูงอายุ เป็น วัตถุประสงค์ที่สูงกว่ากิจกรรมในโครงการ และนำไปสู่การประเมินได้ยาก

2. กำหนดกรอบในการประเมิน ว่าแผนงานโครงการที่จะประเมินนั้นจะพิจารณาประเด็นอะไรบ้าง จะใช้กรอบตาม William N, Dunn หรือว่าจะกำหนดขึ้นเองเช่น งานโรงพยาบาลจะกำหนดกรอบในการประเมินคุณภาพ 4 ตัว คือ ความเสมอภาค การเข้าถึงบริการ ประสิทธิภาพ และคุณภาพ หรือในระบบ P.S.O. ของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน มีการกำหนดสัมฤทธิ์ผลของการบริการภาครัฐไว้ ถึง 10 ประเด็นคือ

- 1) ความเสมอภาคในการบริการ
- 2) ความเป็นธรรมในการบริการ
- 3) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- 4) สิทธิและเสรีภาพของประชาชน
- 5) ความทั่วถึงในการให้บริการ
- 6) ความพึงพอใจของประชาชนในฐานะลูกค้า
- 7) ประสิทธิภาพของหน่วยงาน
- 8) ความประหยัดทั้งภาครัฐและประชาชนผู้รับบริการ
- 9) คุณภาพและความถูกต้องของบริการและเอกสารที่

เกี่ยวข้อง

10) การรักษามลประโยชน์สาธารณะ ความผาสุก คุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวมในฐานะผลรวมของการพัฒนาประเทศ

ในการกำหนดว่าควรมีกี่ประเด็นนั้น ต้องให้สอดคล้องกับแผนงาน/โครงการ แต่โดยส่วนใหญ่ควรมีประเด็นเรื่องประสิทธิภาพและประสิทธิผล เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับการจัดทำคำของบประมาณภายใต้กรอบของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ส่วนประเด็นอื่น ๆ เช่น การตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ซึ่งมักวัดด้วยความพึงพอใจในการใช้บริการนั้น ก็เป็นประเด็นที่จะใช้ในการปรับปรุงคุณภาพภายในของการให้บริการ

(3) กำหนดตัวชี้วัดในแต่ละประเด็น ให้อยู่ในรูปที่วัดได้ โดยตัวชี้วัดที่ดี ควรมีคุณสมบัติดังนี้

3.1 สามารถตรวจวัดได้ในสิ่งที่ต้องการจะตรวจวัด (Validity) คือ จะต้องเป็นตัวแทนของสิ่งที่ต้องการจะวัดมากที่สุด เช่น ถ้าเราจะวัดความคล่องตัวของการจราจร เราควรเลือกที่จะวัดความเร็วเฉลี่ยของรถ (เร็วหน่อย = ไม่คล่องตัว เร็วมากขึ้น = คล่องตัวขึ้น) มากกว่าที่จะวัดจากจำนวนครั้งเฉลี่ยของการแตะเบรก (เบรกน้อย = คล่องตัว เบรกมาก = รถติด) ซึ่งตัวชี้วัดตัวหลังนี้วัดได้ไม่ตรง เนื่องจาก การแตะเบรกมากหรือน้อยมีปัจจัยอื่นเข้าแทรกมากกว่า

3.2 มีความเชื่อถือได้ (Reliability) ตัวเลขที่ได้จากการวัดมีลักษณะคงเส้นคงวา แม้จะได้มีการตรวจวัดหลายครั้ง ทำให้น่าเชื่อถือ เช่น การนับปริมาณผู้ใช้บริการห้องสมุด โดยนับจากจำนวนการเข้า-ออก ห้องสมุด (ใช้นับจากเครื่องกันทางเข้า-ออก) นั้นไม่น่าเชื่อถือ เพราะแต่ละวันคนใช้บริการห้องสมุดอาจเท่ากัน แต่มีการเข้า-ออกต่างกันก็ได้

3.3 มีความไว (Sensitivity) ต่อสิ่งที่จะตรวจวัด หมายความว่าเมื่อมีเหตุการณ์บางอย่างเข้าแทรกตัวซึ่งวัดดังกล่าว สามารถแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงได้ทันที เช่น วันที่ เป็นวันหยุดหลายๆ วัน ความเร็วเฉลี่ยก็จะเพิ่มขึ้น ส่วนเวลาเร่งด่วนที่คนใช้ถนนมาก ๆ ความเร็วเฉลี่ยก็จะลดลง เป็นต้น

3.4 มีความประหยัด (Economy) ในการตรวจวัด หมายถึงเป็นดัชนีที่มีการลงทุนไม่มากทั้งงบประมาณ และกำลังคน การใช้แบบสอบถามวัดความพึงพอใจผู้รับบริการ อาจต้องมีการลงทุนทั้งงบประมาณและกำลังคน แต่ถ้าเปลี่ยนวิธีการวัดเป็นวิธีอื่นที่ประหยัดกว่าก็อาจเลือกวิธีอื่นแทน

3.5 มีความสะดวก (Convenience) และง่ายสามารถนำมาใช้ปฏิบัติได้ ตัวชี้วัดที่ดีควรเป็นตัวชี้วัดที่ได้มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ก่อนแล้ว หรือเป็นตัวชี้วัดที่หน่วยงานผู้รับผิดชอบโครงการเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลเอง การใช้ตัวชี้วัดที่ต้องไปให้หน่วยงานอื่นเก็บให้ หรือขอข้อมูลจากหน่วยงานอื่นอีกทีหนึ่ง อาจจะไม่สะดวกในการดำเนินการ

(4) ตรวจสอบตัวชี้วัดอีกครั้งหนึ่ง ด้วยระบบผู้เชี่ยวชาญคือให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับแผนงาน/โครงการ ได้พิจารณาตัวชี้วัดอีกครั้ง

(5) นำตัวชี้วัดที่ได้ไปทำการสร้างเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานในระบบ สหวิชาชีพ

คำจำกัดความของสหวิชาชีพ

รองศาสตราจารย์ ดร.ศรีทัฬหิม พานิชพันธ์ (2534, น.3-4) ได้ประมวลคำจำกัดความของคำว่าสหวิชาชีพไว้ดังนี้ คือ

ลูซกิ ได้ให้คำนิยามไว้ว่า สหวิชาชีพเป็นกลุ่มบุคคลที่ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือแนวความคิดที่แตกต่างกัน และต่างนำความรู้แนวคิดและเครื่องมืออื่นๆ มาแบ่งงานกันทำ เพื่อมุ่งสู่การแก้ไขปัญหาาร่วมกันอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง และมีการพิจารณาร่วมกันถึงข้อจำกัดของงานที่แต่ละฝ่ายมีอยู่ และโดยการมีความรับผิดชอบร่วมกันที่จะปฏิบัติการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพร่วมกัน

กิจกรรมในการทำงานลักษณะวิชาชีพ รองศาสตราจารย์ ดร.ศรัทัพบทิมพานิชพันธ์ ได้อธิบายว่าธรรมชาติของการทำงานเป็นคณะหรือสหวิชาชีพนี้จะช่วยในด้านต่างๆ คือ

1. ในการรวบรวมข้อมูลที่จะใช้อำนวยต่อการกำหนดนโยบายสังคมและการวางแผนสังคม
2. ในการแปรนโยบายเป็นแผนสังคม
3. ในการวางแผนงาน
4. ในการเสนอข้อมูลป้อนกลับและในการประเมินผล เป็นต้น

ประเภทของทีมสหวิชาชีพ

ผู้เชี่ยวชาญหลายฝ่ายได้แบ่งทีมสหวิชาชีพไว้แตกต่างกัน ผู้ศึกษาจึงขอหยิบยกมาอธิบายไว้โดยสังเขป คือ

โฮวิทซ์ (Horwitz อ้างถึงใน บุวรรตน์ รัตนาคินทร์, 2528, น.19-20) ได้แบ่งทีมสหวิชาชีพออกเป็นทีมที่มีลักษณะเป็นพี่น้องกัน สมาชิกภายในทีมยอมรับความสามารถของแต่ละสถานการณ์และแต่ละประเภทของผู้รับบริการ ความรับผิดชอบอาจหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามแต่ละขั้นตอนของการปฏิบัติงาน สมาชิกภายในทีมมีการตัดสินใจร่วมกันและทีมในอีกลักษณะหนึ่งคือทีมที่ยึดผู้นำเป็นหลัก หัวหน้าทีมมีอำนาจตัดสินใจในการแบ่งงานแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในทีม และสมาชิกทีมยอมรับบทบาทอำนาจของผู้นำ

นอกจากนี้ โยวิช ยังได้แบ่งทีมออกเป็นทีมที่มีการประสานงานกัน การกำหนดบทบาทไม่ชัดเจน มีการตัดสินใจร่วมกันและสมาชิกมีความรู้สึกพึ่งพาอาศัยกันสูง และอีกประการหนึ่งคือ ทีมที่สมาชิกทุกคนมีความสำคัญเท่าเทียมกัน กล่าวคือ บทบาทของวิชาชีพมีความแตกต่างกับผู้นำหรือหัวหน้าทีมมาจากการแต่งตั้ง ไม่มีการตัดสินใจร่วมกัน การติดต่อสื่อสารมีลักษณะเป็นทางการจะติดต่อกันเฉพาะในช่วงของการปฏิบัติงานเท่านั้น ส่วนการปฏิบัติงานเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกัน

บริลล์ (Brill อ้างถึงใน ยูวรัตน์ รัตนนาคินทร์, 2528, น.19-20) ได้แบ่งทีมออกเป็น

1. ทีมวิชาชีพ ได้แก่ ทีมซึ่งประกอบด้วย บุคคลที่มีความชำนาญเฉพาะด้าน แต่ละคนปฏิบัติงานตามหน้าที่เฉพาะด้าน และบริลล์ยังได้ยกตัวอย่างทีมงานวิจัยของ คณะเกษตรกรรมในมหาวิทยาลัยประจำรัฐ ซึ่งประกอบด้วยสัตวแพทย์ นักพยาธิวิทยา นักจุลชีววิทยา ไวรัสวิทยา ชีวเคมี และปราสาทวิทยา แต่ละบุคคลทำการวิจัยเฉพาะแต่ละด้าน เมื่อสิ้นสุดการวิจัยที่นำผลการศึกษาของแต่ละคนมาพิจารณาและรวบรวมผลการวิจัยเข้าด้วยกัน

2. ทีมสหวิชาชีพเป็นทีมซึ่งประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีความรู้สึกและทักษะแตกต่างกันมารวมมือกัน เพื่อกำหนดแผนงานการให้บริการและให้บริการร่วมกัน เช่น ทีมงานโรงพยาบาลที่บำบัดรักษาผู้ป่วยทางจิต โดยใช้วิธีบำบัดรักษาแบบจัดสิ่งแวดล้อม ทีมงานประกอบด้วย นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ นักนันทนาการบำบัด กายภาพบำบัด จิตแพทย์ พยาบาล ผู้ช่วยพยาบาล และอาสาสมัคร เป็นต้น

3. ทีมจากหลายหน่วยงาน ประกอบด้วย บุคคลจากหลายหน่วยงาน ซึ่งอาจมีวิชาชีพแตกต่างกันหรือไม่ก็ได้

เคน (Kane อ้างถึงใน สุนีย์ เหมะประสิทธิ์, 2528, น.41) ได้แบ่งประเภทของการปฏิบัติงานแบบสหวิชาชีพออกเป็น 2 แบบ คือ

1. แบบประสานงาน (Coordinative team) หมายถึง การทำงานที่ผู้ปฏิบัติงานจากสาขาวิชาชีพต่างๆ ยังคงรักษารอบบาทของตนเอง การเลือกผู้นำหรือกระบวนการทำงาน การตัดสินใจใดๆ อาจไม่สอดคล้องหรือเป็นเอกฉันท์ สมาชิกมีความเกี่ยวข้องกันน้อย มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างเป็นทางการหรือเป็นรูปแบบและมุ่งเน้น

การประเมินผลการให้บริการหรือการปฏิบัติงานเป็นระยะๆ เป็นไปในลักษณะประสานงานกันเป็นส่วนใหญ่

2. แบบบูรณาการ (Integrative team) หมายถึง การทำงานที่ผู้ปฏิบัติงานจากสาขาวิชาชีพต่างๆ มีบทบาทไม่แจ่มชัดโดยเจตนา การตัดสินใจใดๆ ถูกร่วมกันโดยสมาชิกในทีมงานต่างพึ่งพาอาศัยกันและกัน และมุ่งเน้นกระบวนการปฏิบัติงาน โดยทั่วไปการปฏิบัติงานแบบสหวิชาชีพมักจะมีลักษณะหรือองค์ประกอบของทั้งแบบประสานงานและบูรณาการ เพียงแต่หากมีลักษณะใกล้เคียงแบบใดก็มักจะเรียกแบบนั้น

วันทนีย์ วาสิกะสิน (2529, น.194) กล่าวว่าการทำงานแบบสหวิชาชีพของนักสังคมสงเคราะห์ได้ปฏิบัติงานร่วมกับนักวิชาชีพสาขาอื่น เพื่อมุ่งให้ความช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ การปฏิบัติงานในรูปแบบสหวิชาชีพนั้น นักสังคมสงเคราะห์จะต้องปฏิบัติงานด้วยความอดทน ยอมรับความคิดเห็น เป็นผู้มีใจกว้าง มีคุณธรรมและมีจรรยาบรรณในการปฏิบัติงานอย่างครบถ้วน เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของวิชาชีพอื่นๆ และในขณะเดียวกันนักสังคมสงเคราะห์จะต้องเป็นผู้ยอมรับวิชาชีพอื่นๆ ด้วย เพื่อลดอุปสรรคข้อขัดขวางในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์

สายจิตร์ สิงหเสนี (2531, น.42) กล่าวว่าในการปฏิบัติงานแบบสหวิชาชีพผู้ปฏิบัติงานจะต้องรู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ มีอารมณ์เป็นใหญ่อย่างสมบูรณ์ รู้จักควบคุมตัว ยืดหยุ่นและเป็นได้ทั้งผู้ให้และผู้รับ รวมทั้งจะต้องมีความเต็มใจ ตั้งใจ และสามารถที่จะเรียนรู้ให้ความนับถือและรู้จักยกย่องผู้ร่วมงานไม่ว่าจะเป็นใครก็ตาม นอกจากนี้ยังจะต้องสามารถที่จะพิจารณาหรือวิเคราะห์ ตรวจสอบสัมพันธ์ภาพของตนกับผู้อื่นได้อย่างไม่มีอคติ อย่างไรก็ตามก็มีข้อเตือนใจสำหรับผู้ปฏิบัติงานในระบบสหวิชาชีพ ก็คือ

1. ในขณะนี้ยังไม่มีรูปแบบที่พึงปรารถนาที่สุดในการให้บริการแก่ผู้มีปัญหา แต่ทุกคนควรตระหนักในคุณค่าของประสบการณ์จากการปฏิบัติงาน

2. ความมีใจกว้าง รู้จักประนีประนอมและปรับปรุงตัวเอง มีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งในการทำงานเป็นทีม

3. การแก้ไขปัญหาทุกเรื่องไม่จำเป็นจะต้องกระทำในระบบสหวิชาชีพ

จากแนวคิดที่กล่าวมา สรุปได้ว่าการทำงานสหวิชาชีพมีความสำคัญในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ และจะยังประโยชน์สูงสุดให้แก่ผู้รับบริการ โดยการทำงานแบบประสานงาน (Coordinative) และแบบบูรณาการ (integrative) ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์จะต้องเป็นผู้มีคุณธรรม จรรยาบรรณ มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติงานด้วยความอดทน มีความยืดหยุ่น ยอมรับความเห็นของผู้อื่น

2.5 แนวคิดในการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2542

2.5.1 ที่มาการบัญญัติพระราชบัญญัติฯ

ในปลายศตวรรษที่ 19 ประชาคมโลกได้ให้ความสำคัญในการแก้ไขและป้องกันปัญหาการละเมิดสิทธิเด็กในรูปแบบต่าง ๆ จนกระทั่งองค์การสหประชาชาติได้มีการประกาศอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กในปี พ.ศ. 2533 ต่อมาประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาดังกล่าว ตั้งแต่วันที่ 26 เมษายน 2535 เป็นผลให้ในส่วนของกฎหมายนั้น ประเทศไทยต้องปรับปรุงแก้ไขให้สามารถปกป้องคุ้มครองเด็กที่เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

โดยที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเริ่มใช้มาตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 จนถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 60 ปีแล้ว เป็นกฎหมายที่ถูกออกแบบมาสำหรับผู้ใหญ่ ไม่มีบทบัญญัติเป็นพิเศษสำหรับกรณีที่เด็กเป็นผู้เสียหาย (เหยื่อ) หรือเป็นพยาน ในกรณีเด็กตกเป็นผู้ต้องหา (ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด) มีกฎหมายเกี่ยวกับศาลคดีเยาวชนฯ (ศาลเด็ก) ให้การคุ้มครองมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 แล้ว

ดังนั้น จึงมีความเห็นพ้องต้องกันในระหว่างผู้ทำงานด้านเด็กว่า ต้องมีการแก้ไขปรับปรุงวิธีการสอบปากคำหรือการสัมภาษณ์ค้นหาความจริงจากเด็ก ทั้งในชั้นสอบสวน รวมทั้งทำให้เด็กให้การในศาลโดยไม่ต้องเผชิญหน้ากับฝ่ายจำเลย โดยมี ดร.สายสุรี จุติกุล เป็นประธานคณะทำงานตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีฯ และ

ได้รับการสนับสนุนจาก UNICEF และบุคลากรจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนร่วมกันแก้ไขกฎหมายในเรื่องนี้

ดังนั้น จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2542 ซึ่งได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2542 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 15 กันยายน 2543 ให้เป็นกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิเด็กในวิธีการสอบปากคำและสืบพยานเด็ก ทั้งชั้นสอบสวนและชั้นศาล

อาจกล่าวได้ว่า เจตนารมณ์ และ แนวความคิดอันเป็นที่มาของพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2542 ได้แก่

- 1) หลักการคิดที่มุ่งเน้นสตรีและเด็กเป็นศูนย์กลาง ไม่ใช่คำนึงเพียงเพื่อความสะดวกในการทำงานของเจ้าหน้าที่
- 2) การสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรต่อสตรีและเด็ก ทั้งกระบวนการ
- 3) การลดขั้นตอนและขจัดความซ้ำซ้อนของการทำงาน เพื่อลดความกดดันและความทุกข์ทรมานที่เกิดจากกระบวนการทางกฎหมาย

เพื่อให้เกิดความคุ้มครองและป้องกันความเสียหายต่อจิตใจของเด็กในกระบวนการยุติธรรมทางคดีอาญาในการพิสูจน์หาความจริงที่เป็นการพิสูจน์โดยปราศจากข้อสงสัยที่มุ่งให้คนที่กระทำผิดได้รับการพิจารณาลงโทษและคนที่บริสุทธิ์ได้รับความคุ้มครอง จึงได้กำหนดวิธีการพิเศษสำหรับการสอบสวนหรือสืบพยานเด็กที่อายุไม่เกินสิบแปดปีไม่ว่าเด็กนั้นจะเป็นผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลยหรือพยาน โดยให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์และบุคคลที่เด็กไว้วางใจร่วมอยู่ในการสอบปากคำและสืบพยานด้วย ในสถานที่ที่เป็นสัดส่วนพิเศษจากห้องสอบสวนหรือห้องพิจารณาคดีทั่วไป เพื่อเป็นการประกันว่าเด็กสามารถแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่ตนเกี่ยวข้องอย่างเป็นอิสระในบรรยากาศที่อบอุ่น ปราศจากสภาพกดดันทางจิตใจ มีมาตรการหลักเลี่ยงการเผชิญหน้ากับผู้ต้องหา หรือจำเลย ในระหว่างการค้นหาความจริงและมีมาตรการหลักเลี่ยงการได้รับการกระแทกกระเทือนทางจิตใจ จากการต้องเปิดความซ้ำ ๆ ในเรื่องเดียวกัน โดยการนำเครื่องมือเทคโนโลยีมาใช้บันทึกภาพและเสียงแต่ยังคงรักษาโอกาสที่ศาลจะได้ชั่งน้ำหนักพยานเด็กที่ไม่สามารถมาเบิกความได้ เพื่อให้

สามารถบันทึกค่าให้การพยาบาลได้อย่างครบถ้วนและมีผลต่อการวินิจฉัยข้อเท็จจริงในศาลต่อไป

2.5.2 แนวคิดเรื่องสิทธิเด็ก

แนวคิดเรื่องสิทธิเด็กเป็นประเด็นที่สำคัญในสิทธิมนุษยชน ซึ่งได้รับการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางมาเมื่อไม่กี่ปีมานี้ แต่เดิมนั้นปัญหาและความต้องการของเด็กถูกมองว่าเป็นเรื่องของครอบครัว ไม่ใช่เรื่องที่จะได้รับความสนใจจากนานาชาติ แต่ในศตวรรษที่ 20 สิทธิเด็กกลายเป็นจุดรวมความสนใจของรัฐบาลและองค์กรต่าง ๆ เด็กๆ เผชิญกับปัญหาที่หลากหลาย ตั้งแต่การขาดแคลนสารอาหารและบริการสาธารณสุขไปจนถึงการถูกใช้เป็นเครื่องมือและถูกทอดทิ้ง จำนวนเด็กที่กลายเป็นเหยื่อถูกใช้เป็นเครื่องมือในรูปแบบต่างๆ มีเพิ่มมากขึ้น การคุ้มครองเด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก (Children in Difficult Circumstances) เพิ่งจะได้รับความสนใจในระดับนานาชาติ เดิมทีจุดสนใจเกี่ยวกับเด็กมุ่งไปที่ความอยู่รอดและพัฒนาเท่านั้น (Survival and Development) และต่อมาได้เปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับสิทธิเด็ก โดยเพิ่มความสนใจในการป้องกันคุ้มครองเด็กจากการถูกใช้เป็นเครื่องมือ การช่วยเหลือเด็กนั้นไม่จำเป็นจะต้องจำกัดอยู่แต่ในบริบทของความช่วยเหลือทางสังคมหรือการพัฒนาเท่านั้น ปัจจุบันถือว่าบริบทของสิทธิเด็กมีความสำคัญอย่างยิ่ง

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child)

ประเทศไทยได้ลงนามในภาคยานุวัติสารอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2535 และอนุสัญญามีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 26 เมษายน 2535

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กฉบับนี้มีข้อบัญญัติ 54 ข้อ แบ่งเป็น 3 ส่วน โดยมีหลักการและเนื้อหาเกี่ยวกับสิทธิเด็กที่พึงได้รับ แบ่งได้เป็น 6 หลักการด้วยกัน คือ

1. หลักการทั่วไป เป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพทั่ว ๆ ไป ทั้งในส่วนบุคคล การแสดงความเห็น ศาสนา วัฒนธรรม ความเสมอภาคภายใต้กฎหมายเดียวกัน การศึกษาและอื่น ๆ นอกจากนั้นเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองดูแลเด็กโดยทั่วไป ซึ่งกำหนดไว้ในรูปหลักพึงปฏิบัติของรัฐบาลใด ๆ อย่างไรก็ตามมีบทบัญญัติที่ตัดปัญหาผล

กระทบทางลบในการบังคับให้อนุสัญญาฉบับนี้ปิดท้ายไว้ว่า อนุสัญญานี้ไม่มีผลทำให้เด็กได้รับความคุ้มครองน้อยไปกว่าที่เขามีอยู่ตามกฎหมายอื่น ๆ

2. หลักการคุ้มครองร่างกาย ชีวิต เสรีภาพ และสวัสดิภาพเด็ก เป็นการคุ้มครองมิให้เด็กถูกละเมิดสิทธิเหนือร่างกาย ชีวิต และเสรีภาพ ไม่ว่าจะเป็นการทำร้ายล่วงละเมิดทางเพศ ชู้ตริต หากำไรทางเพศหรือค้ำกำไรทางเศรษฐกิจ หรือนำเด็กไปเป็นวัตถุซื้อขายหรือปฏิบัติต่อเด็กไม่เหมาะสมจนเป็นผลเสียดต่่อสวัสดิภาพของเด็ก รวมทั้งคุ้มครองให้มีการรักษา พื้นฟูเด็กที่ถูกกระทำละเมิดดังกล่าวให้กลับคืนสู่สภาพปกติ

3. หลักการให้สวัสดิการสังคมแก่เด็ก มุ่งให้ความคุ้มครองในการให้เด็กได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อพัฒนาการของเด็ก การที่เด็กได้รับการดูแลด้านสุขภาพอนามัย ได้รับการประกันสังคม ได้รับการศึกษา เพื่อให้เด็กได้มีพัฒนาการด้านบุคลิกภาพ การมีมนุษยสัมพันธ์ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การได้รับการพักผ่อนหย่อนใจ และส่งเสริมชีวิตด้านศิลปวัฒนธรรม

4. หลักการคุ้มครองสิทธิทางแพ่ง มุ่งคุ้มครองให้เด็กได้รับสิทธิในฐานะพลเมืองของรัฐที่มีชื่อ มีสัญชาติ สามารถติดต่อกับครอบครัว มีภูมิลำเนา หรืออยู่อาศัยร่วมกับบิดามารดา ได้รับอุปการะเลี้ยงดูจากบิดามารดา หรือผู้ปกครอง โดยมีรัฐช่วยสนับสนุน และให้หลักประกัน

5. หลักการคุ้มครองเด็กที่มีปัญหาความประพฤติ หรือกระทำ ความผิดทางอาญา มุ่งคุ้มครองเด็กที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำ ความผิดทางอาญา ให้ได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่ โดยให้ได้รับผลกระทบจากการดำเนินคดีและควบคุมตัวน้อยที่สุดสำหรับเด็กที่มีปัญหาความประพฤติหรือกระทำ ความผิดคุ้มครองให้ได้รับโอกาสแก้ไขเยียวยาให้สามารถเติบโตเป็นพลเมืองดีของสังคม โดยมีสมมติฐานว่าเด็กกระทำกราดใดๆ เพราะขาดวุฒิภาวะ และสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยผลักดันให้เด็กมีพฤติกรรมนั้นๆ นอกจากนี้ยังมีหลักประกันมิให้เด็กต้องรับโทษจำคุกตลอดชีวิตหรือประหารชีวิต

6. หลักการคุ้มครองเด็กผู้ด้อยโอกาส มุ่งคุ้มครองให้เด็กด้อยโอกาส เด็กกำพร้า เด็กผู้ตกอยู่ในภยันตราย และเด็กพิการ ได้รับการดูแลและอุปการะเลี้ยงดูให้เท่าเทียมกับเด็กทั่วไป

อนุสัญญาฯ ได้เปลี่ยนจุดเน้นจากเรื่องความต้องการ (Needs) ของเด็กเป็นสิทธิที่เด็กพึงได้รับ (Basic Rights) รวมถึงหลักสิทธิมนุษยชนทั่วไปหลายๆ ข้อที่ระบุในสนธิสัญญาและอนุสัญญานับอื่นๆ ของเด็ก เช่น สิทธิที่เกี่ยวกับการศึกษานันทนาการ การรับบุตรบุญธรรม และเรื่องอื่นๆ เป็นต้นว่า เรื่องที่เกี่ยวกับผู้ลี้ภัยและสถานการณ์ความขัดแย้ง อนุสัญญาไม่เพียงแต่กำหนดเรื่องสิทธิเท่านั้น แต่ยังให้มุมมองและมิติใหม่ๆ ที่เกี่ยวกับสิทธิในการมีส่วนร่วมและได้รับการป้องกันคุ้มครองของเด็ก

อนุสัญญาฯ เป็นกรอบแนวคิดและกำหนดมาตรฐานให้แก่รัฐบาลของแต่ละประเทศและนานาชาติ มาตราที่ 3 ระบุว่ารัฐบาลจะต้องดำเนินการเพื่อผลประโยชน์สูงสุดของเด็ก ดังนั้นจึงเป็นความรับผิดชอบของครอบครัว สังคม รัฐบาล และนานาชาติที่ต้องดูแลให้เป็นไปตามสิทธิและผลประโยชน์นั้น โดยการลงนามรับรองอนุสัญญาฯ ประกาศต่างๆ ได้แสดงว่าเด็กมีอิสระ มีความเป็นบุคคลอันสมควรได้รับการปกป้องคุ้มครอง

2.5.3 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ตระหนักถึงความสำคัญของเด็ก จึงได้กำหนดหลักประกันสิทธิเด็กไว้ในรัฐธรรมนูญจำนวน 7 มาตรา ได้แก่ มาตรา 4 30 34 53 80 86 และ 190 ดังนี้

มาตรา 4 กล่าวถึง ความเสมอภาคและความเท่าเทียมของบุคคล และห้ามการเลือกปฏิบัติเพราะสาเหตุแห่งความแตกต่างเรื่องอายุ ซึ่งหมายความว่า เด็กๆ จะมีฐานะเสมือนคนอื่นในสังคม มีสิทธิและเสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญกำหนด นอกจากการได้รับปัจจัย 4 แล้ว เด็กจะมีโอกาสแสดงออกทั้งทางด้านความคิดและการกระทำเท่าที่ไม่เป็นการละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นและไม่ก่อให้เกิดความเสียหายหรืออันตรายกับตัวเอง

มาตรา 43 กล่าวถึงสิทธิในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ฟรีจากรัฐ ซึ่งหมายความว่ารัฐจะต้องจัดการศึกษาในขั้นพื้นฐานฟรีแก่เด็ก โดยต้องจัดการให้ทั่วถึงและมีคุณภาพที่เท่าเทียมกัน

มาตรา 53 ระบุถึงหน้าที่ของรัฐต้องคุ้มครองและเลี้ยงดูเด็ก และเยาวชนที่ได้รับความรุนแรงในครอบครัว และไม่มีผู้ดูแลหรือถูกทอดทิ้ง ซึ่งหมายความว่า เด็กที่ได้รับความรุนแรงจากครอบครัวไม่ว่าจะถูกทุบตี ถูกส่งลงละเมิดทางเพศหรือถูกทอดทิ้ง ชาติปัจจัย 4 ในการดำเนินชีวิตเป็นหน้าที่ของรัฐต้องเอื้อมมือเข้าไปช่วยเหลือเด็กเหล่านั้น

มาตรา 80 ได้ระบุถึงบทบาทของรัฐที่จะต้องให้การคุ้มครองและพัฒนาเด็ก ซึ่งหมายความว่ารัฐต้องมีนโยบายพัฒนาเด็กในด้านต่าง ๆ และคุ้มครองให้เด็กอยู่รอดปลอดภัยในสังคม

มาตรา 86 ระบุถึงบทบาทของรัฐที่ต้องคุ้มครองแรงงานเด็ก ซึ่งหมายความว่ารัฐต้องคุ้มครองการใช้แรงงานเด็กไม่ให้ละเมิดกฎหมายแรงงานและส่งเสริม สนับสนุนแรงงานเด็กให้ได้รับโอกาสทางสังคมเหมือนเด็กทั่ว ๆ ไปด้วย

มาตรา 190 กล่าวถึงการพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ให้สภาตั้งผู้แทน องค์กร ที่เกี่ยวข้องกับเด็กเข้าเป็นคณะกรรมการการสามัญด้วย ซึ่งหมายความว่าปัญหาของเด็กจะได้รับการแก้ไข เด็กจะได้รับการพัฒนาและโอกาสต่างๆ ตรงตามความต้องการของเด็กมากขึ้น เพราะจะมีผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเด็กโดยตรงเข้าไปเป็นปากเป็นเสียงแทนเด็ก

2.5.4 แนวคิดการพิทักษ์สิทธิเด็ก

การพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ เป็นแนวคิดหนึ่งที่น่ามาใช้อย่างแพร่หลายในงานสวัสดิการสังคม สังคมสงเคราะห์และบริการสังคม ซึ่งครอบคลุม 6 สาขา คือ สุขภาพอนามัย การศึกษา การอาสารสงเคราะห์ การรักษาระดับความมั่นคงของรายได้ รวมทั้งการประกันสังคม การว่างจ้าง และบริการสังคมทั่วไปที่ใช้งานสังคมสงเคราะห์เป็นหลัก เนื่องจากตามจรรยาบรรณของสมาคมนักสังคมสงเคราะห์แห่งชาติอเมริกา (The NASW Code of Ethics) ว่าการพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์เป็นข้อผูกมัดพื้นฐานของวิชาสังคมสงเคราะห์ และของสมาชิกของสมาคมด้วย นักสังคมสงเคราะห์จึงมีบทบาทและหน้าที่เป็นผู้แทนหรือผู้ปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคลหรือชุมชนต่าง ๆ โดยการเข้าไปแทรกแซงโดยตรง หรือโดยการใช้อำนาจที่มีอยู่ อย่างไรก็ตาม แม้แนวคิดนี้จะได้นำมาใช้อย่างค่อนข้างแพร่หลาย และเห็นได้ชัดใน

วิชาชีพสังคมสงเคราะห์ สวัสดิการสังคมและบริการสังคมในประเทศไทยเมื่อไม่นานมานี้เองก็ตาม แนวคิดนี้ย่อมจะอำนวยความสะดวกและมีความสำคัญ และจำเป็นต่อนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพที่จะทำหน้าที่เป็นผู้แทนหรือตัวแทนของผู้รับบริการเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม หรือทั้งชุมชนที่ผู้ด้อยโอกาสในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา วัฒนธรรม ตลอดจนด้านการเมือง โดยการพิทักษ์หรือปกป้องคุ้มครองสิทธิ (Rights) และผลประโยชน์ (Benefits) ของบุคคลเหล่านั้น เพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาคแก่บุคคลดังกล่าว

สาระสำคัญของแนวคิดการพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์

ในการพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ของผู้รับบริการในงานสังคมสงเคราะห์นั้นจะต้องคำนึงถึงสาระสำคัญของแนวคิดนี้ 4 ประการ คือ ความชัดเจนและบรรลุผลสำเร็จด้วยดียิ่ง ๆ ขึ้น ความเชื่อพื้นฐานของแนวคิดนี้ประกอบด้วย

1. สิทธิ (Rights) สิทธิในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพสังคมสงเคราะห์นั้นเป็นการคุ้มครองสิทธิทางสังคม (Social Rights) ให้กับผู้รับบริการ ถือเป็นหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์โดยตรงในการให้ความคุ้มครองในแง่ของความมั่นคงทางสังคม สิทธิในวิชาชีพสังคมสงเคราะห์จึงมีลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ

- สิทธิที่จะได้รับการรองรับจากกฎหมาย (Statutory Rights)
- สิทธิมนุษยชน (Human Rights) หมายถึง ความต้องการที่ควรจะได้รับ การตอบสนองในฐานะที่เป็นมนุษย์
- สิทธิที่จะต้องได้รับการช่วยเหลือ (Enabling Rights) เป็นสิทธิที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแผนงาน หรือนโยบายซึ่งจะช่วยผู้รับบริการ

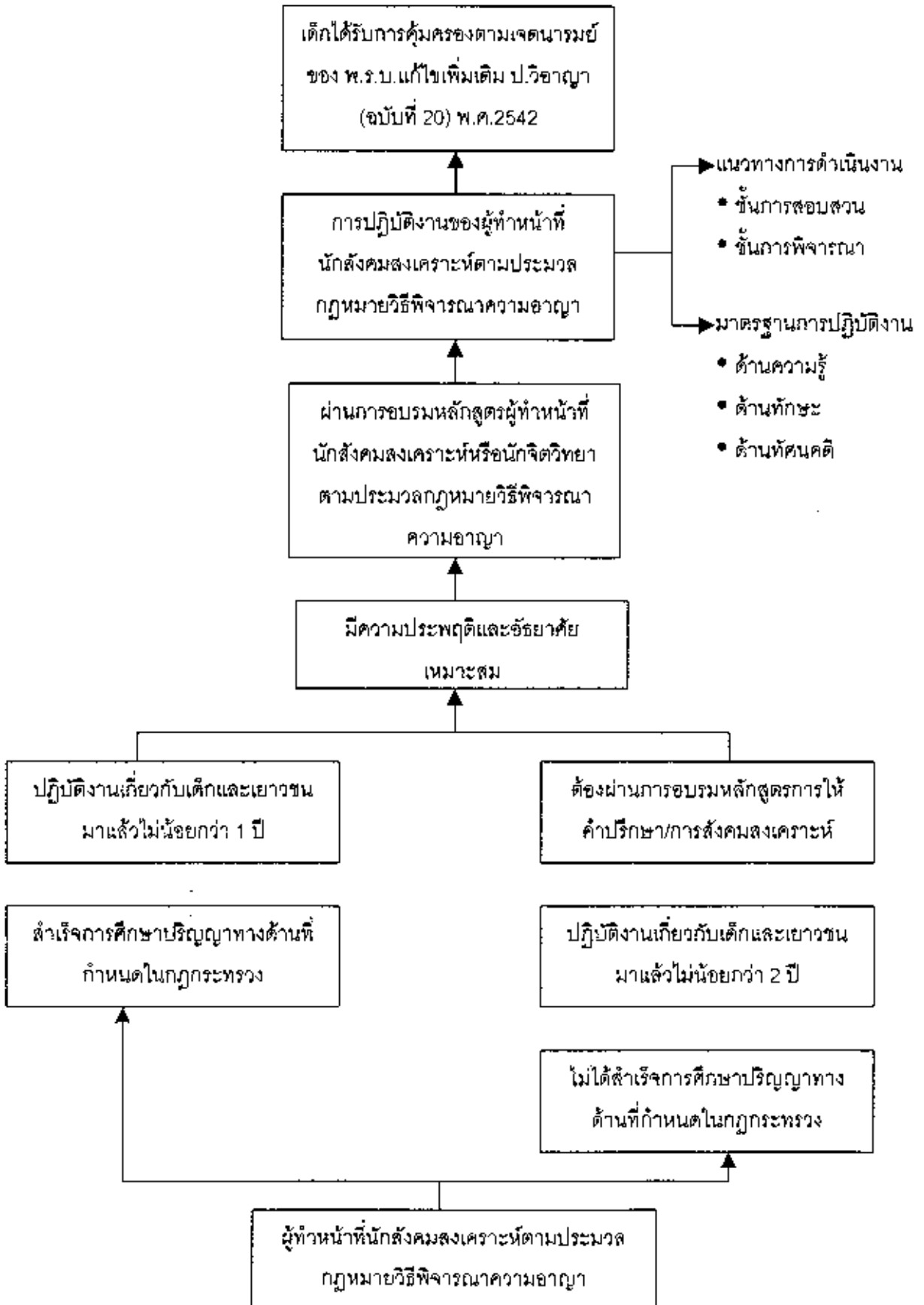
2. ความเสมอภาคและความเป็นธรรม สมาชิกในสังคมควรมีโอกาสของความเสมอภาคโดยเท่าเทียมกัน และได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม รวมทั้งได้รับการกระจายทรัพยากรในสังคมอย่างเป็นธรรมด้วย

3. การพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์จะต้องมีการเผยแพร่และอธิบายให้กว้างขวาง ครอบคลุมผู้รับบริการทุกกลุ่มและประชาชนทั่วไป มิใช่เฉพาะแต่เพียงกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมเท่านั้น

4. การเป็นตัวแทนนักสังคมสงเคราะห์ไม่ว่าจะเป็นผู้ให้บริการโดยตรง (ระดับจุลภาค) หรือโดยอ้อม (ระดับมหภาค) ก็ตาม จะต้องมีการปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องในการพิทักษ์สิทธิและผลประโยชน์ในฐานะที่เป็นตัวแทนของผู้รับบริการ (ศรีทับทิม (รัตนโกศล) พานิชพันธ์, 2535, น.118-119)

ในทัศนะของนักศึกษากฎการพิทักษ์สิทธิ คือ การเป็นตัวแทน การปกป้อง เรียกร้อง เพื่อคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของผู้รับบริการหรือผู้ด้อยโอกาสที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมในสังคม

กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 3

บทบาทการดำเนินงานของนักสังคมสงเคราะห์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

บทบาทหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดไว้ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

3.1 การเข้าร่วมในการร้องทุกข์ การสอบสวน และการไต่สวนมูลฟ้อง

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542 ได้กำหนดให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ เข้าร่วมในการร้องทุกข์ การสอบสวนการไต่สวนมูลฟ้อง ดังนี้

1. มาตรา 12 ทวิ ในการร้องทุกข์ การสอบสวน การไต่สวนมูลฟ้องและการพิจารณาดำบทบัญญัติใดกำหนดให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมด้วยแล้ว นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ดังกล่าวจะต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

2. ให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ ตามวรรคหนึ่งได้รับค่าตอบแทนตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

3. มาตรา 133 ทวิ ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สามปีขึ้นไป หรือในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่ถึงสามปีและผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กร้องขอหรือในคดีทำร้ายร่างกายเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี การถามปากคำเด็กไว้ในฐานะเป็นผู้เสียหายหรือพยาน ให้แยกกระทำเป็นส่วนลับในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำนั้นด้วย

4. ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการทราบ

5. นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ หรือพนักงานอัยการที่เข้าร่วมในการถามปากคำอาจถูกผู้เสียหายหรือพยานซึ่งเป็นเด็กตั้งรังเกียจได้ หากมีกรณีดังกล่าวให้เปลี่ยน ตัวผู้นั้น

ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 139 การถามปากคำเด็กตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีความบันทึกภาพและเสียงการถามปากคำดังกล่าว ซึ่งสามารถนำออกถ่ายทอดได้อย่างต่อเนื่องไว้เป็นพยาน

6. ในกรณีจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่ง ซึ่งมีเหตุอันควรไม่อาจรอนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการ เข้าร่วมในการถามปากคำพร้อมกันได้ให้พนักงานสอบสวนถามปากคำเด็ก โดยมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งตามวรรคหนึ่งอยู่ร่วมด้วยก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุที่ไม่อาจรอนบุคคลอื่นไว้ในสำนวนการสอบสวน และมีให้ถือว่าการถามปากคำผู้เสียหายหรือพยาน ซึ่งเป็นเด็กในกรณีดังกล่าวที่ได้กระทำไปแล้วไม่ชอบด้วยกฎหมาย

7. มาตรา 133 ตี ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความจำเป็นต้องจัดให้เด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีในฐานะเป็นผู้เสียหายหรือพยานชี้ตัวผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหาในสถานที่ที่เหมาะสมและสามารถจะป้องกันมิให้ผู้ต้องหาเห็นตัวผู้เสียหายหรือพยานการชี้ตัวผู้ต้องหาดังกล่าวให้มีนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการร่วมอยู่ด้วย และให้นำบทบัญญัติในมาตรา 133 ทวิ วรรคห้า มาใช้บังคับโดยอนุโลม

8. มาตรา 172 ตี ในการสืบพยานในคดีที่พยานเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ศาลเห็นสมควรและจัดให้พยานนั้นอยู่ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็กแล้ว ศาลอาจปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้

(1) ศาลเป็นผู้ถามพยานเองโดยแจ้งให้พยานนั้นทราบประเด็นและข้อเท็จจริงซึ่งต้องการสืบแล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้นๆ หรือศาลจะถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ก็ได้

(2) ให้คู่ความถาม ถามค้าน หรือถามติงผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์

ในการเบิกความของพยานดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง ให้มีการถ่ายทอดภาพ และเสียงไปยังห้องพิจารณาด้วย และเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ทราบ

3.2 คุณสมบัติของผู้ทำหน้าที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์

ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 12 ทวิ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542 บัญญัติว่า ในการร้องทุกข์ การสอบสวน การไต่สวนมูลฟ้อง และการพิจารณาคำทบทบัญญัติใดกำหนดให้มีนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมด้วยแล้ว นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ดังกล่าวจะต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดในกฎกระทรวง (พ.ศ.2543) ออกตามความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนี้

ข้อ 1 ผู้ทำหน้าที่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

(1) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปี

(2) เป็นผู้สำเร็จการศึกษาในสาขาใดสาขาหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(ก) ปริญญาทางด้านจิตวิทยา แพทย์ศาสตร์สาขากุมารเวชศาสตร์ สาขาจิตเวชศาสตร์ หรือสาขาจิตเวชศาสตร์เด็กและวัยรุ่น พยาบาลศาสตร์สาขาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช หรือนักสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ และเคยปฏิบัติงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 1 ปี โดยมีหนังสือรับรองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือ

(ข) ปริญญาหรือเทียบเท่าปริญญาในสาขาอื่น โดยผ่านการอบรมหลักสูตรการให้คำปรึกษาหรือการสังคมสงเคราะห์ที่จัดหรือรับรองโดยหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรวิชาชีพและเคยปฏิบัติงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี โดยมีหนังสือรับรองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(3) ผ่านการอบรมตามหลักสูตรที่กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงาน และสวัสดิการสังคม หรือกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข รับรอง

(4) มีอัยยาศัยและความประพฤติเหมาะสมที่จะปฏิบัติงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน

(5) ได้ขึ้นทะเบียนไว้กับกระทรวงยุติธรรม

ข้อ 2 นอกจากการลาออกโดยขอถอนชื่อออกจากทะเบียน นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ขาดคุณสมบัติที่จะปฏิบัติหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เมื่อ

(1) ถูกลบชื่อออกจากทะเบียนเมื่อขาดคุณสมบัติอย่างหนึ่งอย่างใดในข้อ 1

(2) ถูกลบชื่อออกจากทะเบียน เนื่องจากกระทำผิดหรือบกพร่องต่อหน้าที่หรือประพฤติผิดจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

(3) ถูกเพิกถอนใบอนุญาตให้ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องตามที่องค์กรควบคุมการประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องวินิจฉัย

(4) ถูกจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(5) เป็นคนวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นคนไร้ความสามารถหรือเป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ หรือเป็นบุคคลล้มละลาย

3.3 อำนาจหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์

ในการปฏิบัติงานนักสังคมสงเคราะห์ มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. หน้าที่หลักในการสอบถามปากคำเด็กทุกกรณี คือ พนักงานสอบสวน
2. พนักงานสอบสวนต้องตั้งคำถามผ่านนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาเสมอ

3. นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา มีหน้าที่ขัดเกลาคำถามของพนักงานสอบสวนให้นุ่มนวล เหมาะกับเพศและวัยของเด็ก

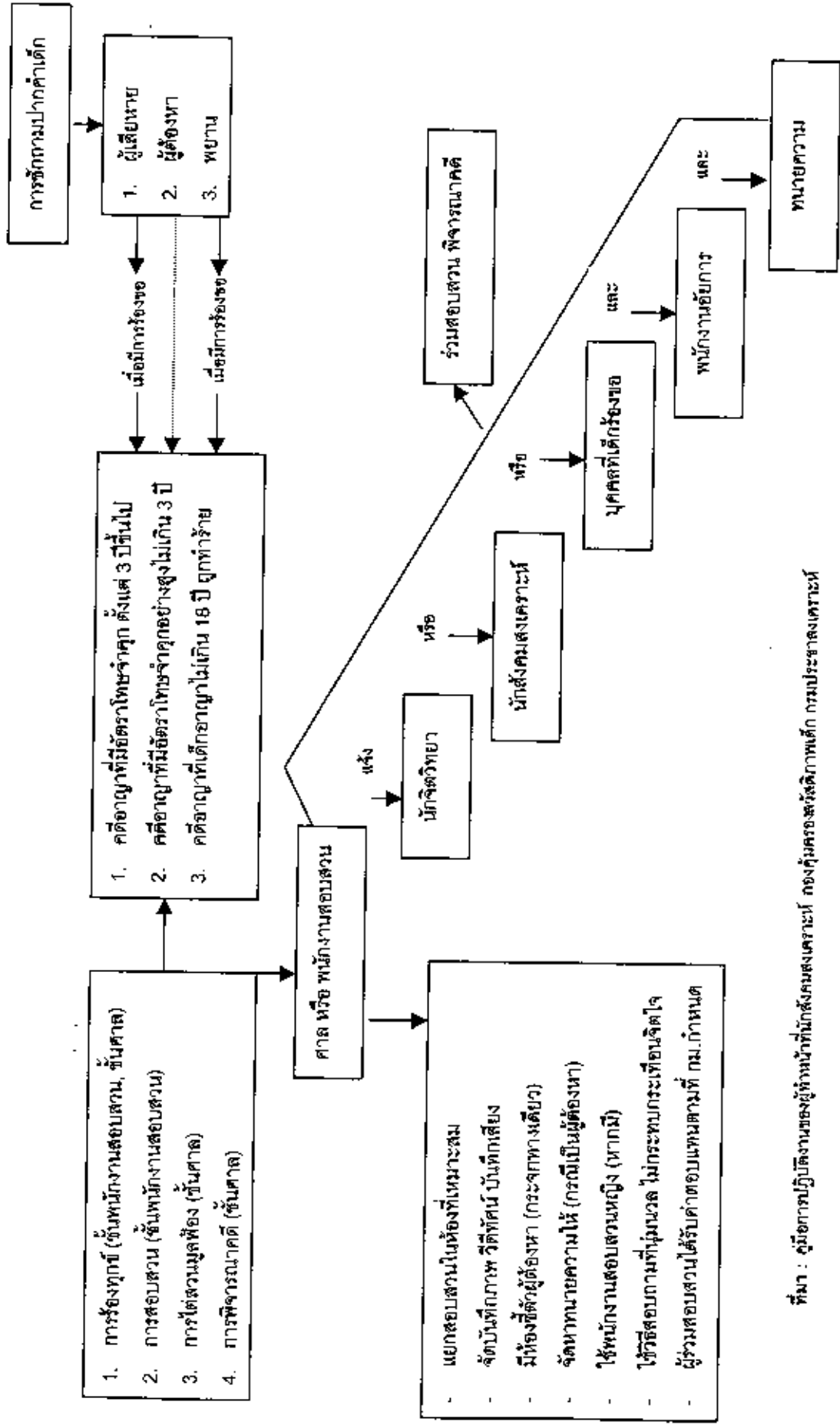
4. นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ ต้องตั้งคำถามตามประเด็นของพนักงานสอบสวนจนครบถ้วนแล้ว หากประสงค์จะถามคำถามเพิ่มเติมจึงให้ถามทีหลังได้แต่ต้องระบุว่าคำถามของนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา

5. เมื่อมีคำถามใดที่พนักงานสอบสวนโต้แย้งว่าไม่ควรถาม ให้งดการถามคำถามนั้น แต่ให้พนักงานสอบสวนบันทึกคำถามที่ไม่ได้ถามไว้ดังกล่าวรวมสำนวน

6. นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ต้องลงชื่อร่วมกับพนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการในเอกสารคำให้การของเด็กในสำนวนการสอบสวน

3.4 แผนผังงานการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542

แผนผังการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542

ที่มา : คู่มือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ กองคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก กรมประชาสงเคราะห์

3.5 บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการสืบพยานเด็กในคดีอาญา

ในการสืบพยานเด็กในคดีอาญานั้นนอกจากพยานเด็ก แล้วยังมีบุคคลอีกหลายฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งต่างมีภาระหน้าที่ที่สำคัญแตกต่างกันไป ดังนี้

1. ผู้พิพากษา

1.1 มีหน้าที่ควบคุมกระบวนการภายในห้องพิจารณา ให้ดำเนินไปโดยเรียบร้อยและเป็นไปตามกฎหมาย

1.2 เป็นผู้มิชอบทบทวนหลักฐานอย่างยิ่งในการช่วยสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรกับเด็ก

1.3 ควบคุมการสื่อสารของผู้มีหน้าที่กับเด็ก โดยการควบคุมมิให้มีการถามคำถามในลักษณะที่เป็นการตอกย้ำหรือทำร้ายจิตใจเด็ก หรือเป็นการคุกคามพยานไม่ให้มีการใช้คำถามในลักษณะที่ลวง ทำให้เด็กสับสนในการที่จะตอบ

1.4 ควบคุมไม่ให้มีการถามเด็กเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่มีปรากฏชัดเจนอยู่ในสื่อบันทึกภาพและเสียงแล้ว

2. พนักงานอัยการ

2.1 มีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวก และให้ความคุ้มครองสิทธิเด็กจากการให้ความรุนแรง การแสวงหาประโยชน์ โดยมีชอบและการปฏิบัติอันไม่เป็นธรรมต่อเด็ก โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

2.2 มีหน้าที่เข้าร่วมในการจัดบันทึกคำร้องทุกข์ การถามปากคำเด็กในฐานะผู้เสียหายหรือพยาน กวรถั่วผู้ต้องหา การสอบสวนผู้ต้องหา

3. ทนายความของจำเลย

3.1 มีหน้าที่ค้นหาความจริง

3.2 มีหน้าที่รักษามลประโยชน์ของตัวความ

4. นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์

4.1 ช่วยให้ศาลได้ข้อเท็จจริงจากเด็กและในการช่วยคุ้มครองเด็ก

4.2 ช่วยสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรกับเด็ก

4.3 ช่วยกรองคำถามที่คู่ความหรือศาลประสงค์จะถามเด็ก

4.4 คอยสังเกตดูอาการของเด็กว่าเด็กสามารถให้การต่อไปได้หรือไม่

4.5 มีคุณสมบัติตามที่กำหนดในกฎกระทรวงซึ่งออกโดยกระทรวง

ยุติธรรม

4.6 ต้องเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับเด็กมาพอสมควร

5. บุคคลที่เด็กร้องขอ

5.1 เป็นบุคคลที่ทำให้เด็กรู้สึกอบอุ่น

5.2 เป็นผู้สนับสนุน คอยให้กำลังใจ อาจจะเป็นบิดา มารดา หรือญาติของเด็ก หรืออาจจะเป็นเพื่อนในวัยเดียวกัน

6. ล่าม ในกรณีที่พยานเด็กไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้ หรือไม่ สามารถพูดหรือได้ยินหรือสื่อความหมายได้ ก็จำเป็นต้องให้การโดยผ่านล่ามหรือล่าม ภาษามือแล้วแต่กรณี โดยหากมีการถามพยานโดยผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์อยู่แล้ว ไม่ว่าจะศาลหรือคู่ความเป็นผู้ถาม นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ก็ต้องถามพยานเด็กผ่านล่ามหรือล่ามภาษามือด้วย

7. เจ้าหน้าที่ศาล คอยช่วยเหลือประสานงานให้ความสะดวกเกี่ยวกับการ มาศาลของเด็ก การจัดลำดับการใช้ห้องพิจารณา การเตรียมความพร้อมของห้องก่อน ถึงเวลา การจัดให้เด็กรอด การนำเด็กเข้าห้อง การสอบถามตนของเด็ก (และนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์) ตลอดจนการจัดให้บุคคลที่เด็กร้องขอนั่งในที่ที่เหมาะสม

3.6 ขั้นตอนวิธีการสอบปากคำเด็ก

พระราชบัญญัติฯ กำหนดวิธีการสอบสวนพยานเด็ก และการสืบพยานเด็ก ในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ชั้นพิจารณา และในชั้นไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพไว้ ดังนี้

1. การสอบสวนเด็ก

กฎหมายให้ความคุ้มครองเด็กที่จะมาให้การทั้งสามฐานะ คือ ฐานะ พยานผู้รู้เห็นเหตุการณ์ ฐานะผู้เสียหาย และฐานะผู้ต้องหา

1.1 กระบวนการที่ต้องปฏิบัติก่อนที่จะมีการสอบปากคำเด็ก พนักงานสอบสวนมีหน้าที่แจ้งให้บุคคลที่เกี่ยวข้องทราบ

1.2 สถานที่ในการสอบปากคำ ต้องกระทำเป็นสัดส่วนในที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก โดยไม่ปะปนกับการสอบปากคำผู้ใหญ่โดยปกติ

1.3 การบันทึกปากคำ ให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องบันทึก โดยใช้เครื่องบันทึกภาพและเสียง ซึ่งสามารถนำออกถ่ายถอดได้อย่างต่อเนื่อง (Video recording) ไว้เป็นพยาน ซึ่งการบันทึกนี้ จะนำไปฉายในชั้นพิจารณาของศาล เพื่อไม่ให้เด็กต้องเบิกความซ้ำอีก แต่ศาลหรือคู่ความอาจถามคำถามเพิ่มเติมได้อีกนอกเหนือจากที่พนักงานสอบสวนบันทึก

2. การบันทึกคำร้องทุกข์ของผู้เสียหายที่เป็นเด็ก ให้พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ใช้กับการสอบสวนเด็กในกรณีพิเศษ

3. การจัดให้มีการชี้ตัวผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนจะจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานชี้ตัวผู้ต้องหาในสถานที่ที่เหมาะสม และสามารถจะป้องกันมิให้ผู้ต้องหาเห็นตัวผู้เสียหายหรือพยาน และให้มีบุคคลที่เกี่ยวข้องตามที่กฎหมายกำหนดอยู่ร่วมด้วยในการชี้ตัว

4. การนำสืบพยานเด็ก ซึ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่แก้ไขใหม่นี้ได้ให้ความคุ้มครองไว้ทุกกรณี ดังนี้

4.1 ในชั้นพิจารณาของศาล นำมาใช้กับการพิจารณาของศาลที่เดินเผชิญสืบ ศาลที่สืบพยานในศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา และการไต่สวนการตายในคดีวิสามัญฆาตกรรม

1) วิธีการถามคำพยานเด็ก กฎหมายให้ศาลสามารถสอบปากคำเด็กได้เอง หรือจะถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ก็ได้ ส่วนพนักงานอัยการผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์ ทนายความของโจทก์ จำเลยหรือทนายความของจำเลยจะถามหรือถามค้าน หรือถามติง ต้องกระทำผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์

กฎหมายให้ศาลมีหน้าที่แจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ทราบถึงวันสืบพยานเด็ก

2) สถานที่ที่ให้เด็กนั่งอยู่ในระหว่างให้ปากคำในการพิจารณา ศาลจะต้องจัดให้เด็กที่จะมาให้การในชั้นศาลนั่งอยู่ในห้องที่จัดไว้เป็นพิเศษแยกต่างหากจากห้องพิจารณา และใช้การถ่ายโทรทัศน์วงจรปิดมายังห้องพิจารณา โดยทั้งสองห้อง

สามารถพูดติดต่อกันได้ แต่ไม่ใช่เผชิญหน้ากันระหว่างจำเลยกับพยานเด็ก และนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์หรือบุคคลที่เด็กต้องการให้อยู่ด้วยควรอยู่ในห้องนี้

3) การบันทึกคำพยานเด็ก บันทึกคำพยานเด็กในชั้นพิจารณานี้ เป็นไปตามหลักพิจารณาโดยทั่วไป

4) การรับฟังพยานเด็ก คดีที่พยานเป็นเด็ก จึงได้บันทึกภาพและเสียง เพื่อให้เห็นอาการปฏิกิริยาตั้งแต่ในชั้นสอบสวน และนำเสนอให้ชั้นศาลได้ ศาลสามารถรับฟังคำเบิกความที่บันทึกไว้ในชั้นสอบสวน หรือในชั้นไต่สวนมูลฟ้องคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้อง โดยให้น้ำหนักความน่าเชื่อถือเสมือนหนึ่งว่าเป็นการเบิกความต่อหน้าศาลได้

4.2 การสืบพยานไว้ล่วงหน้า

ผู้เสียหายที่เป็นเด็กโดยเฉพาะในคดีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการค้าหญิงและเด็ก ซึ่งเป็นอาชญากรรมข้ามชาติ หรือในความผิดซึ่งเป็นอาชญากรรมในครอบครัว พยานเด็กหรือหญิงที่เป็นผู้เสียหายอาจถูกเกลี้ยกล่อมหรือข่มขู่หลังจากที่ให้การในชั้นสอบสวนไปแล้ว และไม่อาจนำมาสืบในชั้นศาลได้ หรือเป็นเพราะอยู่ในสถานที่ห่างไกลจากศาล ซึ่งเหตุผลเหล่านี้ก็เป็นเหตุอันสมควรที่จะนำพยานมาสืบล่วงหน้า เพราะเป็นการยากต่อการนำมาสืบภายหลัง

5. การไต่สวนพยานเด็กในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้นำหลักการสอบสวนพยานเด็ก และการสืบพยานเด็กในชั้นพิจารณามาอนุโลมใช้กับการไต่สวนมูลฟ้อง

ข้อพิจารณาในเรื่องนี้ แยกเป็น 2 กรณี ดังนี้

5.1 การไต่สวนพยานเด็กในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์

มีลักษณะที่เหมือนกับการสืบพยานเด็กในชั้นพิจารณา เพราะต้องกระทำต่อหน้าจำเลย และกระทำหลังจากผ่านกระบวนการสอบสวนเด็กมาแล้ว ศาลจึงใช้การฉายบันทึกปากคำเด็กให้ดูก่อน และจัดให้พยานอยู่ในห้องอีกต่างหากและตอบคำถามของศาล หรือพนักงานอัยการ หรือจำเลย หรือทนายความจำเลย ผ่านทางนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ผ่านทางโทรศัพท์คนวงจรมิด

5.2 การไต่สวนพยานเด็กในคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์

เป็นกรณีที่ยังไม่มีการสอบสวนพยานเด็กนั้นมาก่อนเลย การไต่สวนก็จะใช้การให้เด็กอยู่ในห้องต่างหากจากห้องพิจารณา และให้การตอบคำถามของศาลตอบคำถามค้าน คำถามติง ของทนายความโจทก์ ทนายความของจำเลยโดยผ่านทางนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางและมาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้ทำหน้าที่
นักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีวัตถุประสงค์เพื่อ
การกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานของผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ตามพระราช-
บัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542
และมาตรฐานการดำเนินงานสังคมสงเคราะห์ด้านความรู้ ทักษะ ทักษะคนดี ตามกระบวน
การทำงานทางวิชาชีพ โดยการศึกษารวบรวมจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการ ผลการ
ประชุมสัมมนาของทิมสหวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง การสัมมนากลุ่มของผู้ปฏิบัติงาน
การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และการใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ทำหน้าที่
นักสังคมสงเคราะห์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่มีประสบการณ์
ทำงานไม่น้อยกว่า 30 คดี ผลการศึกษารวบรวมสาระสำคัญในด้านต่างๆ ได้ดังนี้

4.1 ประเด็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานของผู้ทำหน้าที่นักสังคม
สงเคราะห์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

แนวทางการวิเคราะห์

การศึกษาแนวทางดำเนินงานของผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์หรือ
นักจิตวิทยา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะพิจารณาจากข้อมูล
ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องเกี่ยวกับรายละเอียดการปฏิบัติในการดำเนินงานเรื่องการ
สืบพยานเด็กใน 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

1) แนวทางดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับพยานเด็ก อาทิ การศึกษาข้อมูล
เกี่ยวกับตัวเด็ก การเตรียมความพร้อมเด็กเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม การสอบปากคำ
เด็ก ขั้นตอน เทคนิค วิธีการ และข้อสังเกตต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) แนวทางดำเนินงานของผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ในชั้นการ
สอบสวน และชั้นการพิจารณา ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานที่ผ่านมา
รวมทั้งกระบวนการบำบัดฟื้นฟู ปรับสภาพเด็กและครอบครัวคืนสู่สังคม

3) แนวทางดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดี ตั้งแต่การติดต่อประสานงานให้นักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมถามปากคำ การทำงานระบบสหวิชาชีพ และข้อเสนอแนะในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษารูปสาระสำคัญในแต่ละประเด็นที่ได้ทำการวิเคราะห์ ดังนี้

1. แนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับพยานเด็ก

การดำเนินกระบวนการพิจารณาดีความอาญานั้น มีมาตรการที่จะคุ้มครองสิทธิของเด็ก ขณะเดียวกันการค้นหาความจริงต้องการความแน่ชัดถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น และเปิดโอกาสให้จำเลยสามารถตรวจสอบพยานที่มาเบิกความว่ามีความน่าเชื่อถือเพียงใด ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อจิตใจของพยานเด็ก หรือก่อให้เกิดการตอกย้ำความเจ็บปวดต่อจิตใจของเด็ก

จากผลการศึกษา พบว่าแนวทางการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับพยานเด็กที่ผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์จะต้องตระหนักถึง หรือมีส่วนร่วมดำเนินการ ประกอบด้วยสาระสำคัญในแต่ละกระบวนการ ดังนี้

1.1 การสืบค้นข้อเท็จจริง

ก่อนเข้าสู่ขั้นตอนการถามปากคำเด็ก สิ่งที่คุณทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ต้องคำนึงถึง เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการดำเนินงาน คือ

1) ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก

- ให้พิจารณาว่าคดีที่เกิดขึ้น เด็กเป็นผู้เสียหาย เป็นผู้ต้องหา หรือเป็นพยาน

- สภาพจิตใจของเด็กในขณะนั้น ประเมินในเบื้องต้นเป็นอย่างไร

- ความสามารถในการสื่อสาร ภาษาที่เด็กใช้ศัพท์เฉพาะ ความสามารถในการรับรู้ของเด็ก มีลักษณะเช่นไร

- ให้พิจารณาถึงความน่าเชื่อถือข้อมูลของเด็ก ซึ่งจำเป็นต้องใช้ความรู้ด้านจิตวิทยาเด็กกับการวิเคราะห์ภูมิหลังของเด็กประกอบการพิจารณา

- ใครเป็นผู้ปกครองหรือผู้ที่จะดูแลเด็ก รวมทั้งข้อมูลของที่อยู่เด็กในปัจจุบัน

- เป็นไปได้ว่าอาจมีเด็กที่ถูกกระทำ หรือมีผู้กระทำมากกว่า 1 คน ในเหตุการณ์กรณีนั้น ๆ

2) ข้อมูลเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์

- นักสังคมสงเคราะห์ต้องคำนึงถึงกรอบกฎหมาย และแนวทางการปฏิบัติที่มีระเบียบกำหนดไว้

- ต้องทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับครอบครัวของเด็ก คู่กรณี ภูมิหลังของคู่กรณี ความสัมพันธ์และมูลเหตุจูงใจในการกระทำในคดีนั้น ๆ ด้วย

- นำพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องของทิมสหวิชาชีพที่สามารถรวบรวมและจัดหามาตามความถนัดให้แก่อาสาวิชาชีพมาวางแผน และกำหนดแนวทางในการซักถามเด็ก

- ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเพื่อวางแผน เช่น การกำหนดระยะเวลาในกระบวนการสอบสวน สิ่งที่เป็นและเป็นและสามารถกระทำได้หรือไม่สามารถกระทำได้ในขณะนั้น

- ต้องค้นหาความต้องการของเด็กอย่างต่อเนื่องในทุกขั้นตอนของกระบวนการ ซึ่งอาจไม่ได้ข้อมูลทุกอย่างที่ต้องการภายในการซักถามครั้งเดียว

3) ข้อมูลเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่สำคัญ

การสืบค้นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง และจากประสบการณ์ผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ได้ให้ข้อคิดเห็นว่าสิ่งที่นักสังคมสงเคราะห์จะต้องตระหนักถึง และให้ความสำคัญเพื่อเพิ่มน้ำหนักของคดี คือ การหาพยานหลักฐานที่จะยืนยันให้ได้ว่า

- ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับเด็ก เป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งด้านร่างกายและจิตใจ เกิดจากการกระทำของบุคคลหรือไม่ และบุคคลนั้นใช้วิธีการใดที่ก่อให้เกิดความเสียหาย และบันทึกไว้ในรูปของข้อความ เทปบันทึกเสียง การบันทึกภาพนิ่ง

- ใครเป็นผู้กระทำ อาจใช้พยานวัตถุ เช่น รอยคราบอสุจิ บนเศษหนัง รอยนิ้วมือ รอยเลือด เป็นต้น

- กระบวนการกระทำ เริ่มต้นจากจุดใด วัน และเวลาใด มีขั้นตอนมาตามลำดับอย่างไร เพื่อชี้ให้เห็นความเสียหายทางด้านร่างกายและจิตใจชัดเจนยิ่งขึ้น

- เกิดการกระทำกี่ครั้ง แต่ละครั้งมีกระบวนการคล้ายคลึงและแตกต่างกันอย่างไร ระยะเวลาของการเกิดและสิ้นสุดกระบวนการเด็ก และผู้กระทำมีการแสดงออกต่อกันอย่างไรบ้างในแต่ละครั้ง

- สาเหตุที่ก่อให้เกิดการกระทำ เช่น เด็กมีท่าทางยั่วยวนทางเพศ ประวัติสวัสดิกภาพเด็ก หรือผู้ปกครองเด็กรู้เห็นเป็นใจ

- ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำต่อตัวเด็ก ต่อบุคคลแวดล้อม มีการซ้ำเติมเด็ก หรือช่วยเหลือ และต่อบุคคลใกล้ชิดเด็ก เช่น อาจมีความกดดัน วิตกกังวล ความโกรธ ความกลัว และความเครียด เป็นต้น

- ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้กระทำ เด็กกับบุคคลในครอบครัว ผู้กระทำกับบุคคลในครอบครัว เพื่อพิจารณานหาแหล่งสนับสนุนให้เด็ก รวมถึงการบ่งชี้ถึงความต้องการของเด็กที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำด้วย

- ภูมิหลังโดยเฉพาะประวัติวัยเด็กของเด็ก ผู้กระทำ บุคคลในครอบครัว เพื่อช่วยให้การประเมินความต้องการของบุคคลเหล่านี้ กระทำได้อย่างเที่ยงตรง แม่นยำ

1.2 การเตรียมความพร้อมเด็กเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

บทบาทนักสังคมสงเคราะห์ในการดำเนินงานเรื่องสืบพยานเด็กที่สำคัญจำเป็นยังประการหนึ่ง คือ การเตรียมความพร้อมเด็กเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การดำเนินงานควรมีแนวทางที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) ข้อมูลเบื้องต้นของคดีที่ต้องทราบ ได้แก่

- ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับคดี โดยเฉพาะข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเด็ก ครอบครัวของเด็ก คู่กรณี ภูมิหลังคู่กรณี ความสัมพันธ์และมูลเหตุจูงใจใน

การกระทำให้เกิดการกระทำ รายละเอียดของพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องเท่าที่สามารถรวบรวมได้

- ข้อกล่าวหาที่มีต่อจำเลย
- ความสัมพันธ์ระหว่างจำเลยและเด็ก และดูข้อมูลว่าคดีเป็นการทำลายความไว้วางใจที่เด็กมีต่อจำเลยหรือไม่
- ข้อกล่าวหาเกิดจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นครั้งเดียว หรือเกิดขึ้นหลายครั้งๆ ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (ปัจจัยนี้เกี่ยวข้องกับระดับความสามารถในการจดจำเหตุการณ์ต่างๆ)
- มีการข่มขู่หรือใช้กำลังหรือไม่ (ปัจจัยนี้เกี่ยวข้องกับระดับความกังวลของเด็ก)
- สถานภาพการควบคุมตัวจำเลย มีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ ช่วงก่อนที่จะมีการพิจารณาคดี และถ้าจำเลยได้รับการประกันตัว ให้ตรวจสอบว่ามีข้อกำหนดให้จำเลยห้ามเข้าใกล้เด็กหรือไม่

2) ประเด็นต่างๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อการเตรียมพยานหรือการให้การของเด็ก ตัวอย่างเช่น

- วิดีโอเทปที่บ้านที่การสืบสวนสอบสวนในเบื้องต้น สามารถใช้เป็นหลักฐานชั้นหลักที่เพียงพอแล้วหรือไม่ หรือจะต้องให้เด็กให้การเพิ่มเติมในชั้นศาลอีก
- ศาลใช้ระบบโทรทัศน์วงจรปิดอย่างไร และเด็กสามารถให้ใครเป็นผู้ถามคำถามในห้องพิจารณาคดีได้หรือไม่
- การให้การผ่านโทรทัศน์วงจรปิด โดยมีกล้องถ่ายภาพอาจไม่เหมาะสมในกรณีที่การกระทำผิดของจำเลย มีการบันทึกภาพเด็กไว้ด้วย
- คำให้การของเด็ก ถ้ามีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการถูกเนื้อต้องตัวไม่ควรให้มีการลาธิตว่าการถูกเนื้อต้องตัวในลักษณะใด ให้พิจารณาใช้หุ่นหรือแผนภาพแทน
- เด็กมีปัญหาในการเรียนรู้หรือความพิการหรือไม่อย่างไร

3) ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก

ขั้นตอนการสืบสวนสอบสวนมักจะนำมาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กหลายอย่าง เช่น

- อายุและขั้นตอนพัฒนาการของเด็ก โดยดูจากภาพรวมของพัฒนาการทางด้านการเรียนรู้ ภาษา อารมณ์ สังคม เพศ กายภาพ และพัฒนาการด้านอื่น ๆ

- ช่วงสมาธิของเด็ก
- พัฒนาการด้านภาษา
- ความเข้าใจเรื่องทางสังคมและเรื่องเพศ
- ความเข้าใจเรื่องช่วงเวลา (ทั้งนี้ เพราะข้อกล่าวหาอาจเกิดจากการกระทำผิดหลาย ๆ ครั้งในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ)
- ความคิดเรื่องความไว้วางใจ
- สภาพจิตใจ
- ปุ่มหลังทางวัฒนธรรมของเด็ก
- แรงสนับสนุนจากครอบครัวหรือรูปแบบการดูแลเด็ก
- ความพิการ (ถ้ามี)

4) การใช้ภาษาและระดับความเข้าใจของเด็ก

- ปัญหาที่พบบ่อยที่สุดก็คือเด็กไม่เข้าใจคำถาม ควรส่งผ่านข้อมูลของตัวเด็กให้กับผู้พิพากษาและทนาย ข้อมูลเหล่านี้ควรรวมถึงทักษะทางภาษาพื้นฐานและทักษะความเข้าใจของเด็กด้วย

- ข้อมูลด้านระดับการพัฒนาการของเด็กแต่ละคน และความสามารถในการใช้ภาษาจะช่วยให้ความมั่นใจกับศาลว่าแนวทางการซักถามนั้นดำเนินไปอย่างเหมาะสมกับความสามารถในการทำความเข้าใจของเด็ก

- เด็กยังอายุน้อยยังต้องใช้คำถามที่สั้นลง โดยทั่วไปแล้วเด็กมักจะมีปัญหาในการทำความเข้าใจว่ากำลังถามเขาในหัวข้อใดก่อน แล้วจึงตั้งคำถามจะช่วยให้เด็กเข้าใจคำถามได้ง่ายขึ้น

- กรณีเด็กเล็กนั้นเมื่อผู้ถามต้องการเอ่ยถึงบุคคล ควรจะใช้ชื่อจริง ไม่เพียงแต่เรียกด้วยคำสรรพนาม เช่น เขา เป็นต้น

- เด็กอาจไม่มีความสามารถในการระบุวาสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นแล้วกี่ครั้ง โดยมากมักจะใช้คำว่า "มากกว่าหนึ่งครั้ง" เท่านั้น สำหรับเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 10 ปีแล้ว เขาอาจไม่สามารถกะประมาณขนาดความเร็วระยะห่าง ความสูง น้ำหนัก หรือหน่วยวัดอื่นๆ ได้

1.3 กระบวนการซักถามเด็ก

การซักถามปากคำเด็ก ผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับกระบวนการ ขั้นตอน และประเด็นสำคัญที่จะต้องสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลมาประกอบการดำเนินกระบวนการยุติธรรม ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องพบว่ากระบวนการซักถามเด็ก อาจประกอบด้วยกรดำเนินการใน 4 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การสร้างสัมพันธภาพ (Establishing Rapport)

การสร้างสัมพันธภาพ สร้างความคุ้นเคย เป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่การซักถามเรื่องราว เหตุการณ์ การมีสัมพันธภาพที่ดีจะทำให้เราก้าวไปสู่ข้อเท็จจริงต่างๆ ได้ และสามารถลดความวิตกกังวลของเด็กได้ระดับหนึ่ง การเตรียมการในระยะนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญ ผู้ซักถามเด็กจึงต้องมีความรู้ด้านพัฒนาการทางอารมณ์ สังคมของเด็ก เข้าใจทักษะการสื่อสาร ภาษาเฉพาะที่เด็กใช้ และความสามารถในการรับรู้แยกเรื่องเท็จของเด็ก

ระยะที่ 2 การนำเข้าสู่ประเด็นที่เกี่ยวข้องหรือเล่าเรื่อง ในขั้นนี้เด็กจะต้องถูกเสริมกำลังใจ เตรียมความพร้อมให้แก่เด็กในการที่เขาจะบรรยาย เหตุการณ์ ข้อเท็จจริงในเหตุการณ์ และก้าวเข้าสู่การเล่าถึงประเด็นเหตุการณ์ในที่สุด ผู้ซักถามจะต้องทำการซักถามในสิ่งที่ค่อนข้างง่าย เด็กสามารถเข้าใจได้ และทำให้เด็กมีความสะดวกในการที่จะกล่าวถึงสิ่งที่เกิดขึ้น

ระยะที่ 3 การค้นรายละเอียดและตั้งคำถามเจาะจง เมื่อเด็กสามารถเล่าเหตุการณ์เป็นภาพที่ชัดเจนแล้ว ผู้ซักถามหรือทีมงานจำเป็นจะต้องตั้งคำถามเฉพาะเจาะจง เพื่อทำให้ข้อมูลชัดเจนและเข้าใจง่ายขึ้น และเป็นประโยชน์ในทางรูปคดีและการพิจารณาให้ความช่วยเหลือเด็กต่อไป

ระยะที่ 4 การปิดการซักถาม/สัมภาษณ์ เพื่อมั่นใจว่าเด็กมีความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายในการซักถาม ผู้ซักถามเด็กจะต้องชี้แจงประเด็นที่สำคัญได้ชัดเจน อนุญาตให้เด็กสามารถซักถาม และอธิบายให้เด็กได้ทราบถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นต่อไป และท้ายสุดผู้ซักถามเด็กจะต้องกล่าวขอบคุณเด็กที่ได้ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ ทั้งควรใช้ชื่อ ที่อยู่ หรือหมายเลขโทรศัพท์ของผู้ซักถามแก่เด็ก ทั้งนี้เพื่อให้เด็กสามารถติดต่อได้เมื่อเขาต้องการ

1.4 ข้อควรระวังในการสอบปากคำเด็ก

การดำเนินงานในการสอบปากคำเด็กของผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ เป็นการทำงานในระบบสหวิชาชีพ ประกอบด้วย ตำรวจ อัยการ หน่วยงานนักสังคมสงเคราะห์ และบุคคลที่เด็กร้องขอ การดำเนินงานถ้าไม่ระมัดระวังหรือไม่ศึกษาถึงข้อที่ควร หรือไม่ควรปฏิบัติ อาจส่งผลถึงรูปคดีได้

จากการศึกษาข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้อง มีข้อคิดและความเห็นอย่างหลากหลายเกี่ยวกับข้อควรระวังในการสอบปากคำเด็ก ซึ่งสรุปเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1) การใช้คำถาม ควรใช้ภาษาที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก ซึ่งส่วนใหญ่เด็กมักจะไม่เข้าใจคำถามในภาษากฎหมาย หรือเป็นภาษาที่มีความซับซ้อน จึงควรถามด้วยภาษารวมดาที่สื่อความหมายเดียวกัน หรือใช้หลายๆ คำถามที่ง่ายๆ เพื่อให้ได้ความตรงกับคำถามนั้นๆ

2) ไม่ควรใช้คำถามนำ หรือใช้คำถามที่เด็กจะตอบว่าใช่หรือไม่ใช่เรียงลำดับเหตุการณ์ ดังเช่น การสอบปากคำผู้ใหญ่ แต่ควรเปิดโอกาสให้เด็กเล่าเหตุการณ์ แล้วผู้สอบปากคำควรตั้งใจฟัง แล้วพยายามเสริมเพื่อให้เด็กพยายามเล่ารายละเอียดที่เกิดขึ้นเท่าที่จะจำได้

3) ในการถามเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ซึ่งอาจทำให้เด็กเกิดความอายหรือตกย้ำความเจ็บปวดที่ได้รับ เด็กมักจะไม่ยอมพูด พยายามหลีกเลี่ยงคำถามแบบนี้ และอาจถามเพื่อให้เด็กแสดงการกระทำดังกล่าวกับตุ๊กตาหรือซีภาพแทน

4) ไม่ควรถามในเรื่องรายละเอียด ซึ่งต้องอาศัยการจดจำหรือสังเกต เช่น สี เวลา ลักษณะของสถานที่ ทำทางของผู้กระทำความผิด หรือจำนวน

เพราะเด็กจะมีความจดจำในเรื่องดังกล่าวน้อย หรืออาจตอบด้วยความเข้าใจที่ไม่ตรงกับผู้ใหญ่ ซึ่งจะมีผลต่อการวินิจฉัยข้อเท็จจริง

5) ไม่ควรใช้คำที่มีความหมายกว้างหรือกำกวม เช่น สิ่งของ อาวุธ เป็นต้น แต่ควรใช้คำที่ระบุได้ชัดเจน เช่น ปืน มีด เป็นต้น

6) ไม่ควรใช้เวลาในการสอบปากคำนาน เพราะจะทำให้เด็กเกิดความเบื่อและไม่ยอมให้ความร่วมมือต่อไปอีก

7) ไม่ควรถามคำถามเด็ก เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงทั้งหมดที่เกิดขึ้น แต่ควรเน้นพฤติกรรมที่สำคัญ อันจะถือว่าเป็นการกระทำผิด ส่วนรายละเอียดอื่นๆ นั้นควรรวบรวมจากพยานหลักฐานอื่นๆ เช่น พยานในทางนิติวิทยาศาสตร์ หรือพยานแวดล้อมกรณีอื่นๆ

8) กฎหมายไทยไม่มีบทตัดพยานที่จะห้ามไม่ให้รับฟังพยาน ซึ่งไม่สามารถให้ข้อเท็จจริงหรือพยานนั้นไม่มีความน่าเชื่อถือ กฎหมายไทยมีข้อห้ามศาลมิให้รับฟังพยานที่เกิดจากการจู่ใจ ชูเชิญหรือให้สัญญา ซึ่งถือว่าเป็นการได้มาโดยมิชอบ ดังนั้นการสอบปากคำพยานเด็กจึงต้องระมัดระวังมิให้การสอบปากคำเด็กอยู่ในข่ายของการชูเชิญ จู่ใจหรือให้สัญญา อันจะทำให้พยานเด็กดังกล่าวต้องห้ามมิให้รับฟัง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226

4.2 แนวทางการดำเนินงานของผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา

บทบาทหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะนำเสนอในประเด็นที่เกี่ยวข้อง อาทิ บทบาทการดำเนินงานในชั้นสอบสวนและในชั้นการพิจารณาคดีของศาล ขั้นตอนการทำงานในระบบสหวิชาชีพ ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงาน ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน รวมทั้งบทบาทในการบำบัดฟื้นฟู ปรับสภาพเด็ก และครอบครัว

จากการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จากที่ผู้ทรงคุณวุฒิแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงาน รวมทั้งผลจากการประชุม สัมมนา สรุปผลการดำเนินงานของทุก

ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง นำมาประมวลสรุปแนวทางการดำเนินงานของผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ในบทบาท ภารกิจ ที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

4.2.1 ขั้นตอนการปฏิบัติงานตามบทบาทผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

1) ในชั้นสอบสวน

1.1) กรณีเด็กเป็นผู้เสียหาย / พยาน

เมื่อนักสังคมสงเคราะห์ได้รับแจ้งจากศูนย์ประสานให้ไปเข้าร่วมในการถามปากคำเด็กที่สถานีตำรวจ

- นักสังคมสงเคราะห์เดินทางไปสถานีตำรวจ ตามที่ได้รับแจ้งจากศูนย์ประสาน โดยไปถึงก่อนเวลานัดหมายประมาณครึ่งชั่วโมง เพื่อทำความคุ้นเคยกับเด็ก และสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้น

- เมื่อทีมที่เข้าร่วมในการสอบปากคำเด็กครบ (ประกอบด้วย พนักงานอัยการ นักสังคมสงเคราะห์ พนักงานสอบสวนและบุคคลที่เด็กร้องขอ) จะเริ่มดำเนินการถามปากคำเด็ก โดย

- กรณีเด็กถูกละเมิดทางเพศ และทางสถานีตำรวจ ไม่มีพนักงานสอบสวนหญิง นักสังคมสงเคราะห์จะทำหน้าที่ในการถามปากคำเด็ก

- กรณีที่มีโรคตีละเมิดทางเพศ พนักงานสอบสวนจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการถามปากคำเด็ก ซึ่งพนักงานอัยการจะทำหน้าที่ตรวจสอบประเด็นคำถามถ้าไม่ครบถ้วน ก็จะขอให้สอบเพิ่มเติม

- นักสังคมสงเคราะห์จะทำหน้าที่คุ้มครองเด็ก โดยพิจารณาจากข้อเท็จจริงที่ได้จากการถามปากคำ หากเด็กไม่เหมาะสมที่จะอยู่ในครอบครัว ต้องดำเนินการแยกเด็กออกมาเป็นการชั่วคราว เพื่อมิให้เด็กถูกข่มขู่ กลับคำให้การ หรือถูกกระทำซ้ำอีก และตรวจสอบคำให้การในสำนวนว่าถูกต้องตามข้อเท็จจริงที่เด็กให้การหรือไม่ ก่อนเซ็นตีชื่อลงในสำนวน รวมทั้งให้คำแนะนำปรึกษา และพิจารณาให้ความช่วยเหลือแก่เด็กและครอบครัวตามความเหมาะสมต่อไป

1.2) กรณีเด็กเป็นผู้ต้องหา

เมื่อนักสังคมสงเคราะห์ได้รับแจ้งจากศูนย์ประสานให้ไปเข้าร่วมในการถามปากคำเด็กที่สถานีตำรวจ

- นักสังคมสงเคราะห์เดินทางไปสถานีตำรวจ ตามที่ได้รับแจ้งจากศูนย์ประสาน โดยไปถึงก่อนเวลานัดหมายประมาณครึ่งชั่วโมง เพื่อทำความคุ้นเคยกับเด็กและสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้น

- เมื่อทีมที่เข้าร่วมในการสอบปากคำเด็กครบ (ประกอบด้วย พนักงาน อัยการ นักสังคมสงเคราะห์ หน่วยงาน พนักงานสอบสวน และบุคคลที่เด็กร้องขอ) จะเริ่มดำเนินการสอบถามปากคำเด็ก โดยพนักงานสอบสวนจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการสอบถามปากคำเด็ก พนักงานอัยการจะทำหน้าที่ตรวจสอบประเด็นคำถามของพนักงานสอบสวน ถ้าไม่ครบถ้วนจะขอให้พนักงานสอบสวนเพิ่มเติม

- นักสังคมสงเคราะห์จะทำหน้าที่คุ้มครองเด็ก มิให้พนักงานสอบสวนข่มขู่ หรือบังคับให้รับสารภาพในข้อหา และตรวจสอบคำให้การในสำนวนว่าถูกต้องตามข้อเท็จจริงที่เด็กให้การหรือไม่ ก่อนเซ็นต์ชื่อลงในสำนวน

- นักสังคมสงเคราะห์จะทำหน้าที่ให้คำแนะนำปรึกษา และพิจารณาให้ความช่วยเหลือแก่เด็กและครอบครัวตามความเหมาะสมต่อไป

2) ในชั้นพิจารณา

เมื่อนักสังคมสงเคราะห์ได้รับแจ้งจากศูนย์ประสานให้ไปเข้าร่วมในชั้นพิจารณาคดีของศาล

- นักสังคมสงเคราะห์เดินทางไปศาลตามที่ได้รับแจ้งจากศูนย์ประสาน โดยไปถึงก่อนเวลานัดหมายประมาณครึ่งชั่วโมง เพื่อทำความคุ้นเคยสร้างสัมพันธภาพกับเด็ก และหาข้อมูลเกี่ยวกับคดีก่อน

- นักสังคมสงเคราะห์จะทำหน้าที่กลั่นกรองและถ่ายทอดคำถามที่เหมาะสมกับเด็ก โดยผู้พิพากษา อัยการ หรือทนาย จะเป็นผู้ถามผ่านนักสังคมสงเคราะห์ (ผู้พิพากษาสามารถถามเด็กโดยตรงได้ แต่อัยการและทนายต้องถามผ่านนักสังคมสงเคราะห์เท่านั้น)

- เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการพิจารณาคดีแล้ว ผู้พิพากษาจะอ่านคำให้การทั้งหมดให้กับเด็กฟัง และหากข้อมูลผิดพลาดเด็กจะบอกให้นักสังคมสงเคราะห์ทราบ นักสังคมสงเคราะห์จะแจ้งให้ผู้พิพากษาทราบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องที่สุด

- จากนั้นผู้พิพากษาจะบอกเลิกการพิจารณาคดี เด็กจะอยู่ในห้องกับนักสังคมสงเคราะห์ก่อนระยะหนึ่ง เพื่อให้จำเลยในห้องพิจารณาคดีเดินทางกลับก่อน แล้วจึงจะนำเด็กส่งให้กับผู้ปกครองต่อไป จากนั้นนักสังคมสงเคราะห์จะเขียนแบบฟอร์มในใบรับเงิน ซึ่งเจ้าหน้าที่หน้าบัลลังค์เป็นผู้นำมาให้ และนำไปเบิกค่าตอบแทน

ในชั้นการพิจารณาของศาลนั้น ศาลจะมีการจดรายงานกระบวนการพิจารณาที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของนักสังคมสงเคราะห์ ดังนี้

ก. กรณีศาลถามพยานผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์

"นัดสืบพยานโจทก์วันนี้ โจทก์ จำเลย ทนายจำเลย และนาง..... นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์มาศาล

ก่อนสืบพยาน ศาลสอบโจทก์แล้วแถลงว่า วันนี้มีพยานพร้อมสืบ 1 ปาก คือ เด็กชาย..... ผู้เสียหาย อายุ 14 ปีเศษ

สืบพยานโจทก์ได้ 1 ปาก โดยศาลถามพยานผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ แล้วโจทก์แถลงหมดพยานที่มาศาลวันนี้เพียงเท่านี้ขอเลื่อนไปสืบพยานที่เหลือต่อในนัดหน้า

สอบจำเลยแล้วไม่ค้าน

พิเคราะห์แล้วอนุญาตให้เลื่อนไปสืบพยานโจทก์ต่อในวันที..... เวลา.....

ให้จ่ายค่าตอบแทนในการปฏิบัติหน้าที่ในวันนี้แก่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ตามระเบียบ เป็นเงิน 500 บาท

ข. กรณีศาลให้คู่ความถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์

"นัดสืบพยานโจทก์วันนี้ โจทก์ จำเลย ทนายจำเลย และนาง... นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์มาศาล

ก่อนสืบพยาน ศาลสอบโจทก์แล้วแถลงว่า วันนี้มีพยานพร้อมสืบ 1 ปาก คือ เด็กชาย..... ผู้เสียหาย อายุ 14 ปีเศษ

สืบพยานโจทก์ได้ 1 ปาก โดยศาลถามพยานผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ แล้วโจทก์แถลงหมดพยานที่มาศาลวันนี้เพียงเท่านั้นขอเลื่อนไปสืบพยานที่เหลือต่อในนัดหน้า

ค. การสาบานตนของนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์

ศาลเยาวชนและครอบครัวถือหลักปฏิบัติว่า เห็นสมควรให้สาบานตน โดยใช้ข้อความว่า

"ข้าฯ ขอสาบานว่า จะปฏิบัติหน้าที่นักจิตวิทยา (หรือนักสังคมสงเคราะห์) ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และตรงตามความเป็นจริงทุกประการ"

และจดบันทึกคำพยานว่า

"พยานเบิกความโดยผ่านนาย/นาง..... นักจิตวิทยา (หรือนักสังคมสงเคราะห์) และศาลได้ให้สาบานตนแล้ว"

ง. การปฏิบัติหน้าที่ของนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ที่ศาลได้กำหนดไว้

เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่ล่าช้า ศาลเยาวชน และครอบครัวจะดำเนินการ ดังนี้

1) ขอความร่วมมือให้พนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์ระบุอายุพยานในบัญชีพยานและระบุในคำร้องขอหมายเรียกพยาน

อนึ่ง มีระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการคุ้มครองเด็กในคดีอาญา พ.ศ.2543 ข้อ 26 ว่า

“ในการฟ้องคดีของพนักงานอัยการ หากปรากฏว่า กระบวนการในการดำเนินคดีเรื่องนั้นจะส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจเด็ก และเป็นการ ข้ำซากที่จะตอกย้ำจิตใจเด็ก ซึ่งตอกย้ำให้เลวร้ายยิ่งขึ้น อันจำเป็นต้องมีการคุ้มครอง เด็กให้พนักงานอัยการระบุไว้ในคำฟ้อง เพื่อขอให้ศาลใช้กระบวนการถามปากคำเด็ก และการสืบพยานสำหรับเด็กเป็นการเฉพาะด้วย

การนำเด็กเข้าสืบในชั้นพิจารณาคดีของศาลนั้น พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนระบุไว้ในบัญชี ระบุพยานว่าพยานนั้นเป็นเด็กและในการ ขอหมายเรียกพยานเด็กดังกล่าว ให้ระบุไว้ในคำร้องด้วยว่าพยานที่จะนำเข้าสืบเป็นเด็ก”

2) การจ่ายค่าตอบแทนของนักจิตวิทยาหรือนักสังคม สงเคราะห์ให้จัดทำแบบการรับเงินสำเร็จให้ เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวก

ในคำร้องขอรับค่าตอบแทนจะระบุข้อความว่า

“คดีนี้ผู้ร้องได้มาปฏิบัติหน้าที่ตามที่ศาลได้เชิญให้เข้า ร่วมพิจารณาคดีในการสืบพยานเด็กแล้ว บัดนี้ผู้ร้องมีความประสงค์ที่จะขอรับ ค่าตอบแทน จำนวน 500 บาท ขอศาลได้โปรดอนุญาต”

3) ในการปฏิบัติหน้าที่ของนักจิตวิทยาหรือนักสังคม สงเคราะห์ควรให้นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ลงชื่อในคำเบิกความและใน รายงานกระบวนการพิจารณาด้วย

4.2.2 ขั้นตอนการทำงานระบบสหวิชาชีพในการทำงานเรื่อง สืบพยานเด็ก

การทำงานของนักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา เป็นการทำงานในระบบสหวิชาชีพที่ต้องประสานความร่วมมือกับ บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ทั้งผู้พิพากษา อัยการ ตำรวจ ทนายความ การดำเนิน งานเพื่อให้เกิดความราบรื่น เกิดบรรยากาศของความเป็นมิตร รวมทั้งการมีความเข้าใจ ในจุดประสงค์ เป้าหมาย และบทบาทของผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินงานตามเจตนารมณ์ ของพระราชบัญญัติ จึงมีความสำคัญและจำเป็นยิ่งต่อประสิทธิภาพในการทำงาน เพื่อ การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก

จากผลการศึกษาพบว่า การทำงานในระบบสหวิชาชีพส่วนใหญ่ได้เสนอแนะให้มีการดำเนินการ ดังนี้

- 1) ทำความตกลงร่วมกันในประเด็นที่เกี่ยวข้อง อาทิ
 - กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมกันของทีมสหวิชาชีพ รวมทั้งซักซ้อมขั้นตอน และแนวทางดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง
 - ทีมงานต้องมีความเต็มใจที่จะทำงานร่วมกันบนพื้นฐานและเป้าหมายเพื่อประโยชน์สูงสุดในการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิเด็ก
 - ข้อมูลที่นำมาเปิดเผยในที่ประชุมต้องรักษาไว้เป็นความลับโดยถือว่าเป็นจรรยาบรรณของทุกวิชาชีพ
 - เป็นการร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา และประเมินแนวทางการดำเนินการ
- 2) กำหนดบทบาทหน้าที่ และขอบเขตของแต่ละวิชาชีพ เพื่อทำงาน ไม่ก้าวล้ำกันบนพื้นฐานการทำงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็ก และเป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมาย
- 3) ทีมงานทุกคนจะต้องทราบถึงขั้นตอนต่อไปของกระบวนการ และสิ่งที่ทีมต้องการทั้งในด้านข้อมูลของคดี และการแก้ไขปัญหา
- 4) การประเมินสภาพปัญหาจะต้องมีข้อสรุป และกำหนดกระบวนการช่วยเหลือทั้งระยะสั้น และระยะยาว ทุกคนในทีมจะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ของตนตามบทบาท ภารกิจ และมีการยอมรับซึ่งกันและกัน
- 5) การประเมินสภาพปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งบิดา มารดา ครอบครัว เด็ก และสิ่งแวดล้อม มีการติดตามตรวจสอบข้อเท็จจริงจากหลายหน่วยงานร่วมกัน เพื่อให้มีความรอบด้าน ช่วยให้สามารถประเมินได้อย่างถูกต้อง
- 6) ถ้าหากในทีมสหวิชาชีพมีความเห็นที่ขัดแย้งกัน ให้พิจารณาประเด็นนั้นว่าอยู่ในขอบเขตวิชาชีพใดเป็นหลัก
- 7) ผู้ปฏิบัติงานจะต้องวิเคราะห์ข้อมูลอย่างละเอียดตามความเป็นจริง ไม่นำความรู้สึกส่วนตัวเข้าไปร่วมกับปัญหา จะทำให้เกิดอคติ หรือทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่เที่ยงตรง

8) เมื่อได้ข้อมูลจะต้องนำเข้าหารือในที่ประชุมทุกครั้ง เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน ไม่ตัดสินใจเพียงคนเดียว

4.2.3 การประมวลปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานเรื่องการสืบพยานเด็ก

จากการประมวลปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานจากผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานเรื่องสืบพยานเด็ก สรุปประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1) เกี่ยวกับผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์

- นักสังคมสงเคราะห์บางส่วนน่าจะยังขาดความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง ไม่สามารถจัดลำดับคำถามและสรุปความได้ตรงตามแผนที่กำหนดไว้

- การที่ต้องระวังตนเองอยู่เสมอในการถามปากคำเด็ก เพราะเกรงว่าจะเป็นการชกจู๋เด็ก ทำให้ค่อนข้างเครียด และบางครั้งเด็กใช้ภาษาท้องถิ่นนักสังคมสงเคราะห์ไม่สามารถแปลได้

- ไม่มีเครื่องมือและอุปกรณ์ในการสร้างสัมพันธภาพกับเด็ก

- การยอมรับและทัศนคติต่อวิชาชีพอื่น ต้องเปิดกว้างเพื่อบรรยากาศของความเป็นมิตร

- นักสังคมสงเคราะห์มีงานประจำอยู่มาก ไม่มีเวลาในการเตรียมตัวในการทำงานสืบพยานเด็ก ทำให้งานค้างและในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติฯ บางครั้งเรียกในเวลางานก็ไม่สามารถไปได้

- นักสังคมสงเคราะห์ยังขาดทักษะในการสัมภาษณ์เด็ก โดยเฉพาะในกรณีการกระทำทารุณกรรมทางเพศ และยังไม่มีความชำนาญในการตั้งคำถามเพื่อซักถามเด็ก

- ควรมีเครื่องมือในการสื่อสาร เช่น โทรศัพท์มือถือ เพราะขณะเดินทางอาจมีเหตุให้ไปข้างหรือมีการเปลี่ยนแปลงยกเลิกการสอบปากคำ

- นักสังคมสงเคราะห์/นักจิตวิทยา มีปริมาณไม่เพียงพอต่อปัญหาที่เกิดขึ้น

2) เกี่ยวกับเด็ก

- เด็กยังไม่พร้อมที่จะให้ปากคำ เนื่องจากยังมีความวิตกกังวล (ต้องรอให้เด็กพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจก่อน)
- เด็กอายุน้อยมาก ทำให้การสร้างสัมพันธภาพในเวลาจำกัดทำได้ยาก
- เด็กไม่ยอมเล่าเรื่อง อาจเนื่องจากเด็กรู้สึกไม่ไว้วางใจผู้ซักถาม เด็กต้องการทดสอบความจริงใจของผู้ซักถาม เด็กรู้สึกอับอาย เด็กรู้สึกว่าตนเองมีส่วนร่วมในการกระทำ/เป็นผู้กระทำผิด เด็กหวาดกลัวผลที่จะเกิดตามมา เช่น ผู้ใหญ่อาจไม่เชื่อ กลัวผู้ที่เด็กผูกพันติดคุก กลัว อดอยาก เด็กอาจถูกข่มขู่ กลัวผู้กระทำผิด หรือบุคคลแวดล้อม
- เด็กเปลี่ยนแปลงคำบอกเล่า หรือกลับคำให้การ อาจเนื่องจากถูกข่มขู่ บังคับ หรือกลัวบุคคลใกล้ชิดไม่พอใจ
- เด็กไม่ยอมบอกชื่อผู้กระทำผิด หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง
- บุคคลที่เด็กร้องขออาจเป็นผู้แทรกแซงหรือทำให้การซักถามไม่ประสบผล
- สถิติปัญญาเด็กต่ำ มีปัญหาในการสื่อสาร
- เวลาในการสร้างสัมพันธภาพมีน้อย เพราะการทำงานร่วมกับสหวิชาชีพจำเป็นต้องควบคุมเวลา
- การที่ผู้ปกครอง/บุคคลที่เด็กร้องขอ คอยคุมเด็กทำให้เด็กไม่เป็นตัวของตัวเอง และให้ปากคำตามความต้องการของผู้ปกครอง
- ในชั้นสอบสวน พนักงานสอบสวนไม่ได้ให้เด็กได้พบและพูดคุยกับนักสังคมสงเคราะห์ก่อน ในบางกรณีทำให้เด็กสับสน รู้สึกกลัวไม่กล้าพูดความจริง

3) เกี่ยวกับทีมสหวิชาชีพและผู้เกี่ยวข้อง

- การประสานงานจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในบางครั้งค่อนข้างล่าช้า นัดหมายกระชั้นชิด ทำให้ขาดการเตรียมความพร้อมเด็ก ทำให้การทำงานอาจไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

- ทัศนคติของผู้ร่วมทีมสหวิชาชีพไม่ตรงกัน ทำให้เกิดมุมมองในการช่วยเหลือหรือคุ้มครองเด็กแตกต่างกัน
- ทีมสหวิชาชีพบางท่านอาจไม่เข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาเด็กพยายามที่จะถามเพื่อให้ได้ข้อความตามที่ต้องการ โดยไม่คำนึงถึงจิตใจเด็ก
- หน่วยงานบางหน่วยไม่ให้ความสำคัญและไม่เข้าใจว่าการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติฯ มีเจตนารมณ์อย่างไร จึงมองว่าเวลาที่นักสังคมสงเคราะห์ออกปฏิบัติหน้าที่ถือว่าเป็นงานอื่นนอกเหนือหน้าที่

4) เกี่ยวกับสถานที่และอุปกรณ์

- ห้องสำหรับการสอบปากคำไม่เป็นสัดส่วน สภาพและบรรยากาศไม่เหมาะสมสำหรับการสอบปากคำ
- อุปกรณ์ในการบันทึกภาพและเสียงบางแห่งไม่มี บางแห่งไม่พร้อม บางแห่งต้องจ้างร้านวิดีโอให้มาเป็นผู้บันทึกภาพ

5) ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน เพื่อให้การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องเป็นไปด้วยความราบรื่น มีข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน ดังนี้

5.1) ด้านสถานที่สอบปากคำ

- ควรมีการนำเด็กมาสอบปากคำในเขตจังหวัด โดยตั้งศูนย์อยู่ที่ สภ.เมือง หรือสำนักอัยการจังหวัด และควรมีห้องเป็นสัดส่วนใช้ในการสอบปากคำในทุกสถานีตำรวจ
- มีห้องสอบสวนพิเศษไว้ที่ศาลากลางจังหวัดทุกจังหวัด เพื่อให้ความสะดวกในส่วน of นักสังคมสงเคราะห์หรือผู้ปฏิบัติหน้าที่
- ห้องสอบปากคำต้องเป็นห้องที่เด็ก นักสังคมสงเคราะห์/นักจิตวิทยากับบุคคลที่เด็กร้องขอ นั่งอยู่ และให้ตำรวจ ทนาย อัยการ นั่งฟังอยู่อีกห้องหนึ่งที่มีการถ่ายทอดภาพและเสียง อุปกรณ์ในการบันทึกภาพ ควรเป็นระบบอัตโนมัติ ไม่ต้องมีช่างภาพมาถ่ายทำ

5.2) ด้านผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์

- ควรเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมาย คู่มือต่างสถานที่แก่นักสังคมสงเคราะห์/นักจิตวิทยา

- ควรพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และทักษะในการทำงานเฉพาะด้านในการถามปากคำเด็กให้กับนักสังคมสงเคราะห์นักจิตวิทยา และทีมสหวิชาชีพ

- ควรอบรมผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ให้เพียงพอ หรือควรมีนักสังคมสงเคราะห์ประจำ สภอ. และศาลต่างๆ เพื่อคุ้มครองเด็กในกระบวนการยุติธรรมโดยตรง จะช่วยให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

5.3) ด้านกระบวนการทำงาน

- ควรมีการประชุมทีมสหวิชาชีพและหาข้อสรุปจุดยืนร่วมกันในการทำงานอย่างสม่ำเสมอ

- ควรมีการซักซ้อมทีมงานและจัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อม เพราะในการสอบเด็กแต่ละครั้งทางสถานีตำรวจต่างๆ ยังไม่มีความพร้อมในการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติฯ ห้องสืบพยานเด็กส่วนใหญ่ไม่มี ต้องใช้โต๊ะทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เป็นที่บันทึกเทปในการสอบปากคำเด็ก

- ปัญหาในการสอบปากคำเด็กในเรื่อง ใครเป็นผู้สัมภาษณ์ หากให้นักสังคมสงเคราะห์ถามตามจุดประสงค์ของกฎหมาย ตำรวจก็เป็นผู้ถามผ่านอีกทีหนึ่ง แต่ปัญหาก็คือ ทุกวิชาชีพพร้อมทั้งเด็กนั่งอยู่ในห้องเดียวกันหมดเมื่อตำรวจถามผ่าน ให้นักสังคมสงเคราะห์ถามเด็กก็เท่ากับเด็กได้ยินคำถาม 2 ครั้ง แล้วก็ต้องใช้เวลา ต้องหยุดชะงัก ให้ตำรวจพิมพ์คำถาม-คำตอบ ทำให้เกิดช่องว่างเวลานาน่าอึดอัด

- ควรมีการแจ้งเรื่องให้กับนักสังคมสงเคราะห์ก่อนที่จะมีการเข้าร่วมถามปากคำ เพื่อให้มีเวลาในการสืบค้นข้อเท็จจริง หรือข้อมูลของเด็ก เพื่อประโยชน์ในการเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้าใจกับเด็กก่อนจะเข้าสู่กระบวนการสอบปากคำ และต้องมีหนังสือเชิญทุกครั้งที่ใช้ปฏิบัติงาน เพื่อสะดวกในการเตรียมข้อมูลและเตรียมปฏิบัติหน้าที่เมื่อเกิดคดี และทำให้สามารถติดตามช่วยเหลือได้อย่างต่อเนื่อง

- ควรมีคู่มือการปฏิบัติงานที่ชัดเจน เข้าใจตรงกัน ชี้แจงบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนที่เกี่ยวข้อง ควรมีการประชุมสัมพันธิ์ให้บุคลากรสาขาวิชาชีพอื่นเห็นบทบาทความสำคัญของวิชาชีพสังคมสงเคราะห์

4.2.5 การบำบัดฟื้นฟู ปรับสภาพเด็ก และครอบครัว

บทบาทนักสังคมสงเคราะห์ในการดำเนินงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จากการศึกษาข้อมูลผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์พบว่าส่วนใหญ่ยังมีการดำเนินการน้อย โดยบทบาทจะยุติในขั้นการสอบสวนและขั้นการพิจารณาเท่านั้น เนื่องจากปัจจัยหลายอย่าง อาทิ มีส่วนร่วมในคดีไม่ต่อเนื่อง ข้อมูลเกี่ยวกับคดีเพื่อประกอบในการติดตามมีน้อย ลักษณะคดีส่วนใหญ่เป็นคดีที่เด็กเป็นผู้ต้องหา ซึ่งพนักงานสอบสวนจะมีบทบาทมากในการดำเนินการ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะนักสังคมสงเคราะห์ที่ปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว มีความเห็นพ้องต้องกันว่า กระบวนการบำบัดฟื้นฟู ปรับสภาพเด็ก และครอบครัว มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินงานเพื่อการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กภายหลังสิ้นสุดกระบวนการยุติธรรม ซึ่งในลำดับแรกอาจเน้นเด็กที่เป็นผู้เสียหายก่อนขยายผลไปกลุ่มอื่นต่อไป

แนวทางการบำบัดฟื้นฟู ปรับสภาพเด็กและครอบครัว ซึ่งมูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก ได้กำหนดแนวทางไว้ มีสาระสำคัญที่เป็นประโยชน์ต่อนักสังคมสงเคราะห์ในการนำไปปรับใช้ดำเนินงาน ดังนี้

1) ติดตามดูแลให้มีการบำบัดฟื้นฟูด้านสุขภาพกาย เช่น การรักษาบาดแผล โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ การตั้งครรภ์ ฯลฯ และด้านสุขภาพจิต เช่น การบำบัดฟื้นฟูอาการทางจิตประสาท อาการซึมเศร้า ความเจ็บปวดท้อใจ ความเชื่อมั่น ความไว้วางใจตัวบุคคลรอบข้าง อารมณ์ที่ผิดปกติ เป็นต้น โดยการประสานกับวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

2) การส่งต่อ (REFER CASE) ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งให้การช่วยเหลือในเบื้องต้น

3) แสดงบทบาทหลักในการติดตามดูแลให้มีการบำบัดฟื้นฟูสุขภาพกาย และสุขภาพจิตของเด็กที่อยู่ในความรับผิดชอบ โดยประสานงานกับผู้ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง เช่น กุมารแพทย์หรือแพทย์ จิตแพทย์ นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์จากหน่วยงานอื่นๆ พยายาม เป็นต้น

4) แสดงบทบาทหลักในการติดตามดูแลให้มีการพัฒนาเด็กให้สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัยทุกด้าน ได้แก่ พัฒนาการทางร่างกาย (และสติปัญญา) พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ พัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางครอบครัว ทั้งนี้ด้วยการเสนอแผนงาน โครงการสำหรับพัฒนาเด็กเป็นกลุ่มหรือเฉพาะรายต่อทีมงาน รวมทั้งรับฟังข้อเสนอนะหรือความเห็นจากบุคคลอื่นๆ ภายในหน่วยงาน เพื่อนำมากำหนดแนวทาง แผนงาน/โครงการ พัฒนาเด็กทั้งกลุ่มหรือแต่ละราย ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงปัญหาสุขภาพกายและสุขภาพจิตของเด็ก และของครอบครัวที่จะมีส่วนในการมากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้

5) ทำบันทึกประวัติของเด็กทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเฉพาะตัว เรื่องครอบครัว การศึกษา สุขภาพอนามัย พัฒนาการทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้พยายามเก็บข้อมูลหรือแสวงหาข้อมูลประวัติครอบครัวของบุคคลหลักผู้ทำหน้าที่ดูแลเด็กในครอบครัว รวมทั้งบุคคลในครอบครัวที่อาจมีอิทธิพลต่อผู้นั้นหรือต่อตัวเด็กให้ได้ รายละเอียดมากที่สุด

ในกรณีที่จำเป็นต้องแยกเด็กจากครอบครัวอย่างถาวร ให้ทำบันทึกประวัติลักษณะเดียวกันกับครอบครัวทดแทน เว้นแต่ไม่สามารถหาครอบครัวทดแทนได้เลย

6) คิดค้นหากิจกรรมที่เหมาะสมในการบำบัดฟื้นฟูเด็กทั้งกลุ่มหรือเฉพาะรายร่วมกับนักจิตวิทยา และเป็นตัวกลางในการเชื่อมประสานระหว่างวิชาชีพสาขาต่างๆ เพื่อกระทำกิจกรรมบำบัดฟื้นฟู

7) ร่วมหรือริเริ่มกิจกรรมบำบัดฟื้นฟูตามความสามารถของตน หรืออาจบริการด้านคำแนะนำปรึกษาในการฟื้นฟูสุขภาพจิตของเด็กตามระดับที่กระทำได้

8) คิดค้นกิจกรรมในการพัฒนาเด็กทุกๆ ด้านร่วมกับทีมงานหรือกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดแผนงาน/โครงการ เพื่อพัฒนาเด็กตามวัย

9) เป็นผู้นำในการทำกิจกรรมพัฒนาเด็ก เช่น พัฒนาทางด้านสังคมให้เด็กรู้จักการให้ การเสียสละ หรือการทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น นักสังคมสงเคราะห์จะสามารถปฏิบัติให้เด็กดูเป็นตัวอย่างได้หรือพัฒนาทางร่างกายผ่านการละเล่นต่างๆ หรือการแสดงละคร นักสังคมสงเคราะห์จะเป็นผู้ริเริ่มกระตุ้นให้กิจกรรมเหล่านี้ดำเนินไปได้โดยการสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้อง

10) เสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความคลีคลายด้านสุขภาพจิต และการวางอนาคตของเด็กโดยเก็บข้อมูลจากเด็ก และให้เด็กได้มีโอกาสเสนอความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมมากที่สุด ทั้งนี้ให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ ทีมงานจะต้องมีส่วนร่วมในการหาข้อสรุปหรือการวางอนาคตของเด็กร่วมกัน และหากข้อสรุปหรือการวางอนาคตของเด็ก ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของเด็กหรือครอบครัว หรือเกี่ยวข้องกับประเด็นทางกฎหมายต้องเชิญให้ตัวแทนของฝ่ายช่วยเหลือเข้าร่วมพิจารณาด้วยเสมอ

11) เป็นตัวกลางในการฟื้นฟูสัมพันธ์ภาพระหว่างเด็กกับครอบครัวต้องมีแผนงาน/โครงการที่จะกระตุ้นให้ครอบครัว หรือครอบครัวทดแทนมีส่วนร่วมในการบำบัดฟื้นฟูเด็ก หรือพัฒนาเด็ก มีแผนงาน/โครงการที่จะเตรียมความพร้อมเด็กและครอบครัวในการคืนสู่ครอบครัวของเด็ก ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวเดิมหรือครอบครัวทดแทน

12) เตรียมความพร้อมของชุมชนในการคืนสู่ครอบครัวของเด็ก หากสภาพแวดล้อมทางชุมชนน่าจะเป็นอันตรายต่อสวัสดิภาพของเด็กหรือพัฒนาการของเด็ก โดยไม่สามารถเปลี่ยนแปลงให้พิจารณาย้ายเด็กและครอบครัวออกจากชุมชนนั้น

13) ประสานงานกับบุคคลภายนอก โดยเฉพาะส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีผลเปลี่ยนแปลงอนาคตของเด็ก ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานสังคมสงเคราะห์ หน่วยงานทางการศึกษา หน่วยงานฝ่ายปกครอง เพื่อให้เด็กได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเปลี่ยนแปลงอนาคตนั้น

14) ทำหน้าที่ติดตามผล (monitoring) แผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่ดำเนินการประเมินผล (evaluate) และเฝ้าติดตามการเปลี่ยนแปลง (follow up)

4.3 แนวทางการดำเนินงานตามกระบวนการยุติธรรม

นอกเหนือจากข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก บทบาทนักสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการทำงานเรื่องสืบพยานเด็กแล้ว ขั้นตอนการดำเนินงานทางกระบวนการยุติธรรมต่างๆ เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของนักสังคมสงเคราะห์ นับเป็นองค์ประกอบสำคัญในการทำงาน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนถึงแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้องต่างๆ อาทิ การติดต่อประสานงานให้นักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมถามปากคำเด็ก บทบาทหน้าที่ของศูนย์ประสานงานจัดเวรนักสังคมสงเคราะห์ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวมทั้งการเบิก-จ่ายค่าตอบแทนการปฏิบัติหน้าที่ แนวการรายงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

จากการศึกษา สามารถสรุปวิเคราะห์ ขั้นตอนการดำเนินงานตามองค์ประกอบข้างต้นได้ดังนี้

4.3.1 การประสานงานให้นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาเข้าร่วมการถามปากคำ

1) ขั้นตอนการดำเนินงาน

1.1) เมื่อคดีเกิดขึ้นกรณีพนักงานสอบสวนได้รับ

แจ้งเหตุ

- แจ้งศูนย์ประสานงานจัดนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาเข้าร่วมในการสอบปากคำ โดยจัดทำหนังสือแจ้งไปยังศูนย์ประสานงานบรรยายละเอียดเกี่ยวกับคดีให้มากที่สุด เช่น คดีอะไร ชื่อ-สกุล ของพนักงานสอบสวน ชื่อสถานีตำรวจ ที่ตั้ง ข้อแนะนำการเดินทาง และสถานที่สอบปากคำ เป็นต้น สำหรับการติดต่อดำเนินการ ดังนี้

กรุงเทพมหานคร

- กรมประชาสงเคราะห์ กองคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก
หมายเลขโทรศัพท์ 0-2246-8652, 0-2247-9485, 0-2246-8653 หรือ 0-2644-4879
โทรสารหมายเลข

- ศูนย์แอปปีไลน์ กรมประชาสงเคราะห์ โทร. 1507

ส่วนภูมิภาค

- สำนักงานประชาสงเคราะห์จังหวัดทุกจังหวัด

โดยจัดทำหนังสือแจ้งไปยังศูนย์ประสานงาน โดยระบุ
รายละเอียดเกี่ยวกับคดีให้มากที่สุด เช่น คดีอะไร ชื่อ-สกุล ของพนักงานสอบสวน
ชื่อสถานีตำรวจ ที่ตั้งการเดินทาง สถานที่สอบปากคำ เป็นต้น

1.2) กรณีกรมประชาสงเคราะห์ กรมสุขภาพจิต
โรงพยาบาลองค์กรเอกชนหรือหน่วยงานอื่นๆ เป็นหน่วยงานรับแจ้งเหตุ

- นำเด็กไปดำเนินการร้องขอทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ
และเข้าสู่กระบวนการของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ตามลำดับ

- กรณีหน่วยงานที่รับแจ้งเหตุ มีสถานที่สำหรับสอบ
ปากคำให้ประสานกับพนักงานสอบสวน เพื่อให้เดินทางมารับคำร้องทุกข์

4.3.2 บทบาทหน้าที่ของศูนย์ประสานงาน

ส่วนกลาง

- กรมประชาสงเคราะห์ โดยกองคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กจะทำ
หน้าที่เป็นศูนย์กลางประสานงาน โดยมีบทบาท หน้าที่ ดังนี้

1) จัดเวรนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา (เฉพาะข้าราชการ
กรมประชาสงเคราะห์) เพื่อทำหน้าที่ในแต่ละวัน

2) ประสานงานนักสังคมสงเคราะห์ให้เข้าร่วมสอบปากคำเด็ก
เมื่อได้รับแจ้งจากสถานีตำรวจต่าง ๆ

3) ติดต่อนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาของหน่วยงานอื่น
ทั้งภาครัฐและเอกชน กทม. สถานพินิจฯ และองค์กรเอกชนอื่นๆ เข้าร่วมสอบปากคำเด็ก
ในแต่ละวันด้วย

4) สถานที่สอบปากคำเด็กใช้สถานีตำรวจ สถานีพินิจฯ (ในคดีครอบครองสิ่งเสพติด) ห้องสอบปากคำเด็กของสำนักงานอัยการสูงสุด 3 แห่ง คือ สำนักงานอัยการที่ถนนรัชดา สำนักงานอัยการที่สนามหลวง และสำนักงานอัยการธนบุรี

5) การสอบปากคำเด็กในชั้นศาลจะให้นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาที่ไม่ใช่เวรประจำวันสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป

6) บางกรณีศาลจะระบุชื่อนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาเนื่องจากเป็นคดีต่อเนื่อง

ส่วนภูมิภาค

- สำนักงานประชาสงเคราะห์จังหวัดจะเป็นศูนย์ประสานในการติดต่อ สถานที่สอบปากคำเด็กส่วนใหญ่จะใช้สถานีตำรวจ หรือสถานที่จากภาคตกลงร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในแต่ละจังหวัดว่าจะใช้สถานที่ของหน่วยงานใดเป็นสถานที่สอบปากคำเด็ก

4.3.3 การเบิกจ่ายค่าตอบแทน

1) ศูนย์การประสานงานจะประสานงานกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติในเรื่องของการเบิกจ่ายค่าตอบแทน

2) ทุกคดีที่ออกทำหน้าที่ให้นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยากรอกแบบขอรับเงินค่าตอบแทนส่งให้สถานีตำรวจที่ออกไปทำหน้าที่หรือร้อยละของคดีทุกครั้งด้วย

3) ให้สำรวจคดีที่เริ่มออกไปปฏิบัติหน้าที่ ตรวจสอบกับสถานีตำรวจที่ออกไปปฏิบัติหน้าที่ว่าแบบขอรับเงินค่าตอบแทนที่เคยยื่นไปแล้วนั้น ได้ดำเนินการอย่างไรแล้วบ้าง

4) ให้นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาลือปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายค่าตอบแทน คือ ให้เบิกจ่ายเมื่อปฏิบัติหน้าที่ในอัตราคนละ ครั้งละ 500 บาท โดยให้เบิกจ่ายได้ไม่เกินคนละ 1 ครั้งต่อวัน

การจ่ายค่าตอบแทนแก่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ของศาล ได้กำหนดไว้ว่า

ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการจ่ายค่าตอบแทนแก่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ที่เข้าร่วมในการร้องทุกข์ การสอบสวน การไต่สวนมูลฟ้อง และการพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 12 ทวิ พ.ศ.2543 ข้อ 3 ระบุว่าให้จ่ายค่าตอบแทนแก่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ในอัตราคนละครั้งละ 500 บาท ซึ่งหมายถึงว่า ในวันดังกล่าวต้องมีการสืบพยานและนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ได้ปฏิบัติหน้าที่ หากในวันนั้นมีกรเลือนคดีตามหนังสือสำนักงานศาลยุติธรรม ที่ ศย 006.003/2627 ลงวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2544 (อ้างถึงหนังสือ ที่ ศย 006.003/1981 ลงวันที่ 29 มกราคม 2544) กำหนดว่านักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ไม่มีสิทธิได้รับค่าตอบแทน

ในการสั่งจ่ายค่าตอบแทนแก่นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ ศาลอาจพิจารณาสั่งจ่ายได้ดังนี้

1. สั่งจ่ายในรายงานกระบวนการพิจารณาตามตัวอย่างข้างต้น
2. นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ยื่นคำร้องขอรับเงินค่าตอบแทนและศาลควรสั่งในคำร้องดังกล่าวว่า "ตรวจ-จ่ายตามระเบียบ ทำไปรับ"

4.3.4 การรายงานผลการปฏิบัติงาน

1) รายงานในส่วนของจำนวนคดี จำนวนเด็กที่เป็นผู้ต้องหา ผู้เสียหาย หรือพยาน โดยอาจส่งให้กรมประชาสงเคราะห์ เพื่อการรวบรวมสถิติข้อมูลคดีเกี่ยวกับเด็กที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจส่งผ่านสำนักงานประชาสงเคราะห์จังหวัดแต่ละจังหวัดเป็นประจำทุกเดือน

2) นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาแต่ละคน ควรจัดทำรายงานคดีที่เด็กเป็นผู้เสียหาย ให้ศูนย์ประสานงานกรมประชาสงเคราะห์ โดยกองคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก เป็นผู้รับผิดชอบทราบเป็นประจำทุกเดือน

3) ศูนย์ประสานงาน กองคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กจะสรุปรวบรวมรายงานให้กรมประชาสงเคราะห์ทราบ และสรุปเป็นผลการปฏิบัติงานในรอบปี พร้อมปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขเพื่อเสนอผู้เกี่ยวข้องต่อไป

4.2 ประเด็นการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การศึกษาประเด็นมาตรฐานการปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542 มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะจัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานเบื้องต้นในการปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์ทางกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินการเรื่องสืบพยานเด็ก นับเป็นเรื่องใหม่สำหรับประเทศไทย รวมทั้งกฎหมายฉบับนี้ เพื่อเริ่มมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2543 และเป็นกฎหมายฉบับแรกที่เปิดโอกาสให้นักสังคมสงเคราะห์เข้าไปมีบทบาทคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กทางกระบวนการยุติธรรม

อย่างไรก็ตามจากคุณสมบัติผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยา ที่กำหนดในกฎกระทรวง (พ.ศ.2543) ออกตามความประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดให้ผู้สำเร็จการศึกษาทั้งทางด้านสังคมสงเคราะห์ จิตวิทยา แพทย์ศาสตร์ พยาบาลศาสตร์สาขาที่กำหนด รวมทั้งผู้สำเร็จการศึกษาในสาขาอื่นๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานในฐานะ "ผู้ทำหน้าที่" นักสังคมสงเคราะห์ หากมีประสบการณ์ด้านเด็ก และผ่านการอบรมหลักสูตรที่กำหนดผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายจึงมีความเห็นร่วมกันว่า ควรกำหนดรูปแบบและกระบวนการทำงานที่มีมาตรฐานทางวิชาชีพรองรับ เพื่อให้มีแนวปฏิบัติสอดคล้องกัน

การศึกษาในประเด็นนี้ ผู้ศึกษาจึงได้กำหนดศึกษามาตรฐานการปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์ตามพระราชบัญญัติ โดยนำข้อคิด ความเห็น และข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งของผู้ปฏิบัติงานมาเป็นข้อมูลประกอบกับหลักการกระบวนการ จรรยาบรรณ และมาตรฐานการปฏิบัติงานตามวิชาชีพสังคมสงเคราะห์มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่อนำมากำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน ผลการศึกษาสรุปวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นได้ ดังนี้

1. มาตรฐานด้านองค์ความรู้ในการปฏิบัติงาน

การศึกษาเพื่อกำหนดองค์ความรู้ในการปฏิบัติงานได้นำกรอบแนวทางในการกำหนดความรู้ที่สำคัญ จำเป็นในการปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง (พ.ศ.2543) ออก

ตามความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จำนวน 8 หัวข้อวิชา มาเป็นกรอบแนวคิดหลักในการศึกษา และได้นำข้อมูลความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ที่ขึ้นทะเบียนไว้กับกระทรวงยุติธรรม และมีประสบการณ์ตรงในการดำเนินงานมาประมวล สรุป วิเคราะห์ กำหนดเป็นมาตรฐานด้านองค์ความรู้ในการปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์ ได้ดังนี้

ที่	องค์ความรู้	ความรู้เฉพาะที่สำคัญ	ข้อบ่งชี้ในการปฏิบัติงาน
1.	ความรู้ว่าด้านกฎหมายคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก	1. ประมวลกฎหมายอาญาที่เกี่ยวกับความผิดต่อชีวิต ร่างกาย เพศ และเสรีภาพ 2. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ลักษณะครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับสิทธิ หน้าที่ของสามี ภรรยา และบุตร รวมถึงการเบิกถอนอำนาจปกครอง 3. กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก 4. พ.ร.บ.ป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ.2539 5. พ.ร.บ.มาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ.2540	นักสังคมสงเคราะห์ - สามารถอธิบายสาระสำคัญของกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก - สามารถอธิบายเรื่องสิทธิและหน้าที่ของบุคคล โดยเฉพาะหน้าที่ของบิดาและมารดาที่มีต่อบุตร หน้าที่ของบุตรที่มีต่อบิดา มารดา - สามารถระบุสภาพคดีหรือปัญหาที่พบว่าเป็นการกระทำที่ละเมิดหรือขัดต่อกฎหมายหรือไม่
2.	ความรู้ว่าด้วยขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาและการสืบพยานในศาล	1. กระบวนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน และวิธีปฏิบัติในชั้นสอบสวนของผู้เกี่ยวข้อง 2. กระบวนการพิจารณาคดีของศาล ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความต่างๆ และวิธีปฏิบัติในชั้นศาลของผู้เกี่ยวข้อง 3. บทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบของศาล พนักงานอัยการ และทนายความในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการฟ้อง การพิจารณา และการดำเนินคดีอาญา	นักสังคมสงเคราะห์ - สามารถระบุหรืออธิบายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวน ชั้นพนักงานอัยการ และกระบวนการของศาลที่เกี่ยวข้องกับการสืบพยาน - สามารถอธิบายเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ทนายความ คู่ความ พยาน และศาล

ที่	องค์ความรู้	ความรู้เฉพาะที่สำคัญ	ข้อบ่งชี้ในการปฏิบัติงาน
		4. บทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของนักสังคมสงเคราะห์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน การฟ้อง การพิจารณา และการดำเนินคดีอาญา 5. หลักเกณฑ์ วิธีการนำพยานมาสืบ ล่วงหน้าไว้ก่อนตามกฎหมาย : ประโยชน์และปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> - รู้ เข้าใจ และสามารถปฏิบัติงานตามบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของนักสังคมสงเคราะห์ได้ - สามารถอธิบายหลักเกณฑ์และวิธีนำพยานมาสืบไว้ก่อนการฟ้องคดีอาญาแก่ศาล รวมทั้งตระหนักถึงความสำคัญจำเป็นของการดำเนินงาน
3.	ความรู้ว่าด้วยพยานหลักฐานและเทคนิคการตามพยาน	1. ความรู้เกี่ยวกับนิติเวชศาสตร์และการรวบรวมพยานหลักฐาน 2. ประเภทของพยานหลักฐานที่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือที่มีผลทางกฎหมาย 3. หลักเกณฑ์และวิธีการรวบรวมพยานวิธีปฏิบัติของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ และวิธีปฏิบัติในการนำพยานหลักฐานเข้าสู่การพิจารณาของศาล 4. การซักถามพยาน โดยพนักงานสอบสวน การตามพยาน การซักถาม การค้น การตั้งพยานในชั้นศาล โดยศาล พนักงานอัยการ ทนายความ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง 5. บทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ในการช่วยเหลือ คู่สมรสของเด็ก ซึ่งเป็นผู้เสียหายและพยานในชั้นศาล 6. หลักเกณฑ์และวิธีการตามพยานบุคคลชั้นสอบสวน และชั้นศาล 7. พัฒนาการและความพร้อมของเด็กในการตอบคำถาม 8. วิธีการตามคำให้การพยาน ซึ่งเป็นเด็ก 9. การใช้อุปกรณ์ช่วยในการตามพยานเด็ก	นักสังคมสงเคราะห์ <ul style="list-style-type: none"> - สามารถอธิบายเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินคดีอาญาให้มีความน่าเชื่อถือ จนสามารถใช้ในการพิสูจน์ ความผิดของผู้ถูกกล่าวหาได้ในชั้นศาล - สามารถเสนอหลักฐานที่เกี่ยวข้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลและพนักงานอัยการ - ตระหนักถึงความสำคัญของการให้การพิสูจน์การกระทำผิดของผู้ถูกกล่าวหา โดยพยานหลักฐานที่รวบรวมได้ - สามารถระบุหรืออธิบายเกี่ยวกับนิติเวชศาสตร์ และการรวบรวมพยานหลักฐาน - สามารถระบุหรืออธิบายเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการตามพยานบุคคลที่เป็นเด็กในชั้นการสอบสวน การซักถาม ตามค้น และตามตั้งบุคคล โดยทั่วไปในชั้นศาลของพนักงานอัยการ ศาล หรือทนายความ

ที่	องค์ความรู้	ความรู้เฉพาะที่สำคัญ	ข้อบ่งชี้ในการปฏิบัติงาน
			<ul style="list-style-type: none"> - สามารถระบุหรืออธิบายบทบาทหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์ในการถวามพยาน ซึ่งเป็นเด็กในชั้นพนักงานสอบสวน หรือการซักถามตามคำาน หรือตามต้งในชั้นการพิจารณาคดีของศาล - สามารถระบุหรืออธิบายวิธีการถ่ายทอดคำถวามของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาล หรือทนายความไปยังพยาน ซึ่งเป็นเด็กได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เด็กสามารถเข้าใจและตอบคำถวามตามความเป็นจริง และไม่ทำให้กระทบกระเทือนต่อสภาพจิตใจของเด็ก
4.	การทำงานในระบบสหวิชาชีพ	<ol style="list-style-type: none"> 1. แนวคิดและหลักการในการทำงานระบบสหวิชาชีพ 2. เทคนิคการสร้างบรรยากาศของความเป็นมิตรในการทำงานร่วมกัน 3. การบริหารความขัดแย้งและความเครียด 4. แนวทางการประสานทรัพยากรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน 	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - รู้และเข้าใจแนวคิด หลักการในการทำงานระบบสหวิชาชีพ รวมทั้งปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้น - สามารถปฏิบัติงานร่วมกับวิชาชีพอื่นได้อย่างมีบรรยากาศของความเป็นมิตร เปิดใจกว้าง ยอมรับซึ่งกันและกัน - สามารถจัดการกับกรณีที่มีความซับซ้อนของปัญหา มาก ๆ ได้ โดยความร่วมมือจากทีมงานสหวิชาชีพ - สามารถสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งและเป็นที่ยอมรับของทีมงาน - สามารถจัดการกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยวิธีการที่เหมาะสม - เป็นผู้ที่สำรวจและอัยการเชื้อใจให้การยอมรับ และสามารถประสานงานกับหน่วยงานต่างๆได้ดี

ที่	องค์ความรู้	ความรู้เฉพาะที่สำคัญ	ข้อบ่งชี้ในการปฏิบัติงาน
5.	<p>ความรู้ว่าด้วยการกระทำทารุณกรรมและการทอดทิ้งเด็ก</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความหมายและความสำคัญของการกระทำทารุณกรรมและการทอดทิ้งเด็ก 2. สุขภาพกาย สุขภาพจิต พฤติกรรม และพัฒนาการที่ผิดปกติของเด็กที่ถูกทารุณกรรมและถูกทอดทิ้ง 3. ขั้นตอนการดำเนินงานในการพิสูจน์ทราบการกระทำทารุณกรรมและทอดทิ้งเด็ก 4. การบำบัดแก้ไขสุขภาพและพฤติกรรมเด็กที่ถูกทารุณกรรมและถูกทอดทิ้ง 5. แนวทางในการบำบัดฟื้นฟู ปรับสภาพเด็กและครอบครัว 6. การประสานทรัพยากรและเครือข่าย เพื่อให้ความช่วยเหลือเด็กที่ถูกทารุณกรรมและถูกทอดทิ้ง และครอบครัว 	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถระบุหรืออธิบายเกี่ยวกับการกระทำทารุณกรรมและทอดทิ้งเด็ก - สามารถระบุขั้นตอนการดำเนินงานในการพิสูจน์ทราบการกระทำทารุณกรรมและทอดทิ้งเด็ก - สามารถอธิบายถึงสภาพและพฤติกรรมผิดปกติของเด็กที่ถูกทารุณกรรมและถูกทอดทิ้ง และนำไปปรับใช้ในการทำงานได้อย่างรู้และเข้าใจ - สามารถระบุหรืออธิบายเกี่ยวกับข้อพึงปฏิบัติและข้อพึงตระหนักในการดำเนินงานเพื่อการคุ้มครองเด็กที่ถูกทารุณกรรมและถูกทอดทิ้ง - สามารถประสานทรัพยากรและเครือข่ายในการให้ความช่วยเหลือเด็กและครอบครัว
6.	<p>ความรู้ว่าด้วยกระบวนการบำบัดฟื้นฟูเด็ก</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ขั้นตอนและกระบวนการบำบัดฟื้นฟูเด็กที่ถูกทารุณกรรมและถูกทอดทิ้ง 2. บทบาทหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์ในการบำบัดฟื้นฟู ปรับสภาพเด็กและครอบครัวคืนสู่สังคม 3. บทบาทของผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับเด็กที่ถูกละเมิดสิทธิตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ 4. แหล่งทรัพยากรและองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือเด็กที่ถูกทารุณกรรมและถูกทอดทิ้ง 	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถอธิบายและระบุขั้นตอนและกระบวนการในการบำบัดฟื้นฟูปรับสภาพเด็กที่ถูกทารุณกรรมและถูกทอดทิ้ง และครอบครัวคืนสู่สังคม - รู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองในการฟื้นฟูปรับสภาพเด็กและครอบครัว - แสดงบทบาทหลักในการติดตามดูแลให้มีการบำบัดฟื้นฟู สุขภาพกาย และสุขภาพจิตของเด็กโดยประสานงานกับวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

ที่	องค์ความรู้	ความรู้เฉพาะที่สำคัญ	ข้อบ่งชี้ในการปฏิบัติงาน
			<ul style="list-style-type: none"> - สามารถค้นหากิจกรรมในการพัฒนาเด็กทุกๆ ด้าน รวมทั้งเป็นตัวกลางในการฟื้นฟูสัมพันธ์ภาพระหว่างเด็กกับครอบครัว - สามารถส่งต่อและประสานทรัพยากรในการช่วยเหลือเด็กและครอบครัว
7.	เทคนิคการชักถามเด็ก	<p>1. การสร้างสัมพันธ์ภาพ อาทิ</p> <ul style="list-style-type: none"> - การแนะนำตัวเอง ทีมสหวิชาชีพ และให้เด็กแนะนำตัวเอง - อธิบายวัตถุประสงค์และชี้แจงประเด็นการชักถาม แนะนำสถานที่ รวมถึงผู้สังเกตการณ์ - สร้างความคุ้นเคย - กฎเกณฑ์ในการชักถาม - การชี้แจงให้เด็กทราบถึงผลดีผลเสียของการพูดความจริงและการพูดโกหก <p>2. เทคนิคการชักถามการนำเข้าสู่ประเด็นสำคัญและประเด็นที่เกี่ยวข้อง การค้นหารายละเอียด การตั้งคำถามเจาะจง</p> <p>3. ปัญหาในกระบวนการชักถามสาเหตุและวิธีการแก้ไข เช่น กรณีเด็กไม่พูด เด็กที่มีอายุน้อย เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา หรือกรณีที่ผู้ปกครองมีอิทธิพลต่อเด็ก ทำให้เด็กกลัว ไม่กล้าพูด เป็นต้น</p> <p>4. การสรุปความและปิดประเด็นการชักถาม</p> <p>5. การบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสืบค้นข้อเท็จจริง</p>	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถอธิบายหรือระบุถึงวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมาย ขั้นตอนและวิธีการที่เกี่ยวข้องในการชักถามเด็ก - สามารถใช้เทคนิค วิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมในการถามปากคำเด็ก รวมทั้งได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง โดยไม่เป็นการทำร้ายจิตใจเด็กเพิ่มเติม - สามารถสร้างสัมพันธ์ภาพและบรรยากาศที่ดีในการถามปากคำเด็ก โดยเฉพาะกับเด็ก ผู้ปกครอง และทีมสหวิชาชีพ - สามารถซักซ้อมกฎเกณฑ์การชักถาม การชี้แจงผลดี ผลเสียของการพูดความจริงและการโกหกให้เด็กเข้าใจ - สามารถปฏิบัติงานในการชักถามปากคำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในเรื่องการเปิดประเด็น การนำเข้าสู่ประเด็น การค้นหารายละเอียด การตั้งคำถามเจาะจง การปิดประเด็นการชักถาม การบันทึกข้อมูล รวมทั้งการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในการดำเนินงาน - สามารถรับฟังและสื่อสารกับเด็กได้

ที่	องค์ความรู้	ความรู้เฉพาะที่สำคัญ	ข้อบ่งชี้ในการปฏิบัติงาน
8.	จิตวิทยาพัฒนาการเด็ก	<ol style="list-style-type: none"> พัฒนาการเด็กและวัยรุ่น และ ปัญหาพัฒนาการตามวัย พัฒนาการทางเพศ และจิตใจเด็ก จิตวิทยาอุปนิสัยและแนวทางเบื้องต้นในการแก้ไข สุขภาพครอบครัว (Family Health) 	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถอธิบายพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และการเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ของเด็กแต่ละช่วงวัย
9.	การสังคมสงเคราะห์	<ol style="list-style-type: none"> แนวคิด หลักการ และทฤษฎีการปฏิบัติงาน ขั้นตอนและกระบวนการทำงาน ปรัชญาการทำงาน จรรยาบรรณทางวิชาชีพ ความรู้ ทักษะ ทักษะคิด ที่จำเป็นในการทำงาน บทบาท ภารกิจของนักสังคมสงเคราะห์ 	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญของการสังคมสงเคราะห์ - สามารถระบุขั้นตอน กระบวนการ และปรัชญาพื้นฐานในการทำงาน - ตระหนักถึงจรรยาบรรณในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ - มีความรู้ ทักษะ ทักษะคิด และ ตำนานในงานสังคมสงเคราะห์ที่ถูกต้องเหมาะสม - รู้และเข้าใจบทบาท ภารกิจ ของนักสังคมสงเคราะห์ในการดำเนินงานด้านสวัสดิการสังคม และในการทำงานเรื่องสืบพยานเด็ก

2. มาตรฐานด้านทักษะในการปฏิบัติงาน

การศึกษาเพื่อกำหนดมาตรฐานด้านทักษะในการปฏิบัติงานของผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้นำกรอบแนวคิดเกี่ยวกับทักษะในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์มาสรุปประมวลกับความ คิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ และนักสังคมสงเคราะห์ที่มีประสบการณ์ตรงในการดำเนินงานเรื่องสืบพยานเด็ก

ผลการศึกษาศาสามารถสรุปวิเคราะห์ทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงาน
งานของนักสังคมสงเคราะห์เรื่องสืบพยานเด็กได้ดังนี้

ที่	ทักษะ	ทักษะเฉพาะที่สำคัญ	ข้อบ่งชี้ในการปฏิบัติงาน
1	ทักษะการให้ความช่วยเหลือขั้นพื้นฐาน	- การทำความเข้าใจกับข้อมูลเด็กและครอบครัว โดยการสังเกตพฤติกรรม การสร้างสัมพันธภาพ และเลือกใช้กลวิธีต่างๆ ในการให้บริการได้อย่างเหมาะสม	นักสังคมสงเคราะห์ - สามารถจัดบริการสนองตอบความต้องการของเด็ก ครอบครัว และชุมชน - สามารถวางแผน โดยเน้นให้ผู้รับบริการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา
2.	ทักษะการจัดการ	- การสร้างสัมพันธภาพที่ดี การแสดงความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมของผู้รับบริการ ขนบธรรมเนียมประเพณีของชีวิต - เทคนิคการบริหารงาน บริหารเวลา	นักสังคมสงเคราะห์ - ผู้รับบริการไว้วางใจและเชื่อมั่นในบริหาร หรือแนวทางการช่วยเหลือที่จัดให้ - สามารถบริหารจัดการระบบงานและปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม ตามกำหนดเวลา
3.	ทักษะการสังเกต	- การใช้ประสาทสัมผัส ซึ่งได้แก่ หู ตา จมูก ปาก ลิ้น และกาย เพื่อศึกษาพฤติกรรมหรือปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาใช้ในการวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ของปัญหา	นักสังคมสงเคราะห์ - มีความไว้วางใจ ละเอียดอ่อน สามารถสังเกตเห็นกิริยาท่าทาง หรือพฤติกรรมที่ผิดปกติของเด็กและบุคคลแวดล้อม
4.	ทักษะการติดต่อสื่อสาร	- แนวคิดและหลักการในการติดต่อสื่อสาร - เทคนิคการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ	นักสังคมสงเคราะห์ - สามารถรับ-ส่ง ข่าวสาร ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดให้แก่กันและกัน - สามารถลดสื่อสารเด็กและครอบครัว เข้าใจในข้อมูลที่ตนเองได้รับ มีการ รับรู้ และยอมรับในข้อมูล - มีการสื่อสารแบบสองทาง
5.	ทักษะการแสดงความเข้าใจ	- จิตวิทยาเด็กและครอบครัว - จิตวิทยาปกติและอปกติ	นักสังคมสงเคราะห์ - สามารถอธิบายถึงภาพของความรู้สึกภายในแสดงออกมาให้ผู้อื่นรับรู้ได้ - สามารถสังเกตความผิดปกติต่างๆ ทั้งด้านความคิดและความรู้สึกของอีกฝ่ายหนึ่ง

ที่	ทักษะ	ทักษะเฉพาะที่สำคัญ	ข้อบ่งชี้ในการปฏิบัติงาน
			<ul style="list-style-type: none"> - สามารถที่จะใช้การไตร่ตรอง และรับ รู้บทบาทของผู้อื่น เสมือนหนึ่งว่าตนเป็น บุคคลนั้น
6.	ทักษะการถาม ปากคำ	<ul style="list-style-type: none"> - ความเข้าใจธรรมชาติของเด็กแต่ละ ช่วงวัย - กรอบของกฎหมายและระเบียบ ปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง - ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับคดี โดย เฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก และครอบครัว - การใช้ภาษาที่เหมาะสม - เทคนิคการตั้งคำถาม 	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถดำเนินการตามปากคำของ เด็กได้อย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอน อย่างมีหลักการและมีการเตรียมการที่ดี - สามารถสื่อความหมายกับเด็ก ปรับ การสัมภาษณ์ให้เข้ากับความต้องการ ของเด็กได้ โดยใช้ภาษาที่ง่าย และ เหมาะสมกับวัย - สามารถดำเนินการสัมภาษณ์ด้วย ความมั่นใจตรงไปตรงมา เพื่อลดความ กังวลใจของเด็ก - สามารถได้ ข้อมูลตรงตาม ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ประสงค์ของการดำเนินงาน - ทีมสหวิชาชีพมีความพอใจและให้ การยอมรับ
7.	ทักษะการให้ คำ ปรึกษา แนะนำ	<ul style="list-style-type: none"> - จิตวิทยาให้การปรึกษา - กระบวนการและขั้นตอนการให้การ ปรึกษา - การสื่อสาร การรับ-ส่ง ข้อมูลทั้งที่ เป็นภาษาพูด และภาษาทักทาย - ลักษณะของผู้ให้การปรึกษาที่มี ประสิทธิภาพ - การสร้างสัมพันธภาพและความ เข้าใจร่วมกัน 	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถให้การปรึกษาจนเด็กและ ครอบครัวสามารถยอมรับ และเกิด ความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อปัญหา และต่อชีวิตของตนเองได้ - สามารถพัฒนาความเข้าใจถึงปัญหา และประเด็นที่สำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับปัญหาของเด็กและครอบครัวได้ - สามารถสร้างพฤติกรรมที่เด็กและ ครอบครัวต้องการให้เกิดขึ้น เพื่อ ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต เช่น การกล้าตัดสินใจ มีความเป็นตัวของ ตัวเองมากขึ้น

ที่	ทักษะ	ทักษะเฉพาะที่สำคัญ	ข้อบ่งชี้ในการปฏิบัติงาน
			<ul style="list-style-type: none"> - มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลรอบข้าง มีความสุข และเกื้อหนุนต่อการพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ
8.	ทักษะการบันทึก	<ul style="list-style-type: none"> - การสรุปความ การจัดประเด็น การวิเคราะห์ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น - เทคนิคการจดบันทึกและการเขียนรายงาน 	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถบันทึกรายละเอียดของข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้อย่างละเอียดรอบคอบ และทันต่อสถานการณ์ - สามารถแยกแยะความคิดเห็นกับข้อเท็จจริง - สามารถบันทึกย่อข้อเท็จจริงและสาระสำคัญ โดยสังเขปเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ดำเนินการ - สามารถสรุปสาระสำคัญของเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับคดีได้อย่างถูกต้องตามข้อเท็จจริง
9.	ทักษะการควบคุมอารมณ์	<ul style="list-style-type: none"> - การข่มใจ การอดทน อดกลั้น - การมองโลกในแง่บวก - หลักการยอมรับในความแตกต่างของมนุษย์ - หลักธรรม คำสอนทางศาสนา 	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถควบคุมอารมณ์ ความรู้สึกในการปฏิบัติงาน ไม่ก่อให้เกิดปัญหากับบุคคลแวดล้อม
10.	ทักษะการระดมทรัพยากรและการประสานงาน	<ul style="list-style-type: none"> - แหล่งทรัพยากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือเด็กที่ถูกทารุณกรรม และถูกทอดทิ้ง 	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถระดมและประสานทรัพยากรมาใช้ในการให้ความช่วยเหลือเด็กและครอบครัวได้อย่างรวดเร็ว ทันต่อสถานการณ์
๑๑.	ทักษะด้านกฎหมาย	<ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการและขั้นตอนในการปฏิบัติงานตามกระบวนการยุติธรรม - ความแตกต่างระหว่างวิธีพิจารณาความอาญาและวิธีพิจารณาความแพ่ง - กระบวนการฟ้องร้อง กระบวนการตกลงใจของฝ่ายจำเลย และกระบวนการ 	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินงานระบบยุติธรรมเป็นอย่างดี - เป็นผู้ที่ดีารวจและอัยการเชื่อใจและสามารถประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ได้ดี

ที่	ทักษะ	ทักษะเฉพาะที่สำคัญ	ข้อบ่งชี้ในการปฏิบัติงาน
		<ul style="list-style-type: none"> - การเยียวยา รักษาเด็กก่อนที่เด็กจะให้การ 	<ul style="list-style-type: none"> - รู้และเข้าใจในกระบวนการฟ้องร้อง การตกลงใจของฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับคดี - ค้นเคยกับหลักการพื้นฐานในการสืบหาพยานหลักฐาน และเข้าใจว่าการกระทำใดมีความเสี่ยงต่อการถูกศาลพิจารณาว่าเป็นการชักข้อมพยาน หรือ ทำให้คำให้การของพยานไม่น่าเชื่อถือ
12.	ทักษะด้านการสืบค้นข้อเท็จจริง	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้ด้านร่องรอย และข้อบ่งชี้ต่างๆ ที่ชี้ให้เห็นว่าเด็กถูกล่วงละเมิด - พยานหลักฐานที่มีน้ำหนักความน่าเชื่อถือ และสามารถระบุผู้กระทำผิดได้ - ภูมิหลัง โดยเฉพาะประวัติวัยเด็กของเด็ก ผู้กระทำ บุคคลในครอบครัว - อิทธิพลต่างๆ ที่อาจส่งผลต่อการตัดสินใจหรือการให้ปากคำของเด็ก 	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถหาพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องจนสามารถหาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ - เข้าใจเรื่องการล่วงละเมิดต่อเด็ก และผลกระทบของการล่วงละเมิดที่มีต่อตัวเด็กและครอบครัว - เข้าใจถึงพฤติกรรมและวิธีการที่เด็กใช้ในการสู้กับความกังวลอย่างรุนแรงที่เด็กมี - สามารถระบุกระบวนการกระทำของผู้กระทำผิดว่ามีขั้นตอนและใช้วิธีการอย่างไร - สามารถประเมินความต้องการของผู้กระทำและบุคคลที่เกี่ยวข้องได้อย่างเที่ยงตรง แม่นยำ
13.	ทักษะการสร้างสัมพันธภาพ	<ul style="list-style-type: none"> - หลักการและขั้นตอนในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ - ธรรมชาติและความต้องการของมนุษย์ - เทคนิคการสร้างความประทับใจให้บุคคลรอบข้าง - บุคลิกภาพและการวางตัว - เกมส์และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างบรรยากาศ และการช่วยลดภาวะความตึงเครียด ความกดดันที่เกี่ยวข้อง 	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถทำให้เด็กมีผ่อนคลาย ช่วยให้รู้จักรักเด็กมากขึ้นเกี่ยวกับพัฒนาการด้านสังคม อารมณ์ และจิตใจ โดยเฉพาะความสามารถในการสื่อสารและระดับความเข้าใจ - เด็กและครอบครัวให้การยอมรับไว้วางใจ เชื่อใจในแนวการปฏิบัติ - สามารถปฏิบัติงานกับทีมงานสหวิชาชีพอย่างมีความเอื้ออาทร และมีบรรยากาศของความเป็นมิตร

ที่	ทักษะ	ทักษะเฉพาะที่สำคัญ	ข้อบ่งชี้ในการปฏิบัติงาน
14	ทักษะการใช้อุปกรณ์ ในชั้นศาล	- ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีใช้ อุปกรณ์ในการบันทึกภาพ และบันทึก การถามปากคำ	นักสังคมสงเคราะห์ - รู้และเข้าใจระบบการทำงาน เบื้องต้นของอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการ ดำเนินกระบวนการยุติธรรม - สามารถแก้ไขปัญหาเบื้องต้นเกี่ยวกับ กับอุปกรณ์ที่ใช้ในการถามปากคำได้
15.	ทักษะการแก้ไข ปัญหาเฉพาะหน้า	- กระบวนการตัดสินใจในภาวะวิกฤต - การคิดเชิงวิเคราะห์	นักสังคมสงเคราะห์ - สามารถตัดสินใจดำเนินการแก้ไข ปัญหาหรือภาวะที่เกิดขึ้นในเวลา กระชั้นชิดได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม - สามารถแก้ปัญหา แก่สถานการณ์ได้ เมื่อเด็กไม่ให้ความช่วยเหลือ หรือเมื่อ เด็กแสดงความรุนแรง
16.	ทักษะการประสาน งาน	- การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ - แหล่งทรัพยากรที่เกี่ยวข้องในการ ให้ความช่วยเหลือ	นักสังคมสงเคราะห์ - สามารถติดต่อประสานการดำเนินงาน เพื่อให้การช่วยเหลือเด็กและ ครอบครัว ได้อย่างมีประสิทธิภาพ - การดำเนินงานไม่มีปัญหาอุปสรรค และเป็นที่พอใจของบุคคลแวดล้อม

3. มาตรฐานด้านทัศนคติในการปฏิบัติงาน

การศึกษาเพื่อกำหนดมาตรฐานเบื้องต้นด้านทัศนคติในการปฏิบัติงาน
ของนักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้ดำเนินการ
ประมวลความคิดเห็น จากการสัมภาษณ์และจากแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ทำ
หน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ และผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องนำมารวบรวม และประมวลผล
โดยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ข้อมูลที่ได้สรุปได้
ดังนี้

ที่	ทัศนคติ	ทัศนคติเฉพาะที่สำคัญ	ข้อบ่งชี้ในการปฏิบัติงาน
1.	ทัศนคติในการทำงานกับเด็ก	<ul style="list-style-type: none"> - เชื่อมั่นในศักยภาพของเด็กว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นสามารถแก้ไขและพัฒนาได้ - สิ่งแวดล้อมที่ดีและเหมาะสมจะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการที่สมวัย และมีพฤติกรรมที่เหมาะสม 	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีความรักเด็ก - รู้ปัญหา ความต้องการของเด็ก - ทำงานโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง - เข้าใจธรรมชาติและพัฒนาเด็กในแต่ละช่วงวัย
2.	ทัศนคติในการทำงานระบบสหวิชาชีพ	<ul style="list-style-type: none"> - การยอมรับฟังความคิดเห็นและรู้จักให้เกียรติผู้อื่น - การยอมรับในความแตกต่างของมนุษย์ - เชื่อมั่นในประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีม - มองโลกแง่บวก เปิดใจกว้าง - ไม่ยึดมั่นถือมั่น แต่ตั้งมั่นในการทำงาน 	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถสร้างบรรยากาศของความ เป็นมิตรในการทำงานร่วมกัน - ยอมรับในความแตกต่างของบุคคล - ยอมรับในความคิดเห็นของผู้อื่น และสามารถหาข้อยุติร่วมกันในการดำเนินงานได้ - ไม่ตำหนิติเตียน หรือกล่าวโทษฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง จนนำไปสู่ความขัดแย้งในการทำงานร่วมกัน - ยึดแนวทางที่ว่าปัญหาทุกปัญหาสามารถแก้ไขได้
3.	ทัศนคติต่อเด็กที่เป็นผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และเป็นพยาน	<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาและสาเหตุของการกระทำผิด - ลักษณะการกระทำผิดและการลงโทษ - ประเภทของคดี - พฤติกรรมของเด็กที่กระทำผิด 	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีความเป็นกลาง ไม่มีอคติ ความลำเอียง หรือการเลือกปฏิบัติในการทำหน้าที่ ไม่ว่าจะเด็กจะเป็นผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือเป็นพยาน - มีทัศนคติเชิงบวก
4.	ทัศนคติต่อวิชาชีพสังคมสงเคราะห์	<ul style="list-style-type: none"> - หลักการ แนวคิด และทฤษฎีในการทำงาน - ขั้นตอนและกระบวนการทำงาน - จรรยาบรรณของวิชาชีพ - ความรู้ ทักษะที่ต้องใช้ - บทบาท ภารกิจ ในการดำเนินงาน 	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - เชื่อมั่นว่าแนวทางของวิชาชีพจะสามารถช่วยเหลือผู้ทุกข์ยาก เดือดร้อนได้ทั้งในการแก้ไข ป้องกันปัญหาการ บำบัดฟื้นฟู และพัฒนา เพื่อให้สามารถอยู่ในครอบครัว ชุมชน และสังคมได้อย่างปกติสุข

ที่	ทักษะ	ทักษะเฉพาะที่สำคัญ	ข้อบ่งชี้ในการปฏิบัติงาน
5.	ทัศนคติต่อการ ทำงานตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา	<ul style="list-style-type: none"> - ความเป็นมาและสาระสำคัญของพระราชบัญญัติฯ - เจตนารมณ์ของกฎหมาย - หลักการทำงานระบบสหวิชาชีพ - บทบาทและขั้นตอนการทำงานของผู้เกี่ยวข้องทั้งในชั้นการสอบสวนและชั้นการพิจารณา 	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - สามารถดำเนินงานตามพระราชบัญญัติฯ ได้อย่างรู้ เข้าใจ ถึงวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ของการคุ้มครองเด็ก - มีความเชื่อว่าการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติฯ จะสามารถช่วยเหลือปกป้องเด็ก ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และเป็นพยานได้ - มองว่าการดำเนินงานอาจมีปัญหาอุปสรรคที่สามารถปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาได้
6.	ทัศนคติต่อตนเอง	<ul style="list-style-type: none"> - ความซื่อสัตย์ สุจริต - คุณธรรม จริยธรรม - บุคลิกภาพเหมาะสม - ความเสียสละ อุตุน อุตคณ - จิตสำนึกรับผิดชอบในการทำงาน - เปิดใจกว้าง มองโลกแง่บวก 	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - รักษาความก้าวหน้า สนใจ สภาวะแวดล้อม หมั่นศึกษา ค้นคว้า ปรับปรุง และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา - สามารถสร้างความเชื่อมั่นในวิชาชีพ และศักยภาพของตนเอง ให้อยู่ในความพอดี ไม่เป็นปัญหาต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น - มีความซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส และสามารถอธิบายต่อสาธารณะได้ - มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม รู้จักการพูด การวางตัว อ่อนน้อม ถ่อมตน ไม่ยกตนข่มท่าน - มีจิตสำนึกรับผิดชอบในการทำงาน ขยัน อุตุน เสียสละ ไม่บ่น ไม่ให้ความสำคัญกับคำตอบแทนเป็นลำดับต้น - มีสุขภาพจิตดี ไม่นงุดหงิด ก้าวร้าว ฉุนเฉียว หรือเป็นคนเจ้าอารมณ์ - เปิดใจกว้าง ยอมรับ และเคารพความคิดเห็นผู้อื่น

ที่	ทักษะ	ทักษะเฉพาะที่สำคัญ	ข้อบ่งชี้ในการปฏิบัติงาน
7.	ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	<ul style="list-style-type: none"> - คุณค่าและเกียรติภูมิของมนุษย์ - ศักยภาพของบุคคล - แรงจูงใจ แรงกระตุ้น - ธรรมชาติและความต้องการของมนุษย์ - ความสามารถด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา และสังคม - การหล่อนลอม ชัดเวลาทางสังคม - อิทธิพลของการอบรม เลี้ยงดู และสิ่งแวดล้อม 	<p>นักสังคมสงเคราะห์</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีความเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งในการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาศักยภาพของตนเอง - มีทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับแต่ละบุคคลที่จะตัดสินใจเลือกด้วยตนเอง - การจัดบรรยากาศแวดล้อมที่เหมาะสม จะสามารถช่วยให้ทุกคนแก้ไขปัญหา และเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับตนเองได้

4. จรรยาบรรณในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์

สิ่งที่พึงยึดถือในการปฏิบัติงาน เพื่อให้การดำเนินงานตามประมวลวิธีพิจารณาคความอาญาบรรลุนิติธรรมของกฎหมาย และบรรลุนิติประสงคของวิชาชีพสงเคราะห์ เพื่อประกันมาตรฐาน ความประพฤติ คุณธรรม และอุดมการณ์ของวิชาชีพซึ่งสมาคมนักสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ได้กำหนดจรรยาบรรณสำหรับนักสังคมสงเคราะห์ ไว้ดังนี้

4.1 นักสังคมสงเคราะห์จะต้องสำนึกว่าการกระทำเพื่อพัฒนาหรือก่อให้เกิดสวัสดิภาพแก่บุคคล กลุ่มชน และชุมชน เป็นความรับผิดชอบของตน

4.2 นักสังคมสงเคราะห์จะต้องปฏิบัติงานในหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ เสียสละ มีคุณธรรม และปราศจากอคติทั้งปวง

4.3 นักสังคมสงเคราะห์จะต้องเคารพในศักดิ์ศรี และไม่เปิดเผยเรื่องราวส่วนตัวของผู้รับบริการ

4.4 นักสังคมสงเคราะห์จะต้องประพฤติปฏิบัติตนในกรอบของวัฒนธรรมอันดีงาม เพื่อมิให้บังเกิดความเสียหายแก่วิชาชีพสังคมสงเคราะห์

4.5 นักสังคมสงเคราะห์จะต้องยึดมั่นในหลักวิชา เพิ่มพูนความรู้ และทักษะ พร้อมทั้งส่งเสริมวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ให้เจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางและมาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้ทำหน้าที่ นักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีวัตถุประสงค์ที่จะ ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542 (การสืบพยานเด็ก) ทั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ปฏิบัติหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ ทีมสหวิชาชีพ บทความและเอกสารทางวิชาการเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน ผลการศึกษาวิจัย การประชุมสัมมนา การประชุมสรุปผลการดำเนินงานขององค์กรที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งความคิดเห็นจากนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพที่มีประสบการณ์ในการทำงาน โดยการศึกษาใช้บทบัญญัติของกฎหมายฉบับดังกล่าว กฎกระทรวง (พ.ศ.2543) ออกตามความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และหลักการ วิธีการ จรรยาบรรณของวิชาชีพสังคมสงเคราะห์มาเป็นกรอบแนวทางหลักในการศึกษา ผลการศึกษาสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

5.1.1 การกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานของผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การปฏิบัติงานของผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในชั้นสอบสวน และชั้นการพิจารณาลาสามารถแบ่งขั้นตอนการดำเนินงานได้ดังนี้ คือ

1) การรับแจ้งจากพนักงานสอบสวน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้ระบุไว้ว่าให้ เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการทราบ ซึ่งแนวทางการปฏิบัติในกรุงเทพมหานคร ได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนแจ้งกองคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก กรมประชาสงเคราะห์ และในส่วนภูมิภาคให้แจ้งสำนักงานประชาสงเคราะห์จังหวัด เพื่อประสานงานในการจัด

นักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยาเข้าร่วมในการ ทำหน้าที่ดังกล่าว โดยพนักงานสอบสวนจะแจ้งทางโทรสาร จดหมาย หรือทางโทรศัพท์ได้อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ แต่ทั้งนี้ควรที่จะมีรายละเอียดเป็นลายลักษณ์อักษรส่งตามมา รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะคดี ข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก ครอบครัว ลักษณะการกระทำ ความผิด ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อนักสังคมสงเคราะห์ในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

2) การเตรียมความพร้อมดำเนินงาน

การเตรียมความพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สามารถแบ่งได้ดังนี้ คือ

2.1) การเตรียมความพร้อมของนักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยา ซึ่งจะต้องไปปฏิบัติหน้าที่ภายหลังจากที่ได้รับแจ้งจากพนักงานสอบสวนแล้ว ซึ่งในแต่ละหน่วยงานอาจมีความแตกต่างกันในรายละเอียดวิธีปฏิบัติ แต่โดยทั่วไปแล้ว นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาจะเตรียมตรวจสอบตารางการปฏิบัติงาน ซึ่งในบางจังหวัดได้จัดทำในรูปแบบของคำสั่งจังหวัด เพื่อดำเนินการขออนุญาตผู้บังคับบัญชาหรือการสลับเปลี่ยนเวรแล้วแต่กรณี และจัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ อาทิ ตุ๊กตา ปากกา เครื่องเขียน รวมไปถึงการประสานงานกับทีมสหวิชาชีพ เมื่อได้รับการประสานงานให้เข้าร่วมถามปากคำ นักสังคมสงเคราะห์ต้องศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับคดี สถานที่สอบปากคำ กำหนดเวลาการนัดหมาย และชื่อผู้ติดต่อ เป็นต้น นอกจากนั้นให้พิจารณาว่าเพราะเหตุใดจึงมีการร้องทุกข์ในเรื่องดังกล่าว (สาเหตุที่มีการกล่าวโทษ)

- ให้พิจารณาว่าผู้ร้องทุกข์ใช่เหยื่อหรือไม่
- ให้ศึกษาข้อมูลรายละเอียดในสำนวนการร้องทุกข์

กล่าวโทษให้เข้าใจอย่างถ่องแท้

- ศึกษาสำนวนการร้องทุกข์และรวบรวมข้อมูลภูมิหลัง
- ศึกษาค้นคว้าถึงลักษณะของอาชญากรรมที่เกี่ยวข้อง

กับคดี

- ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวเด็ก ครอบครัวของเด็ก

ตัวผู้ถูกกล่าวหาภูมิหลังของผู้ถูกกล่าวหา ประวัติการกระทำ ความผิด ประวัติการต้องโทษ ประวัติการได้รับการบำบัดรักษา

นอกจากนี้แล้ว นักสังคมสงเคราะห์ยังต้องเตรียมแบบ
บันทึกรายงาน เพื่อให้พนักงานสอบสวนลงชื่อเป็นหลักฐาน เพื่อประกอบการรายงาน
การปฏิบัติงานและการเบิกค่าตอบแทนการปฏิบัติงาน

2.2) การเตรียมความพร้อมของทีมสหวิชาชีพ

การเตรียมความพร้อมทีมสหวิชาชีพ โดยการประชุมหารือ
เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในแนวทางปฏิบัติ สร้างสัมพันธภาพระหว่างการทำงาน
โดยการเตรียมทีมสหวิชาชีพดังกล่าว นักสังคมสงเคราะห์จะแนะนำตนเองและศึกษา
ประเด็นคำถามและรูปคดี ตลอดจนข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่พนักงานสอบสวน อัยการ
หรือทนายความต้องการ อย่างไรก็ตามการเตรียมความพร้อมของทีมสหวิชาชีพในการ
ดำเนินงานเรื่องการสืบพยานเด็กให้มีประสิทธิภาพ ควรต้องประกอบด้วยความเข้าใจ
ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง ดังนี้

- การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กมิให้ได้รับการกระทบ
กระเทือนจิตใจ หรือตกอยู่ในสภาวะบีบคั้นทางจิตใจ จากกระบวนการค้นหาความจริง
ในคดีอาญา และขณะเดียวกันก็มีความจำเป็นต้องค้นหาความจริง เพื่อให้ได้มาซึ่ง
ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง นำเชื่อถือที่สุดในการดำเนินกระบวนการยุติธรรม

- นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา และทีมสหวิชาชีพ
ต้องมีความเข้าใจสอดคล้องกัน คือ การสอบสวนหรือนำสืบพยานเด็กมีความแตกต่าง
จากพยานผู้ใหญ่ เพราะสภาพการพัฒนาการทางจิตใจของเด็กกับผู้ใหญ่ต่างกัน คำถาม
ที่ใช้จึงต้องเหมาะสมกับพัฒนาการด้านจิตใจของเด็กแต่ละวัย

- นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา ต้องมีความเข้าใจ
ความหมายของคำถามที่ทนายความ อัยการ หรือจำเลยถาม แล้วจึงแปลงคำถามเพื่อให้
ถามเด็กให้ได้ตามที่นักกฎหมายต้องการ

- มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องประสานความร่วมมือใน
การได้ข้อมูลด้านสภาพจิตใจเด็ก และข้อมูลของคดีก่อนที่จะเริ่มสอบปากคำ นักสังคม
สงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา และนักกฎหมายจะต้องมีโอกาสพบและปรึกษาคำถามที่จะ
ใช้และเป้าหมายในการถามก่อนที่จะสอบปากคำจริง เพื่อให้คำถามเป็นประโยชน์ต่อ
การวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดี

2.3) การเตรียมความพร้อมตัวเด็กและครอบครัว

- ชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการถามปากคำและบุคคลที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานให้เด็กและครอบครัวได้รับทราบ รวมทั้งสิทธิต่างๆ ที่เด็กจะพึงได้รับ

- การสร้างสัมพันธภาพระหว่างเด็กกับนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา พร้อมทั้งการเตรียมความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจเด็ก โดยนักสังคมสงเคราะห์จำเป็นที่จะต้องพูดคุยกับเด็กในเรื่องของชื่อหา และสิทธิของเด็ก บทบาทของผู้เกี่ยวข้อง ขั้นตอนการสอบสวน และอาจจะต้องนำเด็กไปคูห้องสอบสวนเพื่อสร้างความพร้อมให้กับเด็กในทุกๆ ด้าน

- การเตรียมความพร้อมในเรื่องของอุปกรณ์ อาทิ ตุ๊กตา กระดาษ ปากกา ทิศทางของกล้องวิดีโอ เครื่องเสียง เป็นต้น

- การเตรียมความพร้อมในเรื่องของความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่เกี่ยวข้อง อาทิ ความรู้ด้านการดำเนินกระบวนการยุติธรรม และหลักการ วิธีการทำงานสังคมสงเคราะห์ในการคุ้มครองเด็ก

3) การถามปากคำเด็ก

3.1) ใช้คำถามง่าย ตรงประเด็น ชัดเจน และไม่ทำร้ายจิตใจเด็ก

3.2) โครงสร้างคำถามสอดคล้องกับประเด็นที่ได้ปรึกษาร่วมกันกับทีมสหวิชาชีพ โดยดำเนินการ

- แจ้งข้อหา แจ้งสิทธิ
- สอบถามรายละเอียดการกระทำ
- ค้นหาประเด็นที่อัยการ ทนาย ตำรวจ ต้องการทราบ

อย่างไรก็ตาม การซักถามสอบปากคำเหยื่อหรือพยานหรือผู้เสียหาย ซึ่งเป็นเด็กมีสิ่งที่จะต้องคำนึงถึง ดังนี้

- ต้องคำนึงถึงกรอบของกฎหมายและแนวทางการปฏิบัติที่มีระเบียบกำหนดไว้

- ต้องทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก ครอบครัวของเด็ก ผู้ถูกกล่าวหา ภูมิหลังของผู้ถูกกล่าวหา มูลเหตุชัก

จงใจในการกระทำความผิด รายละเอียดของพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง สิ่งเหล่านี้ผู้จะทำการซักถามปากคำจะต้องมีข้อมูลให้พร้อมเท่าที่จะสามารถรวบรวมได้และทำความเข้าใจข้อมูลดังกล่าว

- ดำเนินการซักถามปากคำพยาน ซึ่งเป็นเด็กตามที่ทีมสหวิชาชีพเห็นสมควร

- ทีมสหวิชาชีพควรคำนึงถึงการให้การปกป้องคุ้มครองเหยื่อและพยานอย่างปลอดภัยด้วย

4) หลังการสอบปากคำ

- สรุปผลการดำเนินงาน

- ลงลายมือชื่อในหลักฐานที่เกี่ยวข้อง

- ให้พนักงานสอบสวนลงนามในบันทึกของนักสังคมสงเคราะห์

- ประสานงาน เพื่อให้การช่วยเหลือเด็กและครอบครัว

- บำบัด ฟื้นฟู ปรับสภาพเด็กและครอบครัว

5) หลังการพิจารณาคดีสิ้นสุดลง

- ตรวจสอบให้แน่ใจได้ว่าพ่อแม่และผู้ปกครองของเด็กได้ทราบรายละเอียดของผลคดีให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

- เปิดโอกาสให้มีการพูดคุยหลังจากคดีสิ้นสุด

- พิจารณามลกระทบของคดีต่อเด็กในการมองเห็นคุณค่าของตัวเอง

- ทำรายงานสถานะจิตใจของเด็ก รวมถึงความกลัว ความวิตกกังวลและความผิดหวัง

- ขอขอบคุณในความพยายามของเด็กในการช่วยให้การพิจารณาคดีสิ้นสุดลงผ่านทางตัวอักษร สัญลักษณ์ ประกาศนียบัตรการมีส่วนร่วม หรืออัลบั้มรูป

- พูดคุยกับเด็กในเรื่องแผนในอนาคตของตัวเด็ก

- พิจารณาว่าเด็กยังการสนับสนุนเพิ่มเติมจากแหล่งอื่นอีกหรือไม่

5.1.2 มาตรฐานการปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ผลการศึกษสามารถสรุปมาตรฐานการดำเนินงานตามประเด็นที่กำหนดได้ ดังนี้

1) มาตรฐานด้านองค์ความรู้ในการปฏิบัติงาน

ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ความรู้ที่ด้วยขั้นตอนการดำเนินคดีอาญา และการสืบพยานในศาล ความรู้ที่ด้วยพยานหลักฐาน และเทคนิคการถามพยาน การทำงานในระบบสหวิชาชีพ ความรู้ที่ด้วยการกระทำทารุณกรรมและทอดทิ้งเด็ก ความรู้ที่ด้วยกระบวนการบำบัดฟื้นฟูเด็ก เทคนิคการซักถามเด็ก จิตวิทยาพัฒนาการเด็ก และการสังคมสงเคราะห์

ข้อบ่งชี้ในการปฏิบัติงานที่สำคัญ คือ มีความรู้ ความเข้าใจอย่างถูกต้อง ชัดเจน ในความรู้ที่ปฏิบัติ ทั้งทางด้านกระบวนการยุติธรรม การสังคมสงเคราะห์ และจิตวิทยาการทำงานกับเด็กที่ถูกทารุณกรรม และถูกทอดทิ้ง

2) มาตรฐานด้านทักษะในการปฏิบัติงาน

ประกอบด้วยทักษะการให้ความช่วยเหลือขั้นพื้นฐาน การจัดการ การสังเกต การติดต่อสื่อสาร การแสดงความเข้าใจ การถามปากคำ การให้คำปรึกษา แนะนำ การบันทึก การควบคุมอารมณ์ การระดมทรัพยากรและการประสานงาน ทักษะด้านกฎหมาย ด้านการสืบค้นข้อเท็จจริง การสร้างสัมพันธภาพ การใช้อุปกรณ์ในศาล การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และทักษะการประสานงาน เป็นต้น

ข้อบ่งชี้ในการปฏิบัติงานที่สำคัญ คือ สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างราบรื่น คล่องตัว และมีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นที่ยอมรับ เชื่อมั่น และไว้วางใจ ของทั้งเด็ก ครอบครัว และทีมสหวิชาชีพ

3) มาตรฐานด้านทัศนคติในการปฏิบัติงาน

ประกอบด้วยทัศนคติเกี่ยวกับการทำงานกับเด็ก การทำงานระบบสหวิชาชีพ ทัศนคติต่อเด็กที่เป็นผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และเป็นพยาน ทัศนคติต่อวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ ต่อการทำงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ทัศนคติต่อตนเอง ต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ข้อบ่งชี้ในการปฏิบัติงานที่สำคัญ คือ เป็นผู้ที่มีความรักในการทำงานกับเด็ก มีความศรัทธา และเชื่อมั่นในแนวทางตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และหลักการดำเนินงานทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ เป็นผู้มองไกล ใจกว้าง สามารถสร้างบรรยากาศของความเป็นมิตร ทั้งในการถามปากคำ และการเป็นเครือข่ายในการทำงานเพื่อสังคม

5.2 ข้อเสนอแนะ

ในการกำหนดแนวทางและมาตรฐานการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผลการศึกษาสามารถประมวลและสรุปข้อคิดและความเห็นในด้านต่างๆ ต่อการดำเนินงานได้ ดังนี้

5.2.1) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางดำเนินงานเรื่องสืบพยานเด็ก

1) ในการสืบพยานเด็ก นักสังคมสงเคราะห์ควรเตรียมองค์ความรู้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้มีประสิทธิภาพและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ การดำเนินงานควรชัดเจนในบทบาทของตัวเองว่ามีความชำนาญด้านใด อย่างไร และทำตามบทบาทให้ถูกต้อง เหมาะสมกับลักษณะของคดีนั้นๆ และควรมีการติดตามประเมินผลด้วย

2) นักสังคมสงเคราะห์ควรมุ่งเน้นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับขั้นตอนวิธีดำเนินการตามกฎหมายอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้สามารถพิทักษ์สิทธิเด็กตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และเพื่อพัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานกับทีมสหวิชาชีพ

3) นักสังคมสงเคราะห์ควรสำนึกเสมอว่าเราไม่ได้ทำงานตามกฎหมายฉบับนี้เท่านั้น แต่มีหน้าที่ต้องดูแล พิทักษ์ ค้ำจุน และฟื้นฟู บำบัดสภาพจิตใจและร่างกายเด็กด้วย

4) นักสังคมสงเคราะห์ควรเพิ่มบทบาทของตนเองให้มากขึ้นในการเข้าร่วมสืบพยานเด็กในแต่ละครั้งให้วิชาชีพอื่นยอมรับบทบาทนักสังคมสงเคราะห์มากขึ้น แม้ว่าคดีที่เข้าร่วมจะเป็นเพียงคดีเล็กๆ ก็ต้องแสดงบทบาทตามหลักการทางวิชาชีพ

5) นักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติหน้าที่นี้เป็นงานเสริมจากงานประจำ แต่จำนวนคดี และปริมาณงานมีมาก ต้องทิ้งงานประจำในสำนักงาน เกิดข้อครหาว่า ขอบทำงานนอก ซึ่งมีค่าตอบแทน ทั้งที่ค่าตอบแทนรับได้แค่บางส่วน แต่กลับส่งผลต่อขวัญกำลังใจผู้ปฏิบัติงาน ทางแก่น่าจะเปิดอบรมให้มีผู้ปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น แบ่งกระจายงานกันทำ เน้นสนับสนุนภาคเอกชนให้มาก และควรมีคู่มือ มีตัวชี้วัด ประเมินค่าความเป็นมาตรฐานบริการ

6) สภาพการณ์ดำเนินงานเรียนรู้ร่วมกันทั้งฝ่ายตำรวจ อัยการ และนักสังคมสงเคราะห์ เวลาผ่านมา 18 เดือน มีพัฒนาการขึ้นเป็นลำดับ สภาพการณ์ปัจจุบันการทำงานสหวิชาชีพจึงคล่องตัว สอดคล้องและไปในทางเดียวกัน คือ เพื่อประโยชน์แก่เด็ก ทั้งเด็กที่เป็นผู้ต้องหาและผู้เสียหาย หรือพยาน ถูกปฏิบัติตัวอย่างสมเหตุสมผล เด็กและผู้ปกครองกลัวที่จะถามสิทธิ ตำรวจจะตอบด้วยมารยาทอันดี และดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัดทุกฝ่าย จึงควรร่วมมือกันพัฒนาการดำเนินงานต่อไป

7) ในชั้นสอบสวน หน้าที่หลักในการถามปากคำเด็กทุกกรณี ไม่ว่าเด็กจะเป็นผู้ต้องหาหรือเป็นพยานผู้เสียหาย เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนจะต้องตั้งคำถามสอบถามเด็ก โดยที่นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยามีหน้าที่ชี้แจงคำถามของพนักงานสอบสวนให้ชัดเจน นุ่มนวล เหมาะสมกับเพศและวัยของเด็ก ส่วนในชั้นศาล พนักงานอัยการ ทนายความ เมื่อเบิกความจะต้องตั้งคำถามผ่านนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาเสมอ ควรซักซ้อมความเข้าใจ เพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปในแนวทางนี้

8) ในชั้นศาล ผู้พิพากษาบางท่านถามผ่านนักสังคมสงเคราะห์โดยไม่ใช้ห้อง สรุปแจ้งว่าไม่จ่ายค่าตอบแทน เนื่องจากปฏิบัติหน้าที่ไม่สมบูรณ์ ในชั้นศาลที่ใครๆ ก็ไม่กล้าโต้แย้ง ควรจะมีข้อตกลงที่ชัดเจนในการปฏิบัติ กฎหมายแล้วแต่เมื่อมีการตีความกัน นักสังคมสงเคราะห์ก็กลายเป็นตัวยุ่งยาก การให้คำแนะนำเด็กด้านอาชีพ การศึกษา หรืออื่นๆ นั้นง่ายกว่าบรรดาญาติๆ ซึ่งต้องการเด็กไปทำผลประโยชน์ให้ เช่น ค้าขายในเรื่องผิดกฎหมาย ควรมีการระบุที่ชัดเจนว่าเด็กเมื่อพ้นคดีแล้ว สามารถพึ่งพาบริการของใครได้บ้าง

9) การขึ้นทะเบียนและคัดเลือกบุคลากรควรมีมาตรฐานที่เคร่งครัด ผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์เคยทำงานด้านเด็กมาอย่างน้อย 1 ปี ตามเกณฑ์จริงๆ และเพื่อให้เกิดความพร้อมในการปฏิบัติงาน ควรมีการสอบทั้งทางด้านองค์ความรู้ และวิธีการปฏิบัติ ตลอดจนความตั้งใจและมีจิตวิญญาณในการทำงานด้านเด็ก

10) นักสังคมสงเคราะห์ควรมีความรู้ในเรื่องกฎหมายให้มากกว่านี้ โดยเฉพาะกฎหมายเกี่ยวกับการสืบพยานเด็ก กฎหมายครอบครัว และความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนวิธีปฏิบัติงานของศาล สถานพินิจ การฝากขัง และการประกันตัว เป็นต้น

11) นักสังคมสงเคราะห์ควรมีความรู้ในเรื่องของปัญหาการทารุณกรรมเด็ก สาเหตุ ผลกระทบ พัฒนาการเด็กเป็นอย่างดี โดยควรมีการฝึกฝนทักษะการช่วยเหลือเด็ก เช่น การสัมภาษณ์เด็ก การให้คำปรึกษา การคุ้มครองพิทักษ์สิทธิ และควรมีประสบการณ์ที่ต่อเนื่องยาวนานอย่างเป็นผู้เชี่ยวชาญมืออาชีพ

12) ในการสืบพยานเด็กที่เป็นผู้เสียหาย ควรจะให้นักสังคมสงเคราะห์อยู่ในห้องสืบพยานกับเด็กเท่านั้น ไม่ควรอยู่ในห้องสืบพยานรวมกันกับพนักงานสอบสวน และอัยการ ซึ่งจะทำให้เด็กรู้สึกอึดอัด เมื่อถูกถามซักถามและไม่ควรให้เด็กได้รับการปฏิบัติเหมือนเดิม คือ ถามซ้ำหลายครั้ง และรุมถามเด็กคนเดียว

13) ในบางจังหวัดยังไม่มี การจัดสถานที่ในการสอบปากคำชี้ตัวผู้ต้องหา และการสืบพยานให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เห็นควรให้ส่วนกลางสนับสนุนงบประมาณดำเนินการ และมีการติดตามนิเทศก์ กำกับดูแล แนะนำแนวทางในการขจัดปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานของส่วนภูมิภาคบ้างเป็นครั้งคราว

14) ควรจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานด้านการสืบพยานเด็กของแต่ละวิชาชีพที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติและผู้บริหารแต่ละวิชาชีพ ได้มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น อันจะส่งผลให้การปฏิบัติงานมีความคล่องตัวมากขึ้น

15) ควรจัดทำจดหมายข่าวสำหรับผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ เพื่อได้รับทราบข่าวสาร พัฒนาความรู้ ข่าวสาร กฎหมาย ระเบียบต่างๆ ตลอดเวลา หรือจัดการสัมมนาประจำปีร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ปัญหาอุปสรรค

16) หน่วยงานควรสนับสนุนการออกไปปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้ผู้ทำหน้าที่เกิดขวัญกำลังใจในการทำงาน ไม่ควรมองในแง่มุมมองของการได้ผลประโยชน์จากการทำหน้าที่ เพราะถึงไม่มีค่าตอบแทนดังกล่าวผู้ทำหน้าที่ก็มีจิตสำนึกในการออกไปปฏิบัติหน้าที่อยู่เอง ปัจจุบันผู้ทำหน้าที่หลายคนที่ตั้งใจทำงาน เกิดความขัดข้องในการออกไปปฏิบัติหน้าที่ ดังนั้นควรมีหนังสือจากส่วนกลางชี้แจงให้ชัดเจนถึงภารกิจดังกล่าว เพื่อขจัดปัญหาที่กล่าวมาแล้ว และเกิดความสุขในการทำงานเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวมต่อไป

17) ควรจะมีนักสังคมสงเคราะห์ที่ดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยตรง เพราะนักสังคมสงเคราะห์ในหน่วยงานมีงานประจำของตนทำอยู่แล้ว

18) ในเรื่องของการเบิกจ่ายค่าตอบแทน ขึ้นตอนยุ่งยากซับซ้อน ไม่สามารถเบิกเงินได้ตั้งแต่เริ่มใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานี้ และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปในการสืบพยานเด็ก เงินจ่ายค่าตอบแทนควรจะให้กรมประชาสงเคราะห์เป็นผู้ดำเนินการเอง แล้วส่งเงินมาให้ที่ประชาสงเคราะห์จังหวัด และให้นักสังคมสงเคราะห์ในจังหวัดทำเรื่องเสนอรายงานขึ้นไปว่าตนได้ทำคดีอะไรบ้าง และจ่ายค่าตอบแทนกลับมา ซึ่งจะเป็นการลดขั้นตอนปัญหาความยุ่งยากซับซ้อนต่างๆ

19) ควรมีการจัดอบรมเพื่อประเมินผลนักสังคมสงเคราะห์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการสอบปากคำ เพื่อศึกษาปัญหา และนำไปพัฒนา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อเป็นการกระตุ้นเตือนผู้ปฏิบัติงานในการทำหน้าที่เป็นผู้คุ้มครองสิทธิเด็ก เนื่องจากการทำงานแบบสหวิชาชีพ บางครั้งอาจมีการตกลงในกลุ่มย่อยเพื่อให้ปฏิบัติงานง่ายขึ้น โดยไม่มองประโยชน์ที่จะเกิดกับเด็กเป็นหลัก

20) ควรมีหน่วยงานโดยเฉพาะในการนิเทศก์งานเกี่ยวกับการสืบพยานเด็ก การศึกษาวิจัย การติดตามผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน การให้คำแนะนำปรึกษากับสหวิชาชีพ

21) ควรมีการจัดประชุมวิชาชีพ เพราะทราบปัญหาต่างๆ และร่วมกันคิดวิธีดำเนินการแก้ไข ลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงานให้เป็นไปอย่างมีมาตรฐาน

การทำงานทางด้านนี้ นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา ควรติดตาม Case ด้วยกระบวนการทำงานทางสังคมสงเคราะห์อย่างครบวงจร

22) จัดทำตารางเวรการปฏิบัติงานผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ในแต่ละวันของเดือน แล้วแจ้งประสานให้ สภอ.ต่างๆ ทราบ เพื่อพนักงานสอบสวนจะได้ทำหนังสือแจ้งหัวหน้าส่วนราชการเชิญนักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมถามปากคำตามตารางเวร และนักสังคมสงเคราะห์จะต้องไปปฏิบัติหน้าที่ให้ตรงตามวัน เวลา และสถานที่ตามนัดหมายไว้ล่วงหน้าก่อนแล้ว

23) ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ในการคุ้มครองเด็กตาม พ.ร.บ.ป.วิอาญา ควรตระหนักถึงลำดับในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และเพื่อประโยชน์ที่แท้จริงต่อเด็ก

5.2.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน

1) ผู้ปฏิบัติหน้าที่ ควรเป็นผู้ที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 25 ปี และไม่เกิน 55 ปี หรือเป็นนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ที่เด็กร้องขอ สำเร็จการศึกษาทางด้านสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ด้านจิตวิทยา แพทย์ศาสตร์ สาขากุมารเวชศาสตร์ สาขาจิตเวชศาสตร์ หรือสาขาจิตเวชศาสตร์เด็กและวัยรุ่น หรือพยาบาลศาสตร์ สาขาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช หรือผู้สำเร็จการศึกษาปริญญาสาขาอื่น โดยมีหนังสือรับรองจากหน่วยงานของตน และเคยปฏิบัติงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี

2) ผู้ปฏิบัติหน้าที่ ควรเป็นผู้ที่ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542 ซึ่งจัดโดยกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม และของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข และในส่วนที่องค์กรเอกชนเป็นผู้จัดอบรมหลักสูตรนี้ก็ขอให้ผ่านความเห็นชอบจากกรมหลัก คือ กรมประชาสงเคราะห์ เพื่อเน้นคุณภาพและมาตรฐานของผู้ปฏิบัติงาน มิใช่เพื่อเพิ่มปริมาณของนักสังคมสงเคราะห์เพียงอย่างเดียว

3) ผู้ปฏิบัติหน้าที่ ควรเป็นผู้ที่มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในกระบวนการดำเนินงานการสืบพยานเด็กตามกฎหมายใหม่ มีความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและขั้นตอนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องของนักสังคมสงเคราะห์ รวมทั้งการทำงานในระบบสหวิชาชีพและที่สำคัญจะต้องเป็นผู้ที่ได้ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงยุติธรรมเรียบร้อยแล้ว

4) ควรกำหนดมาตรฐานวิชาชีพให้ผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ทุกคนที่ทำงานด้านนี้ด้วย เนื่องจากผู้ที่จบปริญญาสาขาอื่นที่ไม่ใช่การสังคมสงเคราะห์ ซึ่งผ่านการอบรมมาแล้ว แม้จะมีประสบการณ์ด้านเด็กมาบ้างก็จะมีทัศนคติที่ต่างกันไป

5) ควรมีหน่วยงานหลัก และมีตำแหน่งผู้ปฏิบัติงานด้านการคุ้มครองเด็กตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยเฉพาะ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงานและสามารถปฏิบัติงานได้ครบทุกขั้นตอนของกระบวนการคุ้มครอง เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานในปัจจุบันมีหน้าที่ความรับผิดชอบหลายด้าน ทำให้มีเวลาจำกัดไม่เพียงพอที่จะปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพเต็มที่

6) ควรมีการตรวจสอบคุณสมบัติให้ตรงตามเกณฑ์ผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ เนื่องจากจะมีปัญหาในการทำงานกับเด็ก เนื่องจากไม่เข้าใจการทำงานกับเด็กในสภาพที่เป็นปัญหา

7) ผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ควรมีมาตรฐานความรู้ ทักษะในการคุ้มครองเด็ก ทั้งกระบวนการมิใช่ทักษะการสอบสวนอย่างเดียว มิเช่นนั้นจะเป็นการสูญเสียเปล่า

8) ควรกำหนดหลักสูตรของทุกหน่วยงานให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ผ่านการอบรมหลักสูตรเดียวกัน และมีการทดสอบวุฒิภาวะทางอารมณ์

9) มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน มีความเสียสละอดทน และรับผิดชอบสูง กระตือรือร้นในการหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ มีความสามารถในการประสานงานได้ดี

10) มาตรฐานงาน ต้องมีความรู้ด้านอื่นๆ อย่างน้อยพื้นฐานของเรื่องนั้นๆ มีทัศนคติที่ดีต่องาน เพื่อนร่วมงาน ในระบบสหวิชาชีพ การทำงานตระหนักถึง

จรรยาบรรณ และจิตสำนึก มีความกล้าหาญ และความสุขภาพนุ่มนวล การติดตามผล ประเมินผล ต้องมีการดำเนินงานมากกว่าปัจจุบัน

11) มาตรฐานงาน ควรสามารถปรับให้ทันกับกระแสต่างๆ ได้ ตลอดเวลา และควรมีการพบปะแลกเปลี่ยน ทบทวนความรู้ เสริมสร้างความรู้ ความ มั่นคงของจิตใจของผู้ปฏิบัติ

12) ควรมีองค์กรในการควบคุมวิชาชีพนี้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในกระบวนการ ยุติธรรม หากไม่เหมาะสมสามารถแจ้งหรือร้องเรียนให้มีการเพิกถอนได้ เหมือนกับ สภากาชาดไทย หรือแพทยสภาในการควบคุมวิชาชีพอื่นๆ ให้ทำงานอย่างมี ประสิทธิภาพ

13) ควรจัดให้มีการประเมินวิชาชีพ โดยวิชาชีพอื่นๆ เป็นระยะ เพื่อ ทราบถึงศักยภาพและประสิทธิภาพในการทำงานของนักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา และภาพลักษณ์ที่ควรจะเป็นหรือบทบาทที่วิชาชีพอันคาดหวังว่าควรจะเป็นในการ ทำงานด้านนี้ว่าสามารถช่วยเหลือการสอบสวนให้มีประสิทธิภาพได้เพียงใด

บรรณานุกรม

- คณะทำงานประเมินผลหลักสูตรการฝึกอบรมนักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยา ตาม พ.ร.บ.แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542. "การประเมินผลผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา." สิงหาคม 2544.
- ณรงค์ ใจหาญ. 2542 (ธันวาคม). การคุ้มครองเด็กในการให้ปากคำในคดีอาญา. วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 29 ฉบับที่ 4 : หน้า 555-576.
- ดารณี นฤคมพงศ์. "ความพร้อมของนักสังคมสงเคราะห์ต่อการสืบค้นข้อเท็จจริง จากเด็กที่ถูกทารุณกรรมทางเพศในชั้นสอบสวนตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับที่ 20 (วิธีการสืบพยานเด็ก)." วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคม-สงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- ดุขฎิ ทวีละเมียร. 2543. (2-21 กรกฎาคม). การฝึกอบรมหลักสูตรผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา รุ่นที่ 2. เอกสารประกอบการฝึกอบรม
- ตระกูล วิจิณัยภาค. 2543. ข้อเสนอแนะในการสัมภาษณ์เด็ก ซึ่งเป็นพยาน. เอกสารประกอบการอบรมหลักสูตรผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.
- ธีรพล วิชชุรังษี. ความคิดเห็นของนักสังคมสงเคราะห์ต่อจรรยาบรรณนักสังคมสงเคราะห์กับการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542." ภาคนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2544.

- ธรรมบุญ เหล่าสกุลพร. "บทบาทของงานสังคมสงเคราะห์ในการคุ้มครอง
สิทธิเด็กซึ่งถูกกระทำทารุณกรรม." วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคม
สงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.
- นันทนีย์ ไชยสุด. 2516. **หลักทฤษฎีเบื้องต้นของการสังคมสงเคราะห์.** เอกสาร
เผยแพร่ทางวิชาการกรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นันทนีย์ ไชยสุด. 2516. **หลักทฤษฎีเบื้องต้นของการสังคมสงเคราะห์.** เอกสาร
เผยแพร่ทางวิชาการกรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นฤมล นิรากร. **จรรยาบรรณนักสังคมสงเคราะห์.** 2540 (พฤษภาคม-มิถุนายน).
นิตยสารการประชาสงเคราะห์ ปีที่ 40
- นางลักษณ์ เอ็มประดิษฐ์. 2541. **การสังคมสงเคราะห์กับการให้คำปรึกษา.**
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นางลักษณ์ เอ็มประดิษฐ์. 2541. **นักสังคมสงเคราะห์กับการพัฒนาสังคม.**
พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประชุม รอดประเสริฐ. **นโยบายและการวางแผน หลักการ และทฤษฎี.**
กรุงเทพฯ, มหาวิทยาลัยบูรพา, 2533.
- ประชาสงเคราะห์, กรม, กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. 2539. **รายงานผลการ
สำรวจข้อมูล โครงการส่งเสริมสวัสดิการสังคมระดับครัวเรือนทั่ว
ประเทศ (ครอบคลุมมาตุภูมิ ปี 2538).** กรุงเทพฯ : บริษัทประชาชน จำกัด.
- พงษ์อินทิรา ตันติวัฒนา. 2524. **การประยุกต์ค่านิยมพื้นฐานและจรรยาบรรณ
ของงานสังคมสงเคราะห์ในหัวข้อวิชาจริยศึกษาและศีลธรรม
หลักสูตรสำหรับฝึกและอบรมนักเรียนพลตำรวจ โรงเรียนตำรวจ
นครบาล. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.**

พรรณนิภา วุฒิการณ์. ผลงานลำดับที่ 1 "มิติใหม่ในการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก : การเตรียมความพร้อมของนักสังคมสงเคราะห์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา." ขอประเมินเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 9 ขช. ด้านนโยบายและแผน (แรงงานและสวัสดิการสังคม)

พระประภา สิ้นธนาภา. "บทบาทนักสังคมสงเคราะห์ในทีมสหวิชาชีพต่อการคุ้มครองสิทธิเด็กตามพระราชบัญญัติฉบับแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ.2542." 2543. (เอกสารอัดสำเนา)

มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก. 2543. ข้อชี้แนะในการปฏิบัติงาน. เอกสารประกอบการอบรมหลักสูตรผู้ทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กรมประชาสงเคราะห์.

มหาคุณ. 2533. ผลกระทบของเด็กถูกทารุณกรรม : มาตรการป้องกัน แก้ไขศึกษาเฉพาะกรณีเด็กและเยาวชนที่เคยต้องคดี. รายงานวิจัยสมาคมสวัสดิการเด็กในประเทศไทย.

วันทนีย์ วาสิกะสิน และคณะ. 2541. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สราญภัทร อนุมติราชกิจ. "กระบวนการแสวงหาข้อมูลข่าวสารและวิธีการปฏิบัติงานนักสังคมสงเคราะห์ในการช่วยเหลือเด็กที่ถูกทารุณกรรม." วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2541.

สุรางค์รัตน์ วศินารมณ. ทักษะการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.

สมลักษณ์ ขนอม. "การคุ้มครองสิทธิเด็กในประเทศไทย ศึกษาเฉพาะกรณีเด็ก
ถูกทารุณในครอบครัว." วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.

สถาบันกฎหมายอาญา. "กฎหมายและแนวปฏิบัติในประเทศไทย เฉพาะกรณีที่
ไม่สอดคล้องตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและข้อเสนอแนะเพื่อการ
พัฒนา." ม.ป.ป. (เอกสารอัดสำเนา)

อาณัติ แย้มอยู่. "บทบาทของกองคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ซึ่งถูกกระทำ
ทารุณกรรม." 2542. (เอกสารอัดสำเนา)

Howard, Donald S. 1968. "Social Work." *Encyclopedia American*, p.25.

Herbert G Hicks, and C. Ray Gullett, *ibid.*, p.206

Hicks, Herbert G., and Gullett, C. Ray, *Modern Business Management : A
Systems and Environmental Approach* New York; McGraw-Hill Book
Co., 1974

Joseph T. Strabu, *Applied Management* Cambridge, Massachusetts; Winthrop
Publishers, Inc., 1979, pp.460-461

Mc Forland, Dalton E. *Management : Foundations's Proctices*, 5th ed. New York;
Maemillon Publrhing co.Imr. 1979.

Richmond, Morey. 1992. *What is the Social care work?* New York : Rusrell sage
Foundation.

Strowp, Herbert H. 1960. *Social Work : An intrwdution to the field.* In *American
Bort.* 2nd ed. New York.